

คนรักดอก...คองรักคน...

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมปรับปรุงน้ำเสีย ป้องกันน้ำท่วม

ผู้ร่วมสนับสนุนจากความรู้

Thachin River Foundation

Nakorn Pathom

คนรักคลอง...คลองรักคน

► มุมมองใหม่ ๆ ทำทางยาวทำจน

“

เรื่องราวดี ๆ ของเหล่าผู้คนในวิถีชาวคลอง
ที่วันนี้ ไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตา และสถานการณ์
ที่รุกรานเข้ามา คุณคาม บ้านเกิดเมืองนอน
และคลองของตนเอง
มาดูกันว่า...พวกเขาเหล่านี้จะใช้กลยุทธ์ ภูมิปัญญา
จัดการคลองในพื้นที่บ้านของตนเองอย่างไร ?
จนได้ชื่อว่าเป็น 1 ใน 12 คลองต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ
ของจังหวัดนครปฐม

”

คนรักดอกของ...ดอกของรักคน

มุมมองใหม่ ๆ ทำทางข้าวทำจีน

พิมพ์ครั้งแรก :	ตุลาคม 2555 จำนวน 500 เล่ม
เขียน และภาพ :	คณะทำงานสภากลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม
ดำเนินการโดย :	สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 เลขที่ 220-222 ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 โทรศัพท์/โทรสาร : 0-3427-5339-40 E-mail : reo05.org@mnre.mail.go.th Website : reo05monre.com
ที่ปรึกษา :	นายนิมิต จันทวิมล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นายอภิรักษ์ จันทรังษี รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นางวารุณี พงษ์ศิวกัญ รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นายสุวรรณ นันทศรุต ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5
คณะผู้จัดทำ :	นางสาวดุสิตี เยี่ยมสวัสดิ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ นางสาวเอกอร แก้วขาว นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ นางสาวปนัดดา ผู้มีจรรยา นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
ร่วมกับ :	มูลนิธิกลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม และชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม
จัดพิมพ์ภายใต้ :	กิจกรรมชุมชนรักคลองร่วมปรับปรุงน้ำเสีย ป้องกันน้ำท่วม เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 28 กรกฎาคม 2555 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555
สนับสนุนโดย :	โครงการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำของแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และคูคลองสาขา สำหรับผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย ภายใต้โครงการตามยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1
พิมพ์ที่ :	บริษัท เพชรภูมิการพิมพ์ จำกัด จังหวัดเพชรบุรี โทรศัพท์ 0-3241-7031-2, 0-3242-5310 โทรสาร 0-3242-4145

สาร...รองผู้ว่าราชการจังหวัด

จากสถานการณ์คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนที่มีสภาพเสื่อมโทรมแทบตลอดทั้งสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณแม่น้ำท่าจีนตอนล่างที่มีปัญหาคุณภาพน้ำอยู่ในขั้นวิกฤติ เนื่องจากรองรับมลพิษที่ปนเปื้อนสะสมมาทั้งสายน้ำ และมลพิษที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาผักตบชวาที่มีการเจริญเติบโตและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีประเด็นน้ำท่วมพื้นที่กั้นบริเวณกว้างสองฝั่งคลองสาขาและแม่น้ำท่าจีนจนวิกฤติด้วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่าง ๆ มากมาย เช่น การสัญจรทางน้ำ การกลีกร การชลประทาน การประมง และการท่องเที่ยว เป็นต้น และส่งผลกระทบต่อเนื่องทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาลำคัญ ควรเริ่มต้นจากชุมชน การที่ชุมชนมีความตระหนักและริเริ่มดำเนินงานเพื่อการแก้ไขด้วยตนเอง นับได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในปัจจุบัน ดังนั้นกิจกรรมชุมชนคนรักคลองร่วมปรับปรุงน้ำเสีย ป้องกันน้ำท่วม เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 28 กรกฎาคม 2555 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555 นอกจากจะเป็นการแสดงความรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวคลองทั้ง 10 คลองนี้จะนำมาซึ่งเป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเชิดชูภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่รู้จักและขยายผลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ผมในนามของจังหวัดนครปฐมรู้สึกภูมิใจและดีใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับพี่น้องประชาชนชาวคลองสาขาของแม่น้ำท่าจีนในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ดีพร้อมเช่นนี้ และผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนชาวคลองดำเนินการจะประสบความสำเร็จช่วยบรรเทาปัญหา และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมของคลองให้คงความสมบูรณ์และยั่งยืนตามระบบนิเวศที่ดีตลอดไป

อ. วชิร

นางอภินันท์ จันทวีรังษ์

รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

THACHIN RIVER FOUNDATION NAKORN PATHOM

▶ คำนำ

จากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5

ช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาเรื่องคุณภาพน้ำ ปริมาณน้ำ (ภัยพิบัติน้ำท่วม) และระบบคลองที่ตื้นเขิน ตีบตัน ถูกรุกล้ำ ได้ถูกหลายหน่วยงานหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการแก้ไขจัดการให้ดีขึ้นด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบ ทั้งการมีส่วนร่วม การรณรงค์ด้านต่าง ๆ ส่งเสริมกิจกรรมของพื้นที่ นำภูมิปัญญาหรือพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ ซึ่งส่งผลให้ขีดความสามารถด้านการจัดการน้ำของคนในพื้นที่ทั้งกลุ่มชาวบ้าน และหน่วยงานท้องถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ ตามลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับชุมชน และระดับครัวเรือน และด้วยรูปแบบการจัดการที่มีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมของชุมชนคิดโดยชุมชนริมน้ำ กอปรกับในปี พ.ศ.2555 เป็นปีมหามงคลของคนไทยทั้งประเทศสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 จึงเห็นควรให้มีการจัดกิจกรรมชุมชนคนรักคลอง ร่วมปรับปรุงน้ำเสียป้องกันน้ำท่วม เจริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 28 กรกฎาคม 2555 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555 ขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษา และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมในคลองให้อยู่ในสภาพที่ดีอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมทั้งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ด้านการจัดการน้ำระดับชุมชน โดยมีนวัตกรรมที่ชัดเจน และใช้คลองเป็นพื้นที่ดำเนินการให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม มีการนำเสนอผ่านกิจกรรมและสื่อสารมวลชนสู่สาธารณะต่อไป

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมรณรงค์ดูแล รักษา และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมคลองสาขาแม่น้ำท่าจีน จำนวน 12 คลอง ที่ดำเนินการนั้นมีที่มาจากแผนชุมชน และ/หรือความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ตลอดจนการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลสำเร็จของการปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมคลองสาขาของแต่ละชุมชน รวมทั้งประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำของแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และคูคลองสาขา สำหรับผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นที่น่ายินดีว่ากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับตลอดจนการขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของแม่น้ำท่าจีนและจะส่งผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและยั่งยืนสืบเนื่องต่อไป.

นางสุวรรณ นันทกรต

ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5

Tachin River
Foundation
Nakorn Pathom

สารบัญ

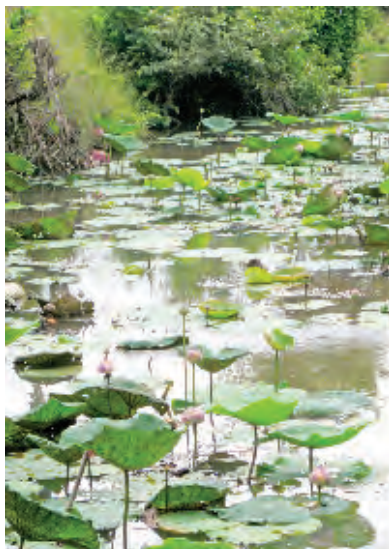
8	โครงการ 12 คลองต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ
10	กิจกรรม 12 คลองต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ
13	60 วัน กับ 12 คลองต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ
16	ปฐมบท คนกับคลอง
20	คูเมือง อบต. นำหน้าประชาตามติด
23	ท่าเรือ บางพระ “บวร” ยังอินทรน
26	สภาพพัฒนา น้ำมา สันลา กินอยู่สุขี
34	บางระกำ คลองสวยด้วยดอกเบญ
37	ชัยชนธ์ โฉนดชุมชน น้ำใส ข้าวสวย
41	นราภิรมย์ ผ้าป่ากองนี้เพื่อคลองสวย
44	บางกระทุ่ม คนรักคลองไร้เขตปกครอง
48	กำนันเจิง อย่าลืมน้ำข้าเจิงมาก่อน
52	สุด ปฏิบัติการคืนคลองได้น้ำ
57	หอมเกร็ด พลังชุมชน...ชนะน้ำดำ
61	บางกระทึก แพทย์ผ่าฝกชนะมาร
65	นายหมก กับน้ำหมกคืนน้ำใสให้ทำจัน
69	ภูมิปัญญาคลองจินดา บทเรียนอุทกภัย 2554
75	รู้จักมูลนิธิลุ่มน้ำทำจันนครปฐม
78	ขยายความ คำถิ่น

กิจกรรมชุมชนคนรักคลอง ร่วมปรับปรุงน้ำเสีย ป้องกันน้ำท่วม เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 28 กรกฎาคม 2555 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555 ก่อเกิดการพัฒนาจากการตระหนักรู้ในสถานการณ์คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนที่มีสภาพเสื่อมโทรมแทบตลอดทั้งสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณแม่น้ำท่าจีนตอนล่างที่มีปัญหาคูณภาพน้ำอยู่ในขั้นวิกฤติ เนื่องจากรองรับมลพิษที่ปนเปื้อนสะสมมา กับสายน้ำ และมลพิษที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาผักตบชวาที่มีการเจริญเติบโตและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีประเด็นน้ำท่วมพื้นที่กั้นบริเวณกว้างสองฝั่งคลองสาขาและแม่น้ำท่าจีนจนวิกฤติด้วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลเสียต่าง ๆ มากมาย เช่น การสัญจรทางน้ำ การกสิกรรม การ

ชลประทาน การประมง และการท่องเที่ยว เป็นต้น และส่งผลกระทบต่อเนื่องทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ช่วงระยะกว่า 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาเรื่องคุณภาพน้ำปริมาณน้ำ (ภัยพิบัติน้ำท่วม) และระบบคลองที่ตื้นเขิน ตีบตัน ถูกรูกล้ำ ได้ถูกหลายหน่วยงานหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการแก้ไขจัดการในดีขึ้น ด้วยกลวิธีการหลากหลายรูปแบบ ทั้งการมีส่วนร่วม การรณรงค์ด้านต่าง ๆ ส่งเสริมกิจกรรมของพื้นที่นำใช้ภูมิปัญญา หรือพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้ขีดความสามารถด้านการจัดการน้ำของคนในพื้นที่ทั้งกลุ่มชาวบ้าน และหน่วยงานท้องถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ ตามลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน และด้วยรูปแบบการจัดการที่มีความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ ช่วงที่ผ่านมาจึงมีการพัฒนาเครือข่ายผู้นำนักจัดการน้ำระดับพื้นที่ พร้อมด้วยชุดความรู้ด้านการจัดการน้ำมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มชาวบ้าน รู้จักกันใน

T

hachin River Foundation Nakorn Pathom

วงแคบเฉพาะผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมระดับพื้นที่เท่านั้น ไม่เกิดการกระจายของความรู้ หรือยกระดับให้ปรากฏในแวดวงสาธารณะเท่าที่ควร ซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย เพราะบุคคลและชุดความรู้ที่สำคัญเหล่านี้หากได้รับการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างมากขึ้น เชื่อว่าจะสร้างประโยชน์ในด้านเป็นกรณีศึกษาให้พื้นที่อื่น ๆ ใช้เป็นแนวทางในด้านการจัดการน้ำได้อย่างดี อีกทั้งชุมชนผู้ที่เป็นเจ้าของชุดความรู้เหล่านี้ ยังได้รับความภาคภูมิใจ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาต่อยอดเป็นศูนย์ต้นแบบด้านการจัดการน้ำได้อย่างเป็นระบบชัดเจนมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมของชุมชนคิด โดยชุมชนริมน้ำ กอปรกับในปี พ.ศ. 2555 เป็นปีมหามงคลของคนไทยทั้งประเทศ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 และ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 จึงเห็นควรให้มีการจัด “กิจกรรมชุมชนคนรักคลอง ร่วมปรับปรุงน้ำเสียป้องกันน้ำท่วม เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสา-

ธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 28 กรกฎาคม 2555 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555 ขึ้น” โดยมีการดำเนินการร่วมกับมูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม โดยสนับสนุนให้เกิดการดำเนินงานด้านการดูแลรักษาแหล่งน้ำในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการยกระดับภูมิปัญญาองค์ความรู้ด้านการจัดการน้ำในระดับท้องถิ่นจำนวน 12 พื้นที่ 12 คลอง เพื่อเป็นต้นแบบกรณีศึกษานวัตกรรมของชุมชน ทั้งทางด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรมทางสังคม ที่ผนวกการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ในการร่วมกันยืนยัน “ความเป็นเจ้าของคลอง” ของตนเอง ให้เกิดการพัฒนาเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ชุมชนหรือคลองที่อื่น ๆ จะนำไปปรับใช้สร้างประโยชน์สูงสุด ณ คลองบ้านของตนเองได้อย่างไม่ยากนัก.

ลำดับที่	ชื่อคลอง/โครงการพัฒนา	กิจกรรมในพื้นที่	แกนนำหลัก
1	คลองคูเมือง อ.บางเลน ชื่อโครงการ คลองคูเมือง ประชาราษฎร์เฉลิมพระเกียรติ	• ลอกคูคลอง เพื่อการระบายน้ำ แก้ปัญหา อุทกภัยปรับปรุงคุณภาพน้ำ โดยการมี ส่วนร่วมระหว่าง อบต.หินมูล กับชุมชน	นายเฉลิมพล ชั่งฮี้ 117 หมู่ 8 ต. หินมูล เบอร์โทร 081-9299694
2	คลองบางระกำ อ.บางเลน ชื่อโครงการ รักษาคลอง- บางระกำเฉลิมพระเกียรติ	• การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อดูแล คลองบางระกำและคลองสาขาทั้ง 6 ด้วยระเบิดน้ำใส่ชีวภาพ และปรับภูมิทัศน์ สองฝั่งคลอง	นายสุโข เพ็ชรเกษม 98 หมู่ 8 ต.บางระกำ เบอร์โทร 081-3125602
3	คลองสภาพพัฒนา อ.บางเลน ชื่อโครงการ นวัตกรรมเพื่อ รับมือวิกฤติน้ำท่วมคลองสภาพ พัฒนา	• นวัตกรรมการปลูกพืชปลอดสารพิษ ลายน้และสร้างอุปกรณ์ยังชีพ สำหรับครัวเรือนริมคลองระหว่าง เกิดอุทกภัยในพื้นที่	นางสุกัญญา ต่อนพญา 6 หมู่ 6 ต.ลำพญา เบอร์โทร 081-2591702
4	คลองชัยขันธุ์ อ.พุทธมณฑล ชื่อโครงการ ชัยขันธุ์คลอง ต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ	• การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน ร่วมกับ โรงเรียนดูแลรักษาคลอง ปรับปรุง คุณภาพน้ำ สร้างอาสาสมัครเรือนรมน้ำ ดูแลระยะยาว	นายบุญลือ เจริญมี 46 หมู่ 1 ต.คลองโยง เบอร์โทร 081-3137870
5	คลองนราภิรมย์ อ.พุทธมณฑล ชื่อโครงการ รักษาคลองนราภิรมย์	• ทอดผ้าป่าลงคลอง บ้าน วัด โรงเรียน ตั้งกองทุนเพื่อการดูแล อย่างยั่งยืน รณรงค์ชาวริมคลอง 2 จังหวัด นฐ./นนท์ ร่วมอนุรักษ์น้ำ	นางวลี สวตมาลัย 42/1 หมู่ 4 ต.คลองโยง เบอร์โทร 089-8926826
6	คลองท่าเรือบางพระ อ.ดอนตูม ชื่อโครงการ คลองเทิดไท้ รวมสายใยชุมชน	• รวมพลชาวบ้านทำความสะอาดคลอง เพื่อช่วยระบายน้ำ สร้างน้ำใส ประชาคมสร้างข้อตกลงผู้ปลูกผักบุ้ง ตั้งอาสาสมัครเรือนดูแลต่อเนื่อง	นายนวล ยิ้มไทร 131/1 หมู่ 2 ต.บ้านหลวง เบอร์โทร 081-6209448

ลำดับที่	ชื่อคลอง/โครงการพัฒนา	กิจกรรมในพื้นที่	แกนนำหลัก
7	คลองบางกระอูน อ.นครชัยศรี ชื่อโครงการ คีนน้ำใสให้ปลา คีนชีวาให้หมูนก ภูมิรดกเพื่อ ลูกหลานไทย ตำบลดอนแฝก วัดสำโรงและสัมปทวน	รวมพลคน 3 ตำบล ลงแรงลงแขก คลองเดียวกัน ทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ปรับภูมิทัศน์ วางเป้าหมาย ร่วมสร้างคลองน้ำใส ตั้งกลุ่มอาสาดูแล ต่อเนื่อง	นายจำลอง ชัยชนะ บ้านเลขที่ 69 หมู่ 1 ด.ดอนแฝก โทร. 081-8808424
8	คลองกำนันเจิง จีวราย-ไทยवास อ.นครชัยศรี ชื่อโครงการ สองตำบล หนึ่งคลอง ประดอง สามัคคี ทำดี เพื่อพ่อและแผ่นดิน	อบต. ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำหลักชักชวน และชาวบ้าน 2 ตำบล ร่วมแรงลงแขก ลอกสวะคลองขวาง เพื่อช่วยคลองลัด จีวรายระบายน้ำ แก้ปัญหาอุทกภัย ปรับปรุงคุณภาพน้ำ	นายสมคิด ธรรมพัฒนานกร 86/1 หมู่ 2 ต. ไทยวาส โทร. 085-4271325
9	คลองสุคต อ.สามพราน ชื่อโครงการ คลองสวยน้ำใส เฉลิมพระเกียรติ	ลอกโคลน ขยะจากก่อสร้าง ที่สะสม อุดตันมานานบริเวณใต้สะพาน เพื่อให้น้ำระบายจากคลองมหาสวัสดิ์ คลองสุคต สู่แม่น้ำท่าจีนได้คล่องสะดวก มากขึ้น	นายบุญสม ประเสริฐมรรค 86/2 หมู่ 1 ต.ทรงคนอง โทร. 081- 8574266
10	คลองบางกระทีก อ.สามพราน ชื่อโครงการ หญ้าแฝก ฟอกน้ำ คลองบางกระทีก	นวัตกรรมการทดลองทำแพหญ้าแฝก ในคลองเพื่อช่วยลดมลพิษในน้ำ ชักชวนคนในชุมชนให้ความสำคัญ กับการอนุรักษ์คลอง ให้น้ำใสไร้ผักตบชวา	นางสุนัน ศรีวิเชียร 29/1 หมู่ 2 ต.บางกระทีก โทร. 089-9918240
11	คลองหอมเกร็ด อ. สามพราน ชื่อโครงการ คลองเฉลิม พระเกียรติหอมเกร็ด	สร้างเครือข่ายคนในชุมชนร่วมสร้าง สัปดาห์ทำความสะอาดคลอง จัดเก็บสวะ ต่อเนื่อง ประสานเทศบาลร่วมแรงร่วมใจ ลดมลพิษจากโรงงานในพื้นที่ สร้างความ ตระหนักรู้คนในชุมชนตื่นตัวเฝ้าระวัง	นางศิริลักษณ์ พันธุ์ทอง 67/18 หมู่ 4 ตำบลหอมเกร็ด โทร. 089- 4767007
12	คลองนายหมก อ.สามพราน ชื่อโครงการ คลองน้ำใส ด้วยน้ำหมักชีวภาพ	รณรงค์ชาวบ้านป้องกันน้ำเสีย เรียนรู้การทำน้ำหมักจากขยะ บ้านอาสาเติมน้ำหมักลงคลองทุกเดือน อย่างต่อเนื่อง ขยายผลคลองข้างเคียง	นายสมศักดิ์ วารี 90/647 หมู่ 7 ตำบลสามพราน โทร. 087-1543885

1.

2.

4.

6.

5.

3.

9.

10.

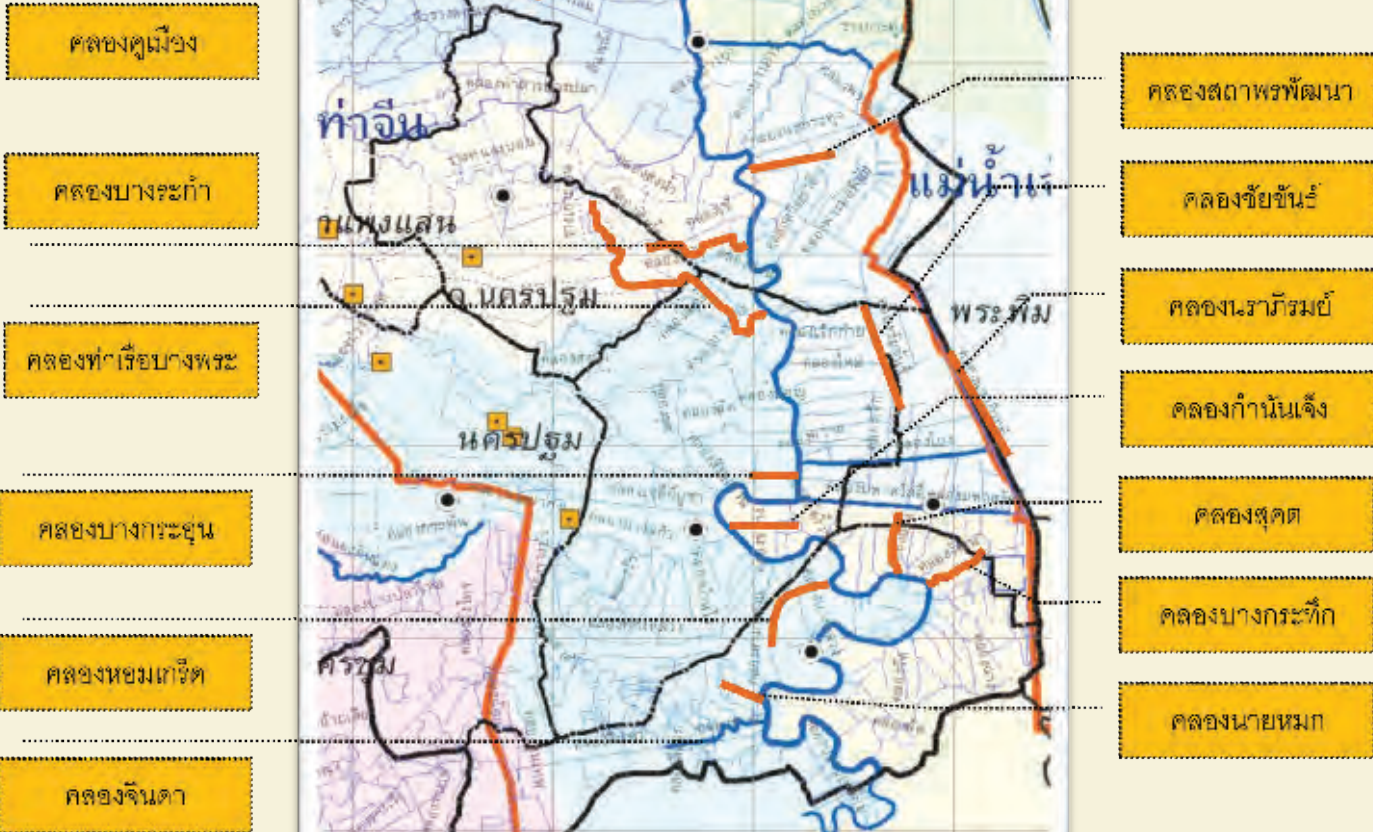

11.

60 วัน 12 คลองต้นแบบ เฉลิมพระเกียรติ

1. ประชุมแกนนำชาวคลองรับทราบโครงการ เสนอ
กิจกรรมเข้าร่วมโครงการคลองต้นแบบ
2. คณะทำงานประเมินโครงการรวบรวมฐานข้อมูล
แนวทางจัดกิจกรรม
3. คณะทำงานประชุมกลุ่มย่อยประเมินโครงการ
รวบรวมฐานข้อมูล แนวทางจัดกิจกรรม
4. แกนนำชาวบ้านจาก 12 คลอง ทำข้อตกลงความ
ร่วมมือ ร่วมกับท่านอภิรักษ์ จันทรังษี รองผู้ว่า
ราชการ จ.นครปฐม
5. หลังจากทำข้อตกลงความร่วมมือทุกคนถ่ายภาพ
ร่วมกันก่อนแยกย้ายจัดกิจกรรมคลองตนเอง
- 6.-7. คณะทำงานเดินทางเข้าร่วม D Day กิจกรรม 12
คลองต้นแบบ
- 9-11. จัดงานวัน “คลอง คน เครือข่าย คุณค่าการเรียนรู้
ภูมิปัญญาสู่ภัยพิบัติทำกิน 2555” และ เวทีเสวนา
“คลอง คน เครือข่ายคุณค่าการเรียนรู้สู่ภัยพิบัติ
ทำกิน 2555”

ทำนองหน้าที่ 12 ดอองตันแบบเบสิคมีพร=เก้งรติ

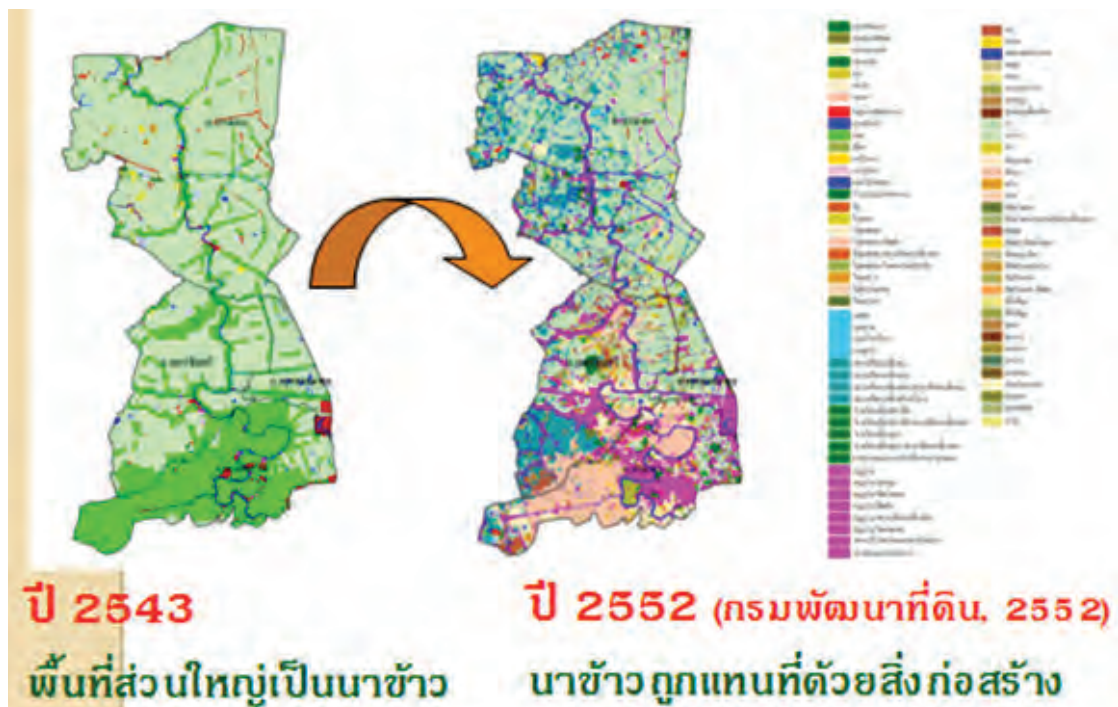
“จากลุ่มน้ำนครชัยศรี...วันวาน
สู่ลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม...วันนี้”

การก่อตัวของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี มักจะเกิดขึ้นบริเวณจุดเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำนครชัยศรีกับปากคลองสำคัญ ๆ บริเวณดังกล่าวมักเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนหนาแน่น มีวัดสำคัญ เป็นย่านตลาดและศูนย์การค้ามาคมตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวตามลำน้ำ ทุกบ้านหันหน้าลงแม่น้ำ ย่านตลาดเป็นแหล่งที่ชาวบ้านเอาผลผลิตการเกษตรมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ตลอดลำน้ำนครชัยศรีมีคลองหลักเชื่อมต่อกัน 26 สาย มีย่านตลาด 13 แห่ง และมีวัดถึง 40 แห่ง

กายภาพพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน นครปฐม มีความเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของชุมชน และเมืองหลวงซึ่งส่งผลต่อ “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน” และรวมคูคลองเป็นอย่างมาก

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

“

บ้านพี่อยู่ฝั่งกะโน้น บ้านน้องอยู่ฝั่งกะนี้
หัวสะพานตรงกัน อาบน้ำกันเห็นกันทุกที
อ้อ มา มา สี ข้ามคลอง มารักกัน รักกัน

”

ปฐมบท คนกับคลอง

“บ้านริมคลอง” แค่นี้ได้ยินชื่อนี้
แล้วลองหลับตา เราก็จะรู้สึกถึง
สายลมเบา ๆ พัดผ่านน้ำเป็นระลอก
กลายเป็นริ้วน้อย ๆ กระเจายเต็มหน้าน้ำ
เห็นยอดไม้สีเขียวโหว ๆ สะบัดโยก
ไปมาริมฝั่ง สะพานไม้เก่ายื่นออกมา
เรียงรายสองฝาก เสียงนกร้อง จิบ
จิบ จิบ จิบ เหมือนได้ตามทุกซอกทุก
ทิวไม้สีเขียวทอดยาวไกลลิบ สุดลูกหูลูกตา
แนบชิดขนานไปกับคลองจน
ลับขอบฟ้า “ใช่แล้ว คลอง...ของเรา”

ณ ย่านลุ่มน้ำนครชัยศรี
(ท่าจีน) สองฝั่งแม่น้ำ เต็มไปด้วย
คูคลองน้อยใหญ่นับร้อย ทั้งคลอง
ที่เป็นคลองธรรมชาติ และคลองที่
ขุดด้วยกำลังคน ว่ากันว่ายุคที่มีการ
ขุดคลองมากที่สุดคือช่วงสมัยรัชกาล

ที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่วนใหญ่
เป็นแรงงานชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้า
มาตั้งรกรากในย่านนี้ บริษัทรับเหมา
ขุดคลองจะนิยมจ้างชาวจีนเหล่านี้
เป็นอย่างมาก เพราะเป็นกลุ่มคนที่มี
ความอดทน ชยันต์ขันแข็งและ
เนื่องจากยุคนั้นเป็นช่วงเฟื่องฟู
ด้านเศรษฐกิจการค้าข้าว ของลุ่มน้ำ
ท่าจีน คลองหลายคลองที่ถูกขุดขึ้น
นอกจากเป็นการขุดเพื่อการสัญจร
ทางน้ำ เชื่อมต่อระหว่างเมืองหลวง
และระหว่างชุมชน ให้เดินทางไปมา
หาสู่ค้าขายระหว่างกันสะดวกแล้ว
วัตถุประสงค์หลักอีกประการก็คือ
ขุดเพื่อเป็นเส้นทางส่งน้ำเข้าสู่
แปลงนา เรียกได้ว่าเป็นชลประทาน
ช่วงแรก ๆ เพราะชลประทาน หมายถึง

“การประทานชล หรือน้ำ” จากพระมหากษัตริย์คุณนั่นเอง ดังนั้นน้ำ...เดินทางผ่านเส้นคลองเข้าไปถึงที่ใด ที่นั่นจึงเรียกได้ว่าเริ่ม “เจริญแล้ว” ไม่ต่างกับคำกล่าวที่ว่า ทางรถเข้าถึงถิ่นไหน ถิ่นนั้น “เริ่มเจริญ” เช่นยุคปัจจุบัน

คลองสำคัญ ๆ มีชื่อเรียกขานเป็นที่คุ้นปากของคนทั้งลุ่มน้ำ จะมีลักษณะที่ชัดเจนคือเป็นคลองแยกจากแม่น้ำท่าจีน และเชื่อมต่อกับคลองอื่น ๆ เรียกได้ว่าเป็นคลองหลัก และมีคลองสาขาน้อยใหญ่ด้านใน เชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายให้กระแสน้ำไหลเวียนบรรจบกัน ซึ่งเกิดขึ้นทั้งการปันแต่งโดยธรรมชาติ สังเกตได้ง่ายคือคลองมีความคดเคี้ยว และเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งมักจะเป็นคลองลักษณะเส้นตรง ซึ่งคลองที่เชื่อมหากันเหล่านี้ส่งผลให้น้ำมีการถ่ายเทสะดวก ตามการขึ้นลงของน้ำทะเล หรือหลักจันทรคติ ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า คุณภาพน้ำจะดีมาเพียงใด สามารถวัดได้ด้วยตาเปล่าจาก กุ้ง หอย ปู ปลา มากมายนานาชนิด ชาวบ้านจับกินไม่หวาดไหว จนลุ่มน้ำนครชัยศรีได้ชื่อว่าเป็นถิ่น “อู่น้ำ อู่น้ำ” หรือข้าวปลาอุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของแผ่นดินไทย

เช่นนี้แล้วคนรุ่นเก่าก่อนจึงให้ความสำคัญกับคลองมาก เพราะวิถีชีวิตผูกพันกับคลองมาแต่ไหนแต่ไร เหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไม่ว่าจะใช้สัญจร ใช้น้ำทำการเกษตร แห่น้ำห่มก แห่นาค แห่ศพ แห่กฐิน ผ้าป่า ก็ล้วนมีคลองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ดังนั้นในแต่ละปี โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้ง หรือวัน “น้ำตาย” ชาวบ้านจะชวนกันลงแขกโกยดิน เก็บสวะ ให้คลองโล่งสะอาด ด้วยมือของตนเอง โดยไม่ต้องมีหน่วยงานใดมาร้องขอให้ช่วยทำ ทุกคนจะรู้สึกเป็นหน้าที่ เป็นเจ้าของ ต้องรักคลอง และมีส่วนร่วมดูแลคลอง ที่ตนเองตั้งรกราก ใช้สัญจร และใช้น้ำ อย่างเต็มอก เต็มใจ ไม่มีใครเกียจคร้าน สว ๆ หนุ่ม ๆ ต่างหัวข้าว หัวปลามาช่วยกันอย่างเต็มใจ สนุกสนาน “คนอยู่คลองไหน..เขา มาช่วยเรา เราก็คงไปช่วยเขาบ้าง เอามือ เอาแรงกัน”

นอกจากนั้น โครงข่ายของคลองที่เชื่อมหากัน ยังเป็นเส้นทางสำคัญในการช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่อย่างรวดเร็ว ในยามน้ำมาก เนื่องจากพื้นที่แม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ช่วงจังหวัดนครปฐมส่วนใหญ่ ลุ่มต่ำ น้ำเดินทางจากสุพรรณบุรีมาถึงลุ่มน้ำนครชัยศรีช่วงเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี ลีของน้ำที่เริ่มเปลี่ยนไปเป็นน้ำตาล บวกกับกลิ่นโคลนจาง ๆ ที่ผสมปะปนมา ดังที่ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำอาบควาย” บ่งบอกได้ชัดเจนว่า “น้ำเหนือ” มาแล้ว ซึ่งหากประจวบกับช่วงที่น้ำทะเลหนุนสูงหรือ “น้ำเกิด” พอดี ทุกบ้านจะรู้ว่าน้ำจะ “นอนคลอง” ในระดับที่ค่อนข้างสูง บางปี

น้ำมากเอ่อล้นเข้าท่วมตลิ่ง แม่ขยาย วงกว้างทั้งสองฝั่งคลอง ชาวบ้าน จะต้องเตรียมตัวเก็บข้าว ตากปลา ไว้กินล่วงหน้า เพราะที่นา ที่สวน อาจโดนน้ำท่วมหมด หากปีนั้นน้ำ เกิดมากกว่าทุกปีที่ผ่านมา เด็ก ๆ จะ ชอบช่วงนี้มากเป็นพิเศษ เพราะได้ โอกาสเล่นน้ำ เด็กผู้หญิงใช้ผ้าถุงตีโป่ง เด็กผู้ชายเอาผ้าขาวม้ามาลอยหมาเฝ้า กันอย่างสนุกสนาน ชาวบ้านสองฝั่ง คลอง ต่างพายเรือเหวี่ยงแห ลงตลิ่งได้กินปลาสด ๆ ตัวใหญ่ ๆ หลากหลาย สายพันธุ์ แถมเหลือกิน ยังจับขาย เป็นรายได้เข้าบ้านอีกทางหนึ่ง

หลังจากนั้นช่วงเดือนมกราคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ น้ำจากที่ท่วมขัง จะค่อย ๆ หายย่อยบายนลงสู่ทะเล จนหมด จนเข้าสู่ภาวะปกติ ชาวบ้าน จึงเริ่มไถนา หว่านกล้า ยกร่องปลูก แดง ปลูกมัน กันทุกบ้าน เป็นวงจร หมุนเวียนสลับเปลี่ยนแบบนี้ทุกปี ดังมีเพลงที่ร้องกันจนติดปากมานาน ท่อนหนึ่งว่า “เดือน 11 น้ำนอง เดือน 12 น้ำทรง เดือนอ้าย เดือนยี่ น้ำรีไหลลง”

“คลอง...คือบุรุษไปรษณีย์”

คลองทำหน้าที่สื่อสารระหว่าง ธรรมชาติของน้ำ กับเรา และเป็นการ “สื่อสารทางตรง” กับทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้คน ทุกเพศ ทุกวัย ไม่เลือกชั้น วรณะ การศึกษา ไม่ว่า น้ำจะมาก น้ำ จะน้อย น้ำจะเกิด น้ำจะตาย น้ำจะวาย หรือน้ำจะล้น ธรรมชาติจะส่งสัญญาณ บอกกับเราทุกคน ผ่านทางคลองสอง ฝากฝั่ง อย่างซื่อสัตย์ “จม.ฉบับนี้มา ตรงเวลาทุกปี” โดยไม่ต้องรอรถยนต์เข้า ถึง หรือรอต่อรองขึ้นค่าแรงกับใคร

จนกระทั่งวันหนึ่ง... วันที่เรา เลือกให้มีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้น กลางคลองมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ถนน ประตูนํ้า สะพาน บ้านเรือน หรือปล่อยให้สวะขึ้นจนเต็มคลอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นั่นเอง ที่เข้ามา ขวางกั้นเรากับคลอง “ตัดขาดเราจาก สัญญาณสื่อสารตรง” จากธรรมชาติ ของน้ำ บุรุษไปรษณีย์ที่ซื่อสัตย์ กลาย เป็นเจ้าหน้าทีป่วยอมโรค งก ๆ เงิน ๆ หลง ๆ ลืม ๆ และสุดท้ายจึงมี “ใครบางคน” ตัดสินใจเลือก ให้เราสื่อสาร เรื่องธรรมชาติของน้ำแทนคลอง คน ๆ

นั่นคือใครกัน? วันนี้เราทุกคน ต้องคอยฟังเรื่องน้ำกับใคร? ซึ่งสุดท้ายเราทุกคนล้วนรู้ว่าผลลัพธ์ที่ปรากฏแตกต่างกันไกลลิบ ขนาดไหน!

ความเจริญที่รุกคืบเข้ามาอย่างรวดเร็ว และเลือกจะแลกหลายสิ่งหลายอย่าง ที่สำคัญในชีวิตของเราไปอย่างไม่มีวันได้มีโอกาสตัดสินใจ คลองหลายคลองในลุ่มน้ำนครชัยศรี ตกอยู่ในเงื่อนไขนั้นอย่างเลี่ยงไม่พ้น ทั้งคลองรอก คลองตัน คลองเนา หรือคลองหาย ใครเป็นผู้เลือกชะตาเหล่านี้ให้เขา เราทุกคนมีส่วนหรือไม่? “นั่นคือคำถามสำคัญ” เหตุผลร้อยแปดที่นำเรามาสู่ภาพของคลองในปัจจุบัน มีหลายคนตอบได้ว่าเพราะอะไร? มีไม่กี่คนที่ตอบได้ว่าทำอย่างไร? คลองจะกลับมาเป็นเหมือนเก่า และแทบจะไม่มีคนที่กล้ายกมือตอบว่า “ฉันจะขอเป็นคนทำเอง!” ฉะนั้น วันนี้กลุ่มคนที่ลุกขึ้นมาดูแลคลองจึงเป็นดัง “วีรบุรุษ” เป็นบุคคลที่เราต้องการมากที่สุดในขณะนี้ เวลานี้ ปีซึ่งผู้คนทั้งลุ่มน้ำเพ็งจะผ่านพ้นอุทกภัยร้ายแรงมาหมดๆ และหลายคนสรุปว่า “คลองช่วยได้”

ด้วยความเป็นลูกแม่น้ำเดียวกัน คลองเดียวกัน ทุกคนจึงมีความเชื่อว่าภาพแม่น้ำคูคลองที่สวยงาม น้ำรินรมย์ ได้ถูกบันทึกให้เป็น “ภาพจำในจิตสำนึก” ติดตัวเรามาตั้งแต่ครั้งวัยเยาว์ และไม่มีวันลบเลือนไปได้อย่างแน่นอน หากแต่รอเวลาว่าวันใด จะมีโอกาสที่จะใช้สองมือของเรามาร่วมสร้างภาพฝันนี้ร่วมกันอีกครั้ง หลากหลายกลุ่มคนที่อยู่ริมคลองต่างริเริ่มเดินทางกันมาบ้างแล้ว มากบ้าง น้อยบ้าง ตามแต่กำลังของตนเอง และส่วนหนึ่งก็พร้อมจะนำเสนอเป็น

ต้นแบบ ให้เห็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติ หรือกระบวนการนำไปสู่หนทาง “รักคลองอย่างยั่งยืน” เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของการได้ลงมือกระทำ “สิ่งเล็กๆ แต่สำคัญ” ในคลองบ้านตนเองก่อนใคร ฟังแล้วอาจจะเป็นเรื่องปกติทั่วไปสำหรับใครบางคน หรือฟังแล้วอาจจะรู้สึกไม่ต่างจากที่อื่น ๆ ทั่วไปนัก จนหลายคนพูดว่าก็ “เรื่องธรรมดาๆ” นั่นเพราะเรา มีคำแนะนำให้ทุกคนทราบ ว่าใครทำอะไร ทำที่ไหน และทำอย่างไร เพียงแค่นั้น หากแต่ต้องการเป็นแรงบันดาลใจดี ๆ ให้ทุกคนได้มีโอกาส “ตัดสินใจเลือก” ดูสักครั้งในชีวิต ว่าต้องการที่จะเป็น “วีรบุรุษ” ในกระบวนการดูแลคลองรูปแบบไหนในคลองที่บ้านของตนเอง ทั้งนี้ ก็เพื่อที่ว่าเราทุกคนจะได้เปลี่ยนจาก “คนส่วนใหญ่” ที่เพียงแค่รู้ว่าต้องดูแลคลองอย่างไร? เป็น “คนส่วนน้อย” ที่ลงมือทำ และตอบได้อย่างภาคภูมิใจว่า “ฉันดูแลคลองของฉัน แบบนี้..... และแบบนี้.....” นั่นเอง

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

“เห็นคลองโล่ง ใจก็รู้สึกโล่งไปด้วย
พอเห็นน้ำใส ๆ เหมือนเห็นคลองขี้มได้
ชั้นหู ชั้นตามากขึ้น แสดงว่าคลองมีความสุข”

คูเมือง อบต.น้ำหน้า ปรังษตาปัต

คลอง...ที่มองดูเป็นเส้นตรง
ทอดยาวไกลบอกได้อย่างชัดเจนว่า
ต้องเป็นการสร้างสรรค์จากฝีมือมนุษย์
มีใช้ธรรมชาติปั้นแต่งอย่างแน่นนอน
และภายใต้การเกิดขึ้นของคลองเส้น
ตรงมากมายในลุ่มน้ำท่าจีนเหล่านี้
ก็นำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ยัง
ประโยชน์เกษตรกรรมตามพื้นที่สองฝั่ง
คลอง ให้น้ำใช้เพื่อปลูกพืชผักได้
ตลอดทั้งปี ทั้งยังเป็นเส้นทางสัญจร
เดินทางไปมาหาสู่ ขนถ่ายผลผลิต
ระหว่างกัน ของชาวบ้าน เพิ่มความ
สะดวก สบายรวดเร็วยิ่งขึ้น จนเรียก
ได้ว่า “คลองเป็นเส้นทางเศรษฐกิจ”

ที่สำคัญมาตั้งแต่ไหนแต่ไร

“คลองคูเมือง” ถูกขุดขึ้นโดย
แรงงานคนเมื่อกว่า 50 ปีมาแล้ว เชื่อม
ต่อจากแม่น้ำท่าจีนทางทิศตะวันตกที่
ตำบลหินมูล มีความยาว 7,000 เมตร
เป็นคลองที่มีลักษณะเป็นเส้นตรง
มาก ทอดยาวไกลสุดลูกหูลูกตา และ
ค่อนข้างกว้างขวางมาตั้งแต่อดีต เพราะ
มีความกว้างขนาดเกือบ 10-12 เมตร
ซึ่งสมัยก่อนนับว่าเป็นคลองที่มีขนาด
ใหญ่พอสมควร นอกจากนั้น ที่มา
ของชื่อคลองยังเกี่ยวเนื่องกับเรื่อง
ราวประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพื้นที่
ตำบลหินมูล นั่นคือการตั้งถิ่นฐานของ

เจ้านายในวัง ตั้งแต่ครั้งสมัยพระเจ้าอยู่ทอง ที่พากันอพยพลี้ภัยจากโรคระบาด มาสร้างบ้านแปลงเมืองอยู่อาศัย และขุดคลองขึ้นในบริเวณนี้ เรียกว่า “คลองคูเมือง” ซึ่งสอดคล้องกับชื่อคลองในปัจจุบัน สันนิษฐานว่า คลองที่ขุดใหม่ช่วงหลัง อาจจะมีเส้นคลองเดิมมาบรรจบทับซ้อนกับ “คลองคูเมือง” เดิม จึงเรียกขานในชื่อเดิม เพื่อเป็นที่จดจำกันได้ง่าย และในสมัยก่อน มีการเรียกคลองตามช่วงระยะที่แตกต่างกันคือ ช่วงแรกเชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีนเรียก “คลองคูเมืองนอก” ด้านในเข้ามาเรียก “คลองคูเมืองกลาง” และปลายคลองเรียก “คลองคูเมืองใน”

คลองคูเมืองเป็นคลองขนาดใหญ่ที่สำคัญมาก เพราะถูกขุดจากแม่น้ำท่าจีนไปเชื่อมต่อกับคลองธรรมชาติ ที่ไหลมาจากเมืองกาญจนบุรี หรือลุ่มน้ำแม่กลอง ทำให้ในอดีตชาวบ้านทุ่งบางเลนได้ใช้น้ำถึงสองลุ่มน้ำ ส่งผลให้พื้นที่หลายพันไร่ของชาวบ้านที่คลองคูเมืองไหลผ่าน มีน้ำใช้ที่อุดมสมบูรณ์มากตลอดทั้งปีต่างสร้างเนื้อ สร้างตัวอย่างขยันขันแข็ง ที่นาจึงไม่เคยว่างเว้นข้าว ชาวนาถิ่นนี้จึงสามารถสร้างมูลค่าต่อไร่ ได้นับหมื่นต่อปีอย่างสบาย ๆ

ปี 2554 มหาอุทกภัยใหญ่ มาเยือนชาวลุ่มน้ำท่าจีน ชาวบ้านตำบลหินมูล และคลองคูเมือง ลูกขึ้นต่อลู้ป้องกันน้ำท่วมอย่างเต็มกำลัง ด้วยยุทธวิธีวางแนวกระสอบทรายแน่นหนา เป็นแนวโค้งรับแรงดันของน้ำจนรอดพ้นน้ำท่วมมาอย่างหวุดหวิดอย่างใจหายใจคว่ำไปตาม ๆ กัน ทุกคนรู้ดีว่าหากปล่อยน้ำเข้าท่วมที่นา

บ้านเรือน จะนำมาซึ่งความลำบากยากจะฟื้นตัวโดยเร็ว และเริ่มเข้าใจว่าคลองคือปัจจัยสำคัญที่ช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่อย่างรวดเร็ว หากแต่วินาทีนี้คลองคูเมืองกลับเต็มไปด้วยวัชพืชแน่นขนัด จะทำอะไรหากน้ำมาเยือนอีกครั้ง “พลังคน และพลังคลอง” จะร่วมด้วย ช่วยกันทำให้ผ่านพ้นวิกฤติไปได้มากน้อยแค่ไหน ใครเล่า ? จะตอบได้ทันเวลา

อบต.หินมูล นำโดยนายกเฉลิมพล ชั่งยี่ เล่าว่า ช่วงที่ผ่านมาหลังน้ำท่วมใหญ่หน่วยงานรัฐระดม

เครื่องจักร มาช่วยลงไม้ ลงมือ ขุดลอก คลองหลายแห่งที่อยู่ในทุ่งบางเลน โดยเฉพาะคลองธรรมชาติ และคลอง ที่ถูกน้ำท่วม หากแต่ดูเหมือนยังไม่มี ชาวคราวว่า จะมาถึงคิวของคลอง คูเมืองในวันใด หรือเป็นเพราะเป็น พื้นที่ที่ “เอออยู่” และเป็นคลอง ชลประทาน จึงยังไม่มีโครงการฯ มา ช่วยเหลือขุดลอกให้ทันในปีนี้นักแน่ ถ้าเป็นอย่างนั้น อบต. กับผู้นำชุมชน และชาวบ้านจึงมาระดมความคิดเห็น กันว่า **“จะทำอะไรได้บ้าง ให้ทันต่อน้ำ ที่จะมาเยือนในปีนี้”**

อย่างไม่รอช้า ขอมติจากที่ ประชุมสภาตำบลอนุมัติโครงการ ประสานแกนนำ และชาวบ้าน มาร่วม ลงขัน ลงแขก ลอกคลอง นำสวะ ขึ้น จนคลองคูเมืองโล่งสะอาดตา ในเขตของตำบลหินมูลระยะทาง กว่า 3,500 เมตร จนทำให้ขณะนี้ นอกจากภาพคลองที่ตื้นตันเต็มไป ด้วยสวะหายไปในพริบตา ทุกคนรู้สึก โล่งใจถ้าหากน้ำมามากจะระบาย

ลงได้อย่างรวดเร็วอย่างแน่นอน ชาวบ้านบางคนยังรู้สึกว่าได้แหล่ง อาหารใกล้บ้านกลับคืนมา รีบคว้า แท้ มารอจับปลาอย่างสุขใจ แก่นนำ หลายคนกล่าวตรงกันว่า “เห็น คลองโล่งใจก็รู้สึกโล่งไปด้วย แต่เดิม คลองรก น้ำดำ รู้สึกเหมือนคลอง กำลังมีความทุกข์หนัก พอเห็นน้ำใส ๆ เหมือนเห็นคลองยิ้มได้ ขึ้นหู ขึ้นตา มากขึ้นแสดงว่าคลองมีความสุข จริง อยู่หากรัฐมาช่วยทำให้เหมือนคลอง อื่น ๆ คนคลองก็ไม่ได้มีส่วนร่วม จึง ไม่รู้สึกอยากรักษาให้สะอาดเหมือน เดิม เรามาช่วยกันมาก ๆ เวลาเริ่มรก จะได้รับช่วยกันเก็บเพราะเริ่มรู้สึก ว่าคลองนี้เป็นของเราต้องรักษา ต้องดูแล” สุดท้ายดูเหมือนจะได้ข้อสรุปจาก “ปฏิบัติการ คลองคูเมือง ประชาราษฎร์เจลิ้มพระเกียรติ” ครั้งนี้ อย่างน่าสนใจว่า นอกจากจะได้ **“คลองมาคืนคน ยังได้คน ไปคืน คลอง”** อีกด้วย จริงไหมชาวตำบล หินมูลทุกท่าน.

“

คลอง...เป็นห้องเรียนของเด็ก ๆ เราช่วยกันทำไป วันละนิด วันละหน่อย ใครว่างก็มาเข้าข้าง บ่ายบ้าง โดยเฉพาะ ผู้นำชุมชนมาช่วยตลอด ลมคลองก่อนใคร ไม่เคยทิ้ง ”

ทำเรือบางพระ

"บวร" จังจอนทรน

“บ้าน วัด โรงเรียน” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “บวร” กับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นเรื่องปกติของงานท้องถิ่นสมัยก่อน ไม่ว่าจะประกอบการส่วนรวมสิ่งใด หากมีชื่อ 3 สถาบันนี้ มาร่วม รับรองสำเร็จลุล่วงทุกงานไปอย่างราบรื่นแน่นอน จวบจนกระทั่งการพัฒนาแบบใหม่ ๆ เข้ามาแทรกแยกส่วนทุกสิ่งเป็นเรื่อง ๆ ทั้งวัดทั้งบ้าน ทั้งโรงเรียน ต้องมัวแต่อยู่พัฒนา แก้ปัญหา เรื่องของตนเอง จนกระทั่งหมดเวลาไป ต่างคนต่างก้มหน้า ก้มตา มุ่งทำหน้าที่ของตนเอง เเงยหน้าขึ้นมาอีกทีแทบ

ใจหาย เพราะมองไม่เห็นกัน หรือบางแห่งถึงขั้นขัดแย้ง แยกทางกัน จนแทบจะเอื้อมไม่ถึงก็มี สุดท้ายแล้วบางชุมชนก็ภาพไม่ออกเสียด้วยซ้ำว่า “บวร” เคยมีคุณค่า หรือมีประโยชน์อย่างไร ในชุมชนของตนเองมาก่อน

ชุมชนบ้านหลวง วัดบ้านหลวง โรงเรียนบ้านหลวงวิทยาคม ตั้งอยู่ริมคลองท่าเรือบางพระ ต้นคลองแยกจากแม่น้ำท่าจีนฝั่งทิศตะวันตก ที่ตำบลบางพระ อำเภอนครชัยศรี ทอดยาวไหลผ่านตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม ไปจรดปลายคลองที่ ตำบลดอนพุทรา รวมความยาวของคลอง

ประมาณ 7,000 เมตร และเนื่องจากเป็นคลองธรรมชาติ จึงมีความคดเคี้ยวมากเป็นพิเศษ ชาวบ้านชาววัด และชาวโรงเรียน ให้ความสำคัญกับการดูแลคลองนี้ร่วมกัน จนตั้งเป็นเครือข่ายอนุรักษ์คลองชื่อว่า “เครือข่ายอนุรักษ์คลองบ้านหลวง” ขึ้นในปี 2553 โดยมีการนัดหมายมาร่วมกันเก็บสวะ และขยะ รวมถึงจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาคลองอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องมาโดยตลอด ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

หลังจากน้ำท่วม หลายคนที่นี่ต้องกลายเป็นผู้ประสบภัย จำต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการกู้ชีวิต กู้สวน กู้นาของตนเอง หันกลับมาดูแลคลองอีกที ก็เต็มไปด้วยสวะที่งามสะพรั่งอย่างรวดเร็วจากสารอาหารชั้นดี ที่มาพร้อมกับน้ำหลากจากทั่วทุกทิศทาง และด้วยกำลังของเครือข่ายที่มีไม่มากนัก ประกอบกับชายคลองที่ค่อนข้างสูง คนร่วมก่อการ จึงต้องคิดแบบมีชั้นเชิง ริเริ่มทำช่วงสั้น ๆ ตั้งแต่หน้าวัดบ้านหลวง ให้เห็นผลก่อน จากนั้นจึงขยายต่อในช่วงต่อ ๆ ไป โดย

ระดมแรงชาวบ้าน เยาวชน ลงคลอง ช่วยกันไล่กันสวะไปรวมกัน ในจุดที่รถแบ็คโฮเข้าถึง จากนั้นก็ทำได้ง่ายขึ้น เพราะมีเครื่องจักรมาช่วยตักเก็บ และขนทิ้งใต้อย่างเรียบร้อย โดยมีงบประมาณภายใต้โครงการฯ สนับสนุนเติมน้ำมันจ่ายค่าจ้างให้อย่างเต็มที่ ซึ่งดูจะเป็นความร่วมมือที่สอดคล้องต้องกัน จนทุกคนที่มาช่วยรู้สึกสนุกสนาน เห็นงานก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เห็นคลองกลับมาโล่งสะอาดตา และเห็นน้ำใสเหมือนดังเดิมอีกครั้ง

พี่เยาวดี กองเงิน หรือ ครูแอ้ว

แกนนำคนเก่งของเครือข่ายอนุรักษ์คลองบ้านหลวงเล่าว่า “โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา มีหลักสูตรให้เด็กเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมกับการอนุรักษ์น้ำอยู่แล้ว จึงเห็นความสำคัญที่จะมาร่วมมือกับชุมชน ดูแลคลองมาโดยตลอด ประหนึ่งคลองเป็นห้องเรียนของเด็ก ๆ เราช่วยกันทำไปวันละนิด วันละหน่อย ใครว่างก็มาเข้าข้าง บ่ายบ้าง โดยเฉพาะผู้นำชุมชนมาช่วยตลอด ลงคลองก่อนใคร ไม่เคยทิ้งเด็กก็สนุกได้ลงช่วยผู้ใหญ่ทำงาน หลัง

น้ำท่วมได้เรือมาหลายลำ อีกหน่อย
ต้องตั้งเป็นหน่วยเฝ้าระวังคอยเก็บ
ต้นเล็ก และตัดบัวได้น้ำ จะได้ไม่สะสม
มากเกินไป คลองจะได้ไม่ตันเขินเร็ว”

ส่วน**กำนันสมพงษ์** กล่าวเสริม
อีกว่า “ในคลองมีชาวบ้านปลูกผักบุ้ง
อยู่หลายบ้าน จะชวนมาเป็นแนวร่วม
ทำข้อตกลงความร่วมมือผ่านการทำ
เวทีประชาคม ให้ปลูกไม่เกินกลาง
คลอง และเก็บต้นเก่าขึ้นฝั่ง ห้ามตัด
ปล่อย จะได้ไม่ทำให้คลองรก อีกทั้ง
เขาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพในน้ำอยู่
แล้ว จะขอความร่วมมือให้คอยเฝ้า
ระวัง เก็บสวะ ผักตบชวาต้นเล็กให้
อีกแรง ลองทำเป็นต้นแบบให้คลอง
อื่น จะได้ช่วยลดปัญหาทางน้ำอุดตัน
อนาคตจะขอความร่วมมือตำบล
ดอนพุทรา ที่อยู่ในคลองเดียวกัน ทำให้
โล่งตลอดคลอง ชาวบ้านจะได้มีน้ำดี ๆ
ใช้กัน แถมช่วยระบายน้ำ ช่วงน้ำท่วม

ได้ดีมากขึ้นอีกทาง”

จะเห็นว่า “**บวร**” ยังใช้เป็น
เครื่องมือการพัฒนาได้อย่างไม่ตกยุค
หลายชุมชนเรียนรู้ที่จะใช้เครื่องมือ
นี้รวมใจผู้คนสร้างความรัก สร้าง
สามัคคี ระหว่างคนในชุมชน หรือ
เพื่อดูแลคลองในบ้านของตนเอง
อย่าง คลองท่าเรือ-บางพระ ที่ตำบล
บ้านหลวงได้เป็นอย่างดี ความผูกพัน
ในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม
ร่วมกัน ส่งผลในด้านการชักชวน
พัฒนาเรื่องอื่น ๆ ตามมาอย่างไม่มี
ที่สิ้นสุด และทำให้ทุกคนเข้าใจความ
หมายของ “การอยู่ร่วมกัน” ที่มีใช้
ความหมายเดียวกับ “มาอยู่ร่วมกัน”
และจากบทเรียนนี้จึงเห็นได้อย่าง
ชัดเจนว่า “**บวร คลองเดียวกัน**” ช่วย
แก้ปัญหาคลองได้ดีขึ้นอย่างไรอีก
ด้วย คราวนี้ลองนั่งนึกกันหน่อยว่า
“บวร” คลองเราอยู่ที่ไหนกันบ้าง.

“ ต้องเตรียมพร้อมปรับตัว รับมือ
หรืออยู่อย่างไร ให้สอดคล้องกับธรรมชาติมากกว่า
อยู่ร่วมกับน้ำอย่างมีความสุขมากขึ้น ”

สภาพพื้นที่ น้ำมา...กันคา ...กินอยู่ สุข

ใครจะคาดคิดว่าในช่วงชีวิตของ เราจะได้เห็นน้ำท่วมใหญ่ หรือที่ผู้เฒ่า ผู้แก่เรียกว่า “ปีน้ำโผล่” ซึ่งในอดีต เคยเกิดขึ้นในปี 2485 อีกครั้ง ภัยธรรมชาติครั้งสำคัญที่ทุกฝ่าย สรุปร บทเรียนว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นขยาย ตัวเป็นวงกว้างสร้างความสูญเสียเป็น มูลค่าหลายหมื่นล้านบาท และนับ เป็นมหันตภัยครั้งใหญ่ร้ายแรง จนต้องบันทึกในหน้าประวัติศาสตร์ ของประเทศไทย เป็นอันดับต้น ๆ ใน รอบ 100 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเราทุกคน คงไม่อาจปฏิเสธว่า สาเหตุส่วนหนึ่ง

ก็มาจากการดำเนินวิถีชีวิตที่เปลี่ยน แปลงไปจากเดิมของเรา หรือพูดตรง ๆ ก็คือส่วนหนึ่งมาจากน้ำมือมนุษย์ อย่างเรา ๆ นี่เอง

คนเฒ่า คนแก่ เล่าว่า “สมัย ก่อนก็เคยท่วมแบบนี้บ่อย ๆ ยิ่งบ้าน ริมท่าจีนแถวบางเลน ท่วมแทบทุกปี มากน้อยต่างกันเท่านั้น ทุกบ้านเขา ปลุกแบบยกได้ถุนสูง พอเรือโยงจาก ทางเหนือผ่านหน้าบ้าน ตะโกนบอกว่า น้ำเหนือมาถึงสุพรรณแล้ว ก็รีบยก ข้าวของขึ้นชั้นสอง ต้อนวัว ต้อนควาย ไปไว้ที่ดอนชะ ต่างมีเรือกันทุกบ้าน

พายไปมาหาสู่กัน อยู่กับน้ำไปสักพักเดียวก็ลดลงเอง ไม่รู้สึกลำบาก ลำบนอะไรหนักหนา ยังพอหาผัก หาปลา มาทำกินกันได้รอบตัว ดูงยังชีพก็ไม่เคยมีใครมาแจก ก็ยังอยู่กันมาได้ ซึ่งผิดกับทุกวันนี้ เราดูเจริญมากขึ้น มีเทคโนโลยีรอบตัว น้ำท่วมก็เอาแต่ทะเลาะกัน ผู้คนไม่ดิ้นรน ไม่เตรียมพร้อม ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และเอาแต่รอคอยคนมาช่วยตลอดเวลา มันเกิดอะไรขึ้นกันแน่”

โรงเรียนสถาพรวิทยา ตั้งอยู่ในบริเวณวัดเวฬุวนาราม อ.บางเลน ริมคลองสภาพพัฒนา ซึ่งแยกจากแม่น้ำท่าจีนด้านทิศตะวันออก บริเวณตำบลลำพญา อำเภอบางเลน เป็นคลองขุด ขนาดกลางความยาว 8,250 เมตร เชื่อมต่อไปยังคลองนราภิรมย์ ซึ่งชาวบ้านสองฝั่งคลองรวมกว่า 700 ครัวเรือน ต้องกลายเป็นผู้ประสบภัยน้ำท่วมสูงกว่า 2 เมตร แซ่ซังอยู่เกือบ 2 เดือนเต็ม หลังจาก

น้ำลด คณะอาจารย์และเยาวชนโรงเรียนสถาพรวิทยา นำโดย **อ.ชาตรี ต่วนศรีคง** วิศวกรเทคโนโลยีชุมชนคนเก่ง ได้ร่วมกันออกแบบนวัตกรรมอยู่กับน้ำกว่า 10 รูปแบบ โดยใช้วัสดุที่เหลือใช้รอบตัวมาประยุกต์ เช่น ทำแปลงปลูกผักจากผักตบชวา ขวดน้ำโพลี ล้วนลอยฟ้าแก๊สชีวภาพ ผลิตไฟฟ้าจากน้ำ ดิน หรือต้นกล้วย (**วิธีทำช่วงท้าย**) หรือแม้กระทั่งเตาพลังงานแสงอาทิตย์หุงข้าวทำอาหารได้ไม่ต้องจ่ายไฟฟ้า เป็นต้น โดยมีการฝึกอบรมชาวบ้าน และเยาวชน เพื่อเตรียมความพร้อมให้ทุกบ้านมีพืชผัก ไฟฟ้า และพลังงานแก๊สใช้ ยามประสบอุทกภัย แม้จะช่วยเหลือไม่ได้ทุกเรื่องแต่อย่างน้อยก็ช่วยให้ทุกคนที่ประสบภัยอยู่สบายขึ้น ไม่ต้องนั่งรอดุงยังชีพเพียงอย่างเดียว ที่สำคัญเป็นการจุดประกายความคิดว่า เรามีทรัพยากรเพียงพออยู่รอบตัว อยู่ที่เราจะมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรให้มากที่สุด

อ.ชาตรี เล่าว่า “แต่ก่อนคนย่านนี้เคยปลูกยกสูง กักลายเป็นบ้านปูนชั้นเดียว มีการสร้างคันกันน้ำแบบบ้านใครบ้านมัน เรือไม้ส่วนใหญ่ถูกขายเป็นของสะสม บางส่วนปล่อยทิ้งให้ผุพังเป็นพินสำหรับต้มข้าวให้สุนัขกิน เมื่อถึงฤดูน้ำหลากทุกบ้านก็จะประสบปัญหา คอยให้ราชการมาช่วยเหลือ ถึงเวลาแล้วที่เราต้องกลับมามองตัวเองพึ่งตนเอง ทำอย่างไรเมื่อน้ำท่วมแล้วเราใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข”

“ตอนน้ำท่วมสังเกตเห็นชาวบ้านอยู่อย่างยากลำบาก ไม่ค่อยมีพืชผักกิน ดูงยังชีพก็มีแต่อาหารแห้ง บางบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ยิ่งลำบากใหญ่ ช่วงน้ำลดใหม่ ๆ จึงริเริ่มให้เด็ก ๆ

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

“ตอนน้ำท่วม
สังเกตเห็นชาวบ้าน
อยู่อย่างยากลำบาก
ไม่ได้มองว่ามีผักกิน
ถุงยังชีพก็...แต่อาหารแห้ง
บางบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้...
จึงลำบากใหญ่”

ชั้นมัธยม 2 แบ่งเป็นกลุ่มทำโครงการ
“ผักหนินน้ำ” ส่งครู เด็ก ๆ ช่วยกันคิด ช่วย
กันทำรูปแบบปลูกผักหนินน้ำ หรืออยู่
ร่วมกับน้ำท่วมได้หลากหลายรูปแบบ
อย่างสนุกสนานมาก ทั้งปลูกลอยน้ำ
หรือแบบลอยฟ้า ทำให้เขาได้เรียนรู้
ว่าเป็นเรื่องง่าย ๆ ทาวัสดุได้รอบตัว
ทำได้เองทุกคน แต่ต้องเตรียมพร้อม
ทำไว้ก่อนน้ำมาเท่านั้น”

จากนั้นทั้งเยาวชน และคนใน
ชุมชนคลองสถาพรก็มาร่วมกันทดลอง
ทำแปลงใหญ่ขึ้น ได้ผักกินมากขึ้น โดย
ใช้ผักตบชวาทำแปลงปลูกลอยน้ำ
รดน้ำแค่ 3 วัน ตอนปลูกใหม่ ๆ เท่านั้น

ที่เหลือผักจะหยั่งรากทาน้ำกินจาก
ผักตบชวาได้เองสบายมาก ตอนนี้อยู่
อื่น ๆ เขาเก็บผักตบชวาจากคลองทิ้ง
แต่ที่โรงเรียนสถาพรต้องเพาะไว้ เพื่อ
ใช้สอนทำแปลงกับผู้มาดูงานแทน
หรือจะเป็นเรื่องการพลังงานใกล้ตัว
อย่างไฟฟ้า อ.ชาตรี ก็ประยุกต์ใช้ความรู้
วิทยาศาสตร์ง่าย ๆ ที่ร่ำเรียนกันมา
ครั้งประถม โดยหาอุปกรณ์รอบตัว
เช่นหลอดทองแดง แผ่นสังกะสี สายไฟ
มาต่อเป็นอนุกรมให้เท่ากับ 12 เซลล์
จะได้ไฟฟ้า 9 โวลต์ หรือเท่ากับ 1 หลอด
ELD เป็นต้น หากซื้อเทียนเอา น้ำ เอาดิน
ใส่กระบอก ใช้จิ้มกับดินกล้วยข้างบ้าน
ก็ได้แสงสว่างใช้ง่าย ๆ อย่างนี้เป็นต้น

นอกจากนั้นอาจารย์ยังวางแผนงานช่วงต่อไปว่า ตั้งใจจะทำ
โครงการร้านศูนย์บาท หรือร้านแลก
ขยะชุมชน ให้เด็ก ๆ เก็บขยะที่ลอย
อยู่ในคลองมาแลกไอศกรีมฟรี หรือ
ให้ชาวบ้านเอาขยะที่สามารถรีไซเคิล
ได้ มาแลกเปลี่ยนข้าวของ ทุกคนจะได้
มีกำลังใจและเห็นค่าของขยะ ยาม
น้ำท่วมจะได้เป็นน้ำท่วมแบบสะอาด
ไม่มีขยะมาลอยน้ำรังเกียจอีกต่อไป
คาดว่าจะเปิดตัวขึ้นในชุมชนเร็ว ๆ นี้
ซึ่งนวัตกรรมทั้งหมดที่เอามา และยัง
มีอีกมากที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นก่อนหน้านี้
มีฐานการพัฒนาขึ้นจากแนวคิด
ช่วยเหลือชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เปิด
โอกาสให้ชุมชน และเยาวชนมาร่วม
กันทำ มาร่วมกันเรียนรู้ ไปกับศูนย์
เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในช่วงที่ผ่านมา และวันนี้จึงพัฒนา
เป็นศูนย์เรียนรู้อย่างเป็นทางการ
สามารถให้ทุกคนเข้ามาศึกษาดูงาน
นำไปปรับใช้กับชีวิตของตนเองได้
ทุกวัน ที่โรงเรียนสถาพรวิทยา
อ.บางเลน จ.นครปฐม

จากแง่คิดของคนที่นี่ ที่มี
ความเห็นตรงกันว่าเราไม่สามารถ
หลีกเลี่ยง หรือต่อสู้ภัยธรรมชาติได้
มากนัก หากแต่ต้องเตรียมพร้อม
ปรับตัว รับมือ หรืออยู่อย่างไร
ให้สอดคล้องกับธรรมชาติมากกว่า ซึ่ง
จะเป็นหนทางทำให้เราทุกชั้นน้อยลง
อยู่ร่วมกับน้ำอย่างมีความสุขมากขึ้น
ที่สำคัญในอนาคตอาจจะเป็นเรื่องปกติ
ที่เราทุกคนต้องประสบพบเจอ
เสียด้วยซ้ำไป และนั่นจึงกลายเป็นอีก
เหตุผลที่ทำให้เรายินดี ตกลงปลงใจ
ที่จะเรียนรู้หนทางใหม่ ๆ ค้นหาไอเดีย
นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะอยู่ร่วมกับ
ธรรมชาติ ได้อีกมากมายหลายหน
ทาง ไม่ไปเสียเวลาหาทางสู้รบปรบมือ

กับธรรมชาติมากจนเกินไป “นวัตกรรม”
แปลว่าสิ่งใหม่ ส่วน “กรรม” ที่หมายถึง
การกระทำ จึงรวมความหมายว่า
“การกระทำสิ่งใหม่” ซึ่งเคยเกิดขึ้นมา
แล้วทุกยุคทุกสมัย หากแต่แต่ละช่วงเวลา
อาจจะมีสิ่งมากระตุ้นเร้า ที่แตกต่างกัน
กันไปเท่านั้น น้ำมาเยือนคราวนี้ บอก
อะไรเราหลายอย่าง คนส่วนน้อยอย่าง
ชาวคลองสภาพต่างรับรู้ และเริ่ม
เข้าใจผ่านคลอง และประสบการณ์
ของเขาเอง กำลังนำตนเองก้าวไป
สู่การปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อ “อยู่กับ
น้ำ” กระนั้นแล้ว เป็นเช่นไรกันเล่า ที่
คนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ยังคง
ทุ่มเททรัพยากรเพื่อ “สู้กับน้ำ” อยู่ได้
ยากจะเข้าใจเสียจริง ๆ

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

► วิธีการทำแพผักตบชวา ปกคลุมผิวกองน้ำ

ควรทำแพโดย
ประยุกต์มาจากวัสดุ
ที่มีในท้องถิ่น และ
ควรเตรียมทำก่อน
น้ำมาประมาณ 1
เดือน เพื่อผักจะได้
เติบโต และมีผัก
รับประทานช่วง
น้ำท่วมพอดี โดย
อาจจะทำไว้ในบ่อน้ำ
ริมคลองหน้าบ้าน
มีวิธีการทำดังนี้

วิธีทำ

1. ผูกไม้ไผ่เป็นกรอบตามขนาดแพ
ปลูกผักที่ต้องการ
2. นำแกล่นมามัดติดกับกรอบไม้ไผ่
เพื่อให้กระบะรองรับ ผักตบชวาคงรูป
เป็นแพเวลาเรานำผักตบชวามา
กองสุม
3. นำแปลงน้ำ นำผักตบชวามากองสุม
ในแพที่เตรียมไว้ให้สูง เคล็ดลับคือ
ยิ่งกองสูงจะ ยิ่งปลูกผักได้นาน
4. โรยดิน หรือขุยมะพร้าว เพื่ออุด
ช่องว่างของกองผักตบชวา รดน้ำ
ให้ชุ่ม ทว่านเมล็ดผัก คลุมด้วยเศษ
ฟาง หรือเศษใบไม้บาง ๆ รดน้ำ
พอเมล็ดผักงอกก็หยุดรดน้ำ ให้ปุ๋ย
น้ำชีวภาพ หรือใช้สמןไพรไล่แมลง
พ่นทางใบบ้างเล็กน้อย 20-30 วัน
ก็จะได้ผักสด ปลอดสารพิษไว้กิน
ยามน้ำท่วมอย่างสบาย สบาย.....

1.

2.

3.

Water Hyacinth

4.

นานาวิธปลูกผักหน้าน้ำ

ก่อนน้ำท่วม 1 เดือน เราหาภาชนะอะไรก็ได้ที่อยู่ใกล้ตัว มาใช้ปลูกผักที่เราจำเป็นต้องใช้ในภาวะน้ำท่วม เช่น ผักสวนครัว เป็นต้น

● ดินที่ปลูกให้ได้ผลดีคือ

ใบไม้ผุ	2 ส่วน
ดินร่วน	1 ส่วน
ปุ๋ยคอก	1 ส่วน

วิธีหุงข้าวด้วยแสงอาทิตย์

อุปกรณ์

กล่องโฟมกล่องใหญ่ พลาสติกสีดำ กระจกใส 2 แผ่น (วางซ้อนกัน) ใสในหม้อหุงข้าว กรูพลาสติกสีดำลงในกล่องโฟม ขาวข้าวที่หุงใส่ลงไปในหม้อหุงข้าว ถ้าเป็นหม้อที่มีฝาเป็นกระจกใช้กระจกปิดบนกล่องโฟมเพียงแผ่นเดียว ถ้าเป็นหม้อแบบฝาตีบ เปิดฝาทิ้งไว้ บนกล่องโฟมปิดด้วยกระจกใสซ้อนกัน 2 ชั้น เพื่อหักเหช่วงคลื่นของแสงตั้งไว้กลางแดด 2-3 ชั่วโมง ข้าวก็จะสุก พร้อมรับประทานกับข้าวแสนอร่อย

วิธีการทำไฟฟ้าจากน้ำ แคลดิน

แบตเตอรี่ดิน ใช้ในกรณีที่ไฟฟ้าดับ หรือถูกตัดกระแสไฟฟ้า

อุปกรณ์

1. แผ่นสังกะสี
2. ภาชนะพลาสติก
3. สายไฟ
4. ลวดทองแดงเส้นใหญ่ ๆ
5. แผ่นสังกะสี (ใช้มุงหลังคาบ้าน)
6. หลอด LED หรือโคมไฟฉายเก่า ๆ
ที่เป็นหลอด LED

การต่อแบบอนุกรม

วิธีทำ

1. นำสายไฟติดกับลวดทองแดงเส้นใหญ่ ๆ เพื่อเป็นขั้วบวก และแผ่นสังกะสี เพื่อเป็นขั้วลบ
2. นำแผ่นสังกะสีมาใส่รอบภาชนะพลาสติกด้านใน ขุดดินที่มีความชื้นมาใส่ในภาชนะให้เต็ม ตรงกลางใส่ลวดทองแดงเส้นใหญ่ ๆ จะได้แบตเตอรี่ดินจำนวน 1 เซล ทำหลาย ๆ เซล
3. นำแบตเตอรี่ดินมาต่ออนุกรมกันหลาย ๆ เซล เพื่อเพิ่มค่ากระแสไฟฟ้า นำหลอด LED มาต่อหลอด LED ก็จะสว่างขึ้นมา

เคล็ดไม่ลับทำง่าย ๆ

หากน้ำท่วมจนไม่สามารถงมดินขึ้นมาได้ ให้ใช้น้ำใส่กระบอกแทนดินได้ โดยทำเหมือนกัน เรียกว่า แบตเตอรี่น้ำ หรือนำสายไฟที่ต่อแล้วไปจิ้มกับต้นกล้วย อาศัยน้ำในต้นกล้วยก็ทำได้ง่าย ๆ เช่นเดียวกัน

วิธีการทำสวนพืชน้ำพองก๊าซ

ในพื้นที่ที่น้ำท่วมเป็นประจำ ส้วมที่เราใช้ควรยกเสาสูงขึ้นให้พ้นน้ำท่วม ใช้ระบบถังพลาสติกเป็นระบบถังหมัก เพื่อสร้างก๊าซชีวภาพสำหรับการประกอบอาหาร ถ้าหากในครอบครัว มีสมาชิก 5 คน เราสามารถอุ่นกับข้าว ทำกับข้าวในแต่ละวันได้วันละ 1 มื้อ (กับข้าว 2 อย่าง) โดยเก็บก๊าซไว้ในถังไนโตรเจน 10 ล้อ แล้วยังใช้เป็นซูชิพยามน้ำท่วมได้อีกด้วย

ห้องส้วมจะยกให้
ยกสูงขึ้นจากพื้น
เหนือน้ำท่วมทุกปี

สิ่งปลูกสร้างจะคงมาสู่ถัง
เก็บด้านข้าง
ก๊าซชีวภาพจะคงตัวขึ้นด้านบนเสมอ
ต่อท่อระบายก๊าซออกทางด้านบน
ของถัง
เพื่อใช้งานตามต้องการ

ถังน้ำคั้นเติมพด.2 เป็นปุ๋ยอง่างดี

เก็บก๊าซในถังไนโตรเจน

“

แนวคิดจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลรักษาคลองบางระกำ
และคลองสาขา โดยใช้ “ดอกผล”
ที่ได้จากการแบ่งกองทุนสักระยะของหมู่บ้าน ”

”

บางระกำ ดอกของสงฆ์ ...ดอกบัว

หากเราตั้งคำถามว่า ทำไม
บ้านนี้ ชุมชนนั้น ไม่ดูแลคลอง
ปล่อยให้คลองรก ปล่อยให้ น้ำดำ
เต็มไปด้วยขยะ คำตอบที่เราจะได้ยิน
บ่อย ๆ ข้อแรกนั้นคือขาดงบประมาณ
จากนั้นจึงเป็นเหตุผลอื่น ๆ เช่นไม่มี
คนทำ อบต.ไม่ดูแล แกนนำไม่เอา
ธุระ ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วม หรืออื่น ๆ
อีกมากมาย ซึ่งกลายเป็นคำตอบที่
ทุกคนต้องยอมจำนน และปล่อยให้
คลองเหล่านั้นเป็นอย่างเดิม หรือ
นั่งรอคอยงบประมาณต่อไป ซึ่งไม่มีใคร
ตอบได้ว่าจะได้มาเมื่อไร และจาก
ใคร หรือบางครั้งมีงบประมาณมาแค่
วูบเดียว จัดทำได้แค่ครั้งเดียว ขาด
ความต่อเนื่อง ทำให้สถานการณ์ของ

หลายคลองส่วนใหญ่ ตกที่นั่งเดียวกัน
อย่างไม่มีทางเลือก นั่นคือกลับไปเป็น
ดังเดิมเหมือนเก่า

คลองบางระกำ เป็นคลอง
ธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนด้าน
ทิศตะวันตก ที่ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน มีความยาว 3,400 เมตร
และมีคลองสาขาใหญ่น้อย ด้านใน
มากมายหลายคลอง เช่น คลอง
ปัญญาอุปถัมภ์ คลองทางหลวง คลอง
ผู้ใหญ่สมชาย คลองนายตัด คลอง
นายโปรย คลองนายมานะ คลอง
นายเจียม ซึ่งทุกปีแกนนำชุมชน
หมู่ 8 ได้รับงบประมาณการดูแล
คลองจากการจัดสรรงบประมาณ
จาก อบต.บางระกำ แต่เนื่องจากเป็น

คลองที่มีคลองสาขาจำนวนมาก บางครั้งงบประมาณที่ได้จึงไม่เพียงพอ ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านนำโดย **ผญ.สุโข เพ็ชรเกษม และลุงสมเกียรติ สุนทรอำไพ** จึงมีแนวคิดจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลรักษาคลองบางระกำ และคลองสาขา โดยใช้ “ดอกผล” ที่ได้จากการแบ่งกองทุนสัจจะของหมู่บ้าน นำมาให้ชาวบ้านกู้ยืมเงิน เพื่อชำระหนี้กองทุนหมู่บ้านมาใช้เป็นกองทุนเพื่อจ่ายค่าวัสดุอุปกรณ์ และตอบแทนชาวบ้านที่มาช่วยดูแลรักษาคลองบางระกำและคลองสาขา มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหลายปี และพบว่าเป็นการ “สร้างระบบดูแลรักษาสิ่งสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน” ได้เป็นอย่างดี ไม่ต้องรอนงบประมาณจากภายนอก อีกทั้งการที่ชาวบ้านมาร่วมดูแลคลองด้วยตนเองทำให้รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ จึงมาช่วยกันทำอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันเฉลิมพระชนมพรรษาหรืองานประเพณีสำคัญ โดยกองทุนมีหน้าที่จ่ายค่าวัสดุ ค่าอาหาร ค่าเบี้ยเลี้ยงให้ทุกคนมาร่วมด้วยช่วยกัน ได้იმთიანესบายกระเป๋าค้างทุ่งทะเลแรงช่วยอย่างแข็งขันมาโดยตลอด

ลุงสมเกียรติเล่าว่า “คนสมัยก่อนจะช่วยกันไถดิน เก็บสวะดูแลคลองให้น้ำเดินสะดวก โดยลงแขกช่วยกันด้วยมือของตนเอง ใครไม่มาลงคลองช่วยเก็บ เวลาใช้น้ำจะรู้สึกละอายใจไปเอง เพราะกินแรงผู้อื่นเอาน้ำเข้านาของตนเอง ยิ่งน้ำสะอาดไหลสะดวก ข้าวก็งามดีไปด้วย ช่วงไหนมีสวะ หรือผักตบชวาแน่นมากก็ให้รถเข้ามาช่วยบ้าง แบ่งกันจ่าย คิดตามจำนวนที่ดิน ใครมีที่ดินมาก

T
bachin River
Foundation
Nakorn Pathom

หลายไร่ก็จ่ายมากหน่อย ใครมีที่ดินน้อยจ่ายน้อย ใครไม่มีเงินต้องมาช่วยแรง มึงบประมาณจาก อบต. บางระกำ มาช่วยสมทบอีกหน่อยช่วยๆ กันลงขันคลองก็จะโล่ง สะอาดดีมาตลอด ลำคัญชาวบ้านซึ่งเป็น “คนใน คนใช้น้ำ” ต้องนำเองก่อนแล้วค่อยหาจากที่อื่นมาช่วยถึงจะถูกเห็นหลายคลองมักจะคิดว่าเป็นหน้าที่ของ อบต. รอ อบต.มาทำให้ ไม่คิดทำกันเอง ฉะนั้น บาง อบต.ไม่เห็นความสำคัญของคลอง ก็ไม่อนุมัติงบประมาณลงมา ยิ่งเจอกับชุมชนที่ชาวบ้านไม่ลุกขึ้นมาทำ คลองก็เลยถูกสืม พอน้ำท่วมเข้ามา ไม่มีทางระบายออกไป เตือตร้อนไปตามๆ กัน มานั่งคิดถึงคลองที่หลัง ก็สายเสียแล้ว”

ดูเหมือนว่าเราได้คำตอบว่าจะหางบประมาณ มาช่วยดูแลคลองได้อย่างไร จากพื้นที่คลองบางระกำ แต่ก็ยังดูเหมือนว่าเงินเพียงอย่างเดียว ไม่อาจจะแก้ปัญหาคคลองได้อย่างยั่งยืนนัก หากแต่ต้องมาพร้อม “คน” และต้องเป็น **“คนในที่ใส่ใจจะทำ”** อีกด้วย หากคลองไหน ที่มีทั้งสองส่วนมาประกอบกันพอดีพอดี

ก็นับได้ว่าเป็นความโชคดีของคลองนั้นเป็นอย่างยิ่ง และผู้ที่ทำสิ่งนี้ได้ก็คือพวกเราทุกคน โดยอาจจะเริ่มต้นที่ตั้งคำถามกับตัวเองก่อนว่า เราแต่ละคนรู้สึกเป็นเจ้าของคลองชื่อคลองอะไรกันบ้าง? และขณะนี้คลองที่ว่านั้น กำลังตกอยู่ในสภาพแบบไหน? มีคนแล้วขาดเงิน มีเงินแล้วขาดคน หรือขาดทั้งเงิน ทั้งคน แถมจนด้วยปัญญา ด้วยหรือไม่ จะได้ทดสอบว่าสามารถ “ปลูกต้นไม้ ชื่อกองทุน ออกดอกเป็นดอกเบี้ยส่งลงคลอง” แบบ **“คลองบางระกำ”** จะช่วยได้จริงหรือเปล่า.

“การมาช่วยกันดูแลคลอง...
 ประหนึ่งเราได้ทดแทนบุญคุณพระแม่คงคาได้ดีที่สุด
 เชื่อว่าปีนี้จะมาลอยกระทงขอขมา เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ”

ชิงชัน ฝนชุ่มชื้น น้ำใส ข้าวสวย

เชื่อว่าผืนแผ่นดินทุกที่ของประเทศไทยจะปลูกข้าวได้คุณภาพดีเหมือนกันเสมอไป ลักษณะกายภาพที่เอื้ออำนวย ระบบนิเวศน์ที่เป็นใจที่ธรรมชาติจัดสรรให้อย่างพอเหมาะพอดี คือที่มาของแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของมนุษย์ มาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล และผืนแผ่นดินที่ถูกเลือกแล้ว จะได้รับการยกย่องว่าเป็นทุนทางทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน รวมถึงเป็นห้องเรียนใหญ่ให้หลายคนเรียนรู้ลองผิดลองถูก สั่งสมภูมิความรู้ จนก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาอันมีค่าส่งต่อมายังลูก และหลาน ให้ได้ภาค

ภูมิใจในความเป็น “ลูกชาวนา” ของตนเอง

ทุ่งคลองโยง เป็นผืนดินที่ได้ยอมรับของชาวลุ่มน้ำท่าจีนว่า เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญมากของภาคกลาง เนื่องจากมาจากรั้งเก่าก่อนกว่า 100 ปี ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 ที่ดินย่านนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจัดสรรเป็นที่ดินพระราชทานให้กับพระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์ จึงมีการดำเนินการการขุดคลองเล็กคลองน้อย ขึ้นหลายคลอง เพื่อส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่นา ให้ทั่วถึงทุกแปลง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “คลองชัยคันธ” คลอง

ขนาดกลาง ยาว 11,000 เมตร ขุดเชื่อมต่อกคลองนราภิรมย์ด้วย แรงงานชาวจีน มาจรดคลองโยง ที่ ตำบลคลองโยง ในลักษณะคลองแนว ตั้ง ขนานกับแม่น้ำท่าจีน หลังจาก ขุดเสร็จ และยังคงมีชาวจีนมาตั้ง รกราก อยู่บริเวณปากคลองจนถึง ปัจจุบัน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อคลองกัน จนติดปากอีกชื่อหนึ่งว่า “คลองเจ๊ก”

ตั้งแต่สมัยก่อน พื้นที่สองฝั่ง คลอง เต็มไปด้วยนาข้าว กว้างยาวไกล สุดลูกหูลูกตา ชาวนาส่วนใหญ่ที่ย้าย เข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่ช่วงแรก อาศัย การเช่าที่ดินทำกินจากหลวง และได้รับการดูแลด้านชลประทาน คู คลอง เป็น อย่างดีมาตลอด อีกทั้งด้วยความลุ่ม ของพื้นที่ ส่งผลให้ธาตุอาหารที่มากับ น้ำหลากทางเหนือ ตกตะกอนสะสม มากขึ้น มากขึ้น ทุกปี จนกลายเป็น ผืนแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ปลุกข้าวได้คุณภาพดี และมีปริมาณ สูงเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ส่งผลให้ชาวบ้านสองฝั่งคลองอยู่ดี กินดี สามารถสะสมทุน สร้างเนื้อ สร้างตัว ให้ฐานะดีขึ้นได้อย่างชัดเจน

ภายหลังมีการปรับเปลี่ยน รูปแบบการถือครองที่ดิน เพื่อให้ ชาวบ้านที่เช่าทำกินมานานได้มีโอกาส เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่นาโดย ขอบธรรม ชาวบ้าน 56 ครัวเรือน จึงรวมกลุ่มจัดตั้งเป็น “สหกรณ์ บ้านคลองโยง” ผ่อนชำระเพื่อซื้อ ขยายขาดที่นา กับกรมธนารักษ์ และ ลสิ้นสุดในปี 2549 จากนั้นมีการ ดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ให้เป็นของ ชุมชน มีการดำเนินงานจัดสรรให้ ทั้ง 56 ครัวเรือน ทำกินครัวเรือน ละ 20 ไร่ อย่างยุติธรรม โดยกำหนด ให้อยู่ภายใต้การดูแลของสหกรณ์

บ้านคลองโยง ช่วงต่อมารัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จึงประกาศ ให้ที่ดินจำนวน 1,803 ไร่ ในทุ่ง คลองโยง สองฝั่งคลองชัยคันธ มอบเป็น “โฉนดชุมชนแปลงแรก” นำร่องของประเทศไทยตั้งแต่ต้น ปี 2554

ความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ ที่เปรียบเสมือนได้แผ่นดินที่มีค่า มหาศาล เพราะเป็นแผ่นดินที่ผนวก เอาความอุดมสมบูรณ์ติดมาด้วย ซึ่ง มิได้เกิดกับดินทุกผืนในที่อื่น ๆ ของ ประเทศไทย ยิ่งไปกว่านั้นในกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อแสดงเจตจำนงค์ ให้ที่ดินผืนนี้ เป็นที่ดินเพื่อการ อนุรักษ์ไว้เพื่อการเพาะปลูกไปชั่วลูก ชั่วหลาน ทำให้กลุ่มเครือข่ายสหกรณ์ ที่ดินคลองโยงสร้างข้อตกลงร่วมกัน ดังที่ปรากฏในข้อกำหนดโฉนดชุมชน ว่า “ชุมชนจะร่วมกันกำหนดการใช้ ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร และ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเท่านั้น” สิ่งนี้จึง เป็นที่มาของการสรรค์สร้างกิจกรรม ต่าง ๆ อีกหลายกิจกรรมตามมา เพื่อ ปกป้องดูแลรักษาที่ดินผืนนี้ มาก ยิ่งกว่าที่ดินแปลงไหน โดยเฉพาะ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแล เส้นคลองน้อยใหญ่ และการมุ่งเน้น ให้ทุกคนรู้คุณค่าของการอนุรักษ์

สายน้ำ ทุกเส้น ในทุ่งคลองโยง ให้
ยังคงสภาพเดิมให้มากที่สุด เพราะ
รู้ว่า “ข้าวดีเพราะน้ำ” และนอกเหนือ
ไปจากนั้น การทำนาที่ลดการใช้สาร
เคมี และร่วมด้วยช่วยกัน ฝึกระวัง
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรอบ ก็เป็น
เหตุผลที่ “น้ำดีเพราะข้าว” อีกเช่นกัน

ดังนั้นผืนดินโดยรอบของที่ดิน
โนนดชุมชนแปลงนี้ จึงเป็นที่ต้องการ
ของใครหลายคนเข้ามาจับจอง อยู่
อาศัย ทำกิจการ ตั้งหมู่บ้าน สร้าง
โรงงานต่างบอกต่อ ๆ กันว่าที่นี่
“ทำเลดี” วัดได้จากราคาที่สูงเกือบ
หลักล้านบาทต่อไร่ ที่น่าแปลกคือ
เหตุโนนเขาเหล่านั้น ไม่เลือกเอา
ที่ดิน “ทำเลดี” ที่ได้ไปครอบครอง
ใช้ประโยชน์ตามคุณค่าที่ดีที่สุด ดังที่
บรรพบุรุษบอกไว้ว่า “ทำเลดี คือดินดี
น้ำดีเหมาะจะปลูกผัก ปลูกข้าว หา
อยู่หากิน ลูกหลานเอ๋ย” น่าคิดต่อไป
ว่า เรากำลังจะเลือกให้ที่มีดินดี ซึ่ง
มีไม่มากนักในประเทศไทย และ
เหมาะจะปลูกข้าวไปปลูกตึก ตึกงาม

ได้ ไม่จำเป็นมีน้ำดี คลองดี แล้วจะ
อยู่ร่วมกับคนปลูกข้าว ที่ต้องการน้ำดี
คลองดีได้อย่างไรกัน และสิ่งเหล่านี้
กำลังเป็นภัยคุกคามหนัก ล้อมกรอบ
เข้ามาใกล้พื้นดินอนุรักษ์ใจกลางทุ่ง
คลองโยง เข้ามาทุกที

ดังนั้น... ก่อนจะสายไปเครือข่าย
อนุรักษ์ “คลองชัยขันธุ์” จึงเริ่ม
ก่อตัวขึ้น โดยมีแกนนำสหกรณ์บ้าน
คลองโยง สภาองค์กรชุมชนตำบล
คลองโยง โรงเรียนบ้านลานแหลม
และผู้นำชุมชนอีกหลายคน นำโดย
อาจารย์โชติ สายยืนยง และพี่บุญลือ
เจริญมี ซึ่งเป็นแกนนำสำคัญ ที่ทำ
หน้าที่สื่อสาร ให้คนสองฝั่งคลอง ซึ่ง
แม้จะอยู่ต่างตำบล ต่างอำเภอ นั่นคือ
ต.คลองโยง อ.พุทธมณฑล และ
ต.ลานตากฟ้า อ.นครชัยศรี ให้รู้ซึ่ง
ถึงคุณค่าแผ่นดินผืนนี้ มาร่วมลงแรง
ลงเรือ ช่วยกันเก็บสวะ ขยะ และสิ่ง
ปฏิกูลขึ้นจาก “คลองชัยขันธุ์” อย่าง
ต่อเนื่องทุก 2 อาทิตย์ ซึ่งเป็นการ
ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ 2 ฝั่งคลองตื่นตัว

ออกมาดูแลริมน้ำ หัวสะพาน และ
หน้าบ้านของตนเอง ให้ปราศจากสวะ
ช่วยกันปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ประกวต
ประชันกัน อย่างคึกคัก ชาวบ้านบอก
ว่า “เป็นครั้งแรกที่คน 2 ตำบล
มาทำความสะอาดคลองร่วมกัน
วันหน้าจะชักชวนเพื่อนบ้าน มาร่วม
กันทำมากขึ้น ทำให้เป็นงานประจำ
เป็นหน้าที่ ทุกคนจะได้มีส่วนร่วม
ตอนนี้มีหมู่บ้าน โรงงาน เริ่มเข้ามา
ตั้งในบ้านเรา มากขึ้นทุกวัน ทั้งขยะ
น้ำเสีย ปล่อยักษ์ลงมาในคลอง
ทำน้ำแฉ่งทุกวัน หากเราไม่ลุกขึ้นมา
ทำอะไร วันหนึ่งน้ำเสียมาก ทำนาได้

ไม่ดีเหมือนเก่า คนที่นี่ คงขายที่ทาง
หมดเป็นแน่ ชุมชนเราจะเป็นอย่างไร
ต้องรีบมาช่วยกันก่อนจะสายเกิน
แก้ ดังภาษิตโบราณที่ว่า **วัวหาย
ล้อมคอก**”

อ.โชติ ยังกล่าวเสริมอีกว่า
“การมาช่วยกันดูแลคลอง ประหนึ่ง
เราได้ทดแทนบุญคุณพระแม่คงคาได้
ดีที่สุด ใ่ว่ปีหนึ่งจะมาลอยกระทง
ขอขมาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ยิ่งเรา
มาร่วมกันดูแลคลองมากเท่าไร เท่ากับ
แสดงความเป็นเจ้าของคลอง และ
ทำให้คลองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
ของเรามากขึ้นเท่านั้น ตอนนี้ 40
บ้านริมคลองชัยขันธุ์ มาทำมตร่วม
กันในการดูแลคลองชัยขันธุ์ โดยชวน
ทั้งเทศบาลคลองโยง แคนนำชาวบ้าน
2 ตำบล โรงเรียน มาลงชื่อทำสัญญา
ร่วมกันเป็นสัญลักษณ์ชัดเจน “ว่า
ต่อไปนี้จะร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อ
อนุรักษ์คลอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม”
จากนั้นเราก็จะแจกธงให้ประดับกัน
ทุกบ้าน ที่ยินดีมีส่วนร่วมเหมือนเป็น
ตัวแทนคำมั่นสัญญา ต่อไปคลองเรา
จะสวยงาม ผู้คนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
ทั้งคลอง”

ดูเหมือนว่า การมาดูแลคนคลอง
ชัยขันธุ์เก็บสวะ ผักตบชวา ในคลอง
คงไม่ใช่แค่ได้คลองที่สะอาด และน้ำใส
เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยัง
ซ่อนแง่คิดที่ว่า “มีหลายครั้งที่เรา
หลงลืมของมีค่าของชีวิต บ่อยครั้งที่
เราหลงลืมของมีค่าของชุมชน แต่
น้อยครั้ง ที่เราจะมีโอกาสจะมารักษา
ร่วมกัน ฉะนั้น อย่าปล่อยโอกาส
เหล่านั้นให้หลุดลอยไป เพราะวันหนึ่ง
เมื่อเราตื่นมา...อาจจะไม่มีสิ่งมีค่า
เหล่านั้นให้เราได้อีกต่อไป ก็อาจ
เป็นได้” ลู๊ๆ **ชาวคลองชัยขันธุ์.**

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

“

สีของน้ำในคลองของจีน คือภาพสะท้อนอนาคตของเธอ หากเธอเพียงทำบางสิ่งไว้ ห้ น้ำในคลองใสขึ้น เธอจะมองเห็นอนาคตของเธอชัดเจนขึ้น...ได้เอง ”

นราภิรมย์ ผ้าป่ากองนี้ เพื่อคลองสวย

“ผ้าป่าสามัคคี” นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการทำนุบำรุงพุทธศาสนาแล้ว คนโบราณยังชวนทุกสโลบายกระบวนการสร้างความรักสมัครสมานสามัคคี และมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชน ไว้อย่างแยบยล ซึ่งดูไปแล้วน่าจะคล้ายคลึงกับความคิดที่ว่า “เงินแสนจากคน คนเดียว กับเงินบาทจากคนแสนคน ผลมันต่าง ๆ กัน” ความรู้สึกร่วมของคนแต่ละชุมชน ไม่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ในวันเดียวได้อย่างแน่นอน ดังนั้นการหล่อหลอมคนให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข จึงเป็นไปได้

หลากหลายรูปแบบ อีกทั้งยังมีได้เป็นแบบแผนสำเร็จรูป ที่เมื่อเปิดกล่องออกมาแล้ว จะใช้ได้ผลเหมือนกันทุกที่ ทุกที่ไป ดังอาหารสำเร็จรูป หากแต่ทว่ากลวิธีใดที่ชุมชนได้ทดลองลองใช้ ลองผิด ลองถูก จนมั่นใจได้ว่าหากทำซ้ำ ๆ ผลที่ได้ยังเป็นดังเดิมก็นับเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่สามารถให้ชุมชนอื่น ๆ ลอกเลียนแบบนำไปใช้ได้ดี แถมรับรองมาตรฐานผลลัพธ์ได้อย่างใกล้เคียงต้นฉบับอย่างแน่นอน

“ผ้าป่าน้ำใส คลองนราภิรมย์”

ถูกจัดขึ้นท่ามกลางชุมชนวัดมะเกลือริมคลองนราภิรมย์ ในช่วงปลาย

เดือนกันยายน 2555 ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นวันครบรอบอายุคลอง 132 ปี พอดี คลองนี้เป็นคลองเก่าแก่ มาก ถูกขุดด้วยแรงงานชาวจีน จากแม่น้ำท่าจีนทางทิศตะวันออกที่ตำบล ลำพญา มาเชื่อมติดกับคลองโยง และคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งในเอกสาร สำคัญสมัยรัชกาลที่ 4 กล่าวถึง คลองนราภิรมย์ว่า เป็นคลองเชื่อม “มหาสวัสดิ์ฝั่งเหนือ” ให้ส่งน้ำมายัง คลองทวีวัฒนา หรือ “มหาสวัสดิ์ ฝั่งใต้” ซึ่งถูกขุดขึ้นก่อนหน้าแล้ว

คลองนราภิรมย์ มีความยาว ทั้งสิ้น 20,600 เมตร ซึ่งนับว่าเป็น คลองที่มีความยาวมากของกลุ่มน้ำ ท่าจีน เป็นคลองที่มีความสำคัญมาก ตั้งแต่ครั้งอดีต เพราะเป็นในเส้นทาง ลัดในการขนถ่ายสินค้าจากกลุ่มน้ำแม่ กลอง ผ่านคลองท่าสารบางปลา มายัง แม่น้ำท่าจีน และลำเลียงผ่านคลอง นราภิรมย์ เข้าสู่คลองโยง และคลอง มหาสวัสดิ์ มายังกรุงเทพมหานคร อีกทั้งยามหน้าแล้งยังเป็นคลอง ส่งน้ำสำคัญจากแม่น้ำท่าจีน มายัง พื้นที่ทุ่งพระพิมลราชา และทุ่ง คลองโยง ให้ชาวบ้านสามารถทำนา ได้ตลอดทั้งปี เรียกได้ว่าเป็นเส้น คลองนราภิรมย์ เป็นคลองสำคัญ ในการกระจายทรัพยากรจากภาค ตะวันตก มาสู่ภาคกลางโดยทางน้ำ อีกเส้นทางหนึ่ง

ในวันงาน “ผ้าป่าน้ำใสคลอง นราภิรมย์” ขบวนแพพุ่มผ้าป่า ทางเรือล่องมาในลำคลอง เพื่อแห่มา ทำพิธีทอดยังวัดมะเกลือ ทำให้ผู้คน สองฝั่งรู้สึกครื้นเครง ตื่นเต้น ไป ด้วยกัน ต่างสนอก สนใจ เข้าร่วม งาน อย่างเต็มอกเต็มใจ บ้างทำ ขนมเงิน บ้างทำขนมหวาน บ้างช่วย งานทั่วไป ทำให้บรรยากาศเต็มไปด้วย ความอบอุ่นของผู้คนชุมชนเดียวกัน อยากที่จะหาที่ใดเหมือน แนวคิดดี ๆ นี้ เริ่มต้นที่ **พี่วลี สวดมาลัย** หรือ “พี่ดำ” ที่คนย่านนี้รู้จัก ซึ่งเป็นแกนนำ คนสำคัญของ “กลุ่มอนุรักษ์ชุมชน บ้านวัดมะเกลือ” ที่นำแนวคิดระดม ทุนจากการทอดผ้าป่าในชุมชนมาใช้ ครั้งแรกเมื่อปีก่อน เพื่อนำกองทุน ที่ได้จากผ้าป่า มาซ่อมสะพานไม้ ขนาดใหญ่ข้ามคลองนราภิรมย์ บริเวณหน้าวัดมะเกลือ ที่มีความ เก่าแก่มาก และเกิดการชำรุด ทรุดโทรมตามกาลเวลา ซึ่งสะพาน แห่งนี้ ทำหน้าที่เชื่อมผู้คน 2 ตำบล 2 จังหวัด ให้ไปมาหาสู่กันด้วยดี ตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา ฝั่งหนึ่ง คือตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม และอีกฝั่งหนึ่งคือตำบลหนองเพล- งามย จังหวัดนนทบุรี โดยครั้งนั้น มีการระดมทุนจากกองผ้าป่าได้เงิน กว่า 200,000 บาท และซ่อมสร้าง สะพานใหญ่ให้กลับมาแข็งแรงดังเดิม ทำหน้าที่เชื่อมสัมพันธ์คนสองฝั่ง สองจังหวัดต่อไปได้เป็นอย่างดี

ครั้งนี้... จึงนำแนวคิดระดมทุน จากกองผ้าป่าชุมชนกลับมาใช้เพื่อ จัดตั้ง **“กองทุนรักษาคคลองนราภิรมย์”** ดูบ้าง ทั้งนี้ด้วยเห็นว่า การที่จะร่วม กันดูแลอนุรักษ์คลองอย่างยั่งยืน ได้นั้น นอกจากมีคนมาช่วยทำแล้ว

สิ่งสำคัญก็คือจำเป็นต้องมีทุนในการขับเคลื่อนงาน และนอกเหนือไปจากนั้นเป็นการมีส่วนร่วมจากคนในคลองเอง เพราะเงินทุกบาทที่นำมารวมเป็นกองผ้าป่า ทุกคนตระหนักรู้ได้ทันทีว่านำไปใช้เพื่อสิ่งใด ดังนั้นชาวการระดมทุนตั้ง “กองผ้าป่าน้ำใสคลองนราภิรมย์” จึงนับเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการอนุรักษ์คลองไปในตัว อย่างง่ายดาย เช่นนี้แล้วสมาชิกชมรมอนุรักษ์บ้านวัดมะเกลือจอมข่าเลื้อยเขียว ก็เริ่มปฏิบัติการส่งสาร ซึ่งกระจายตามหมู่บ้านบอกเล่าเก้าสิบ นัดหมาย พี่ ป้า น้า อา มาร่วมช่วยงานวันทอดผ้าป่าน้ำใสคลองนราภิรมย์ ณ วัดมะเกลือ ใครมีแรงมาช่วยแรง ใครถนัดทำแกงมาช่วยแกง หรือใครชอบแสดงมาช่วยแสดง จนผ่านพ้นลู่วงไปได้ด้วยดี และมีกองทุนตั้งต้นเกือบ 60,000 บาท เป็นขวัญถุง เพื่อช่วยดูแลคลองนราภิรมย์ได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

พี่ต้าบอกว่า “เราอยู่กับคลองนี้มาตั้งแต่เด็ก ทุกวันนี้คลองเปลี่ยนไปมาก ทุกบ้านมีรถ เลิกใช้เรือ ต่างหันหลังให้คลองกันหมด เลยไม่ค่อยมีใครใส่ใจคลอง เมื่อก่อนมีปลามากมาย ชาวบ้านจับปลาพอกิน ไม่ต้องซื้อกับข้าว มันยากเหมือนกัน ที่จะทำให้ทุกคนกลับมาเห็นความสำคัญของคลองเหมือนดังก่อน เพราะปล่อยปละละเลยมานานมาก ยิ่งเป็นคนที่อื่นเข้ามาอยู่ใหม่ภายหลัง ไม่ได้พึ่งพาอาศัยคลอง ไม่ได้ใช้น้ำทำนา พายเรือด้วยแล้ว เขาจะมีความผูกพันกับคลองน้อยมาก เราคิดกิจกรรมให้คนในคลองทำร่วมกันบ่อย ๆ แม้จะเป็นคน 2 จังหวัด แต่ด้วยความ เป็นชุมชนที่อยู่คลองเดียวกันมานาน

มาช่วย ๆ กันน่าจะเป็นพลังที่ดีกว่าคลองอื่น ๆ กองทุนนี้เราก็ให้คน 2 จังหวัดมาดูแลร่วมกัน โดยณรงค์ให้คนริมคลองช่วยกันดูแลรักษาทำความสะอาดคลองทุกเดือน”

บางครั้งการที่เราเป็นผู้ที่อยู่กับพื้นที่หนึ่ง คลองหนึ่ง มาเนิ่นนานจนกลายเป็น “คนใน” ก็นับว่าเป็นปัจจัยบวกที่สำคัญ เพราะนั่นจะทำให้เรามั่นใจได้ว่าความเชื่อ ความศรัทธาเรื่องอะไร ของผู้คน ณ ที่นั้น สามารถนำมาเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วม หรือผนวกกับการพัฒนาสมัยใหม่ได้อย่างสอดคล้อง ไม่แปลกแยก มากกว่าคำบอกเล่า หรือการจัดการจาก “คนนอก” ดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ภาพสะท้อนอีกด้านหนึ่งของอนาคตของเรา ที่เต็มไปด้วยความมั่งคั่ง ถูกคำว่าเจริญและความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา กับการพัฒนาที่รวดเร็ว โดยไม่ระมัดระวังต่อผลกระทบเบื้องหลัง ทำให้พรำมัวหม่นหมองมานานมากเกินพอแล้ว และ “คลอง” พยายามบอกกับเราว่าเขา คือภาพสะท้อนนั้น “สีของน้ำในคลองของฉัน คือภาพสะท้อนอนาคตของเธอ หากเธอเพียงทำบางสิ่ง ให้น้ำในคลองใสขึ้น เธอจะมองเห็นอนาคตของเธอชัดเจนขึ้น...ได้เอง” คลองคือกระจกส่องตัวตนคนลุ่มน้ำทำจินตนาการเอง.

“ จิบเข้าคุยกัน ภายใต้โจทย “คลองเดียวกัน” เป้าหมายหลักให้ผู้คน 2 ฝั่งคลอง 3 ตำบล มาร่วมทำกิจกรรม เพื่ออนุรักษ์คลองบางกระอูน ร่วมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกอาณาเขตอีกต่อไป ”

บางกระอูน คนรักคลองไร้เขตปกครอง

ผืนน้ำกว้างใหญ่หรือร่องธารน้ำ ที่อยู่ระหว่างเทือกเขาติดแนวชายแดน มักจะถูกเลือกเป็นเส้นปักปันแบ่ง พรมแดนประเทศ ไม่ต่างอะไรกับ เส้นทางน้ำใหญ่น้อยในอดีต ที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติ ก็มักถูกเลือกให้เป็นเส้น แบ่งอาณาเขตระหว่างจังหวัด ตำบล ชุมชนเช่นเดียวกัน หากแต่รูปแบบ การปกครองยุคปัจจุบัน มีการจัดแบ่ง พื้นที่แบบภูมิศาสตร์ สิ่งที่เราเรียกว่า การทำแผนที่โดยเลือกที่จะ “ขีดเส้นกับ ทุกสิ่ง” และทำให้ความจริงที่เคยเป็น อยู่เปลี่ยนไป สุดท้ายเราจึงพบว่าใน 1 สายน้ำอาจมีหลายตำบล หรือใน

1 ชุมชน อาจจะมีหลายสายน้ำให้ ดูแล ซึ่งไม่มีใครกำหนดได้แน่ชัด ทุกอย่างถูกเปลี่ยนแปลงและสร้างด้วย เงื่อนไขมากมาย ซับซ้อน ตามช่วง เวลาต่าง ๆ จนไร้นิยามยืนยัน อันเป็น ข้อเท็จจริงว่าจุดเริ่มต้นอยู่ที่ใด หรือ มาตรฐานอยู่ตรงไหน และเราทุกคน ต่างถูกกำหนดให้ต้องยอมรับเส้นแบ่ง อาณาเขตเหล่านั้น จำต้องทำความเข้าใจตามบทเรียนที่ถูกสอนต่อ ๆ กัน มาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย ในโรงเรียน ประถมของเราเอง จะมีก็แต่ “สายน้ำ ที่ไม่อยู่ในข้อจำกัด” นั้น ธรรมชาติ ไม่ยอมรับในข้อจำกัดนั้น ไม่ว่า

มนุษย์จะพยายามตัดแบ่งน้ำ แยกน้ำให้ตามใจตนเอง ด้วยวิธีขีดเส้นสร้างแผนที่มากำกับ หรือบอกกับโลกอย่างไร ไม่วันใดก็วันหนึ่ง **“ธรรมชาติของน้ำที่ยิ่งใหญ่”** และเหนือกว่า ก็จักกลับคืนมายืนยัน การเป็นเจ้าของพื้นที่นั้นอีกครั้งอยู่ดี

ระยะทางเพียงแค่ 3,000 เมตรเศษ ของคลองบางกระอูน คลองเล็ก ๆ ที่ขุดจากแม่น้ำท่าจีนทางทิศตะวันตกแถวตำบลดอนแฝก อำเภอนครชัยศรี เข้าสู่พื้นที่การเกษตรด้านในสองฝั่งคลองหลายร้อยไร่ ซึ่งในอดีตเคยเชื่อมต่อกับคลองสัมปทวน และคลองเล็กอีกหลายคลองในพื้นที่ ถูกยืนยันว่าอยู่ในเขตปกครองของ 3 ตำบล นั่นคือตั้งแต่ปากคลองระยะทาง 1,000 เมตร เป็นพื้นที่ของตำบลดอนแฝก บริเวณกลางคลองระยะทาง 1,300 เมตร เป็นพื้นที่ของตำบลวัดสำโรง และสุดท้ายปลายคลองระยะทาง 700 เมตร เป็นพื้นที่ตำบลสัมปทวน ซึ่งทั้ง 3 ตำบลล้วนตั้งอยู่ใน อำเภอนครชัยศรี ด้วยเป็นเส้นทางหลักเชื่อมต่อระหว่างอำเภอ และพื้นที่ส่วนใหญ่ติดริมแม่น้ำ จึงมีทั้งบ้านเรือน โรงงาน เข้าตั้งในบริเวณนั้นหลายแห่ง คลองที่เคยเชื่อมต่อถูกรุกล้ำ บางช่วงถูกปิดตาย เพราะเห็นว่าเป็นน้ำสายเล็ก ๆ ไม่สำคัญอะไร อีกทั้งมีการซื้อทางที่ดิน เปลี่ยนเจ้าของหลายแปลง และส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเกษตรระบบคลองส่งน้ำจึงค่อย ๆ หมดความสำคัญลง **คลองบางกระอูน** วันนี้จึงมีเส้นปลายคลองไม่ชัดเจนว่ายังเชื่อมกับคลองอื่นในอดีตอยู่หรือไม่ แต่ที่แน่ชัดปัจจุบันชาวบ้านรู้สึกว่ามีเส้นทางน้ำไหลเวียนเข้าออกเพียง

ทางเดียว คือบริเวณปากคลองติดกับแม่น้ำท่าจีนเท่านั้น

ด้วยแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันของ 3 ตำบล ทำให้การดูแลคลองบางกระอูน ช่วงที่ผ่านมาไม่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันมากนัก ทั้งที่เป็นน้ำสายเดียวกันสิ้น ๆ ใครว่างก็ทำ ใครไม่ว่างไม่ทำ ใครมีงบก็ทำ ใครไม่มีงบไม่ทำ จนชาวบ้านในคลองคุ้นชินกับความหลากหลายของการพัฒนาในคลองนี้ และไม่รู้ว่าจะหากต้องการจะได้รูปแบบการพัฒนาภาพเดียวทั้งคลอง จะต้องเริ่มต้นอย่างไร หรือตรงไหน ใครจะนำไปในทิศทางเดียวกันได้สักที

จนกระทั่งวันหนึ่ง วันที่เกิดการประชุมระหว่างผู้นำ 3 ตำบลขึ้น ณ บ้านเรือนไม้ชายน้ำ นครชัยศรี ที่เหล่าผู้นำตัวแทน 3 ชุมชน มีโอกาสมาร่วม **“จับเข้าคุยกัน”** ภายใต้โจทย์ “คลองเดียวกัน” และผลสรุปความคิดเห็นนำไปสู่การวางแผนของ 3 ตำบล เพื่อบูรณาการคลองเดียวกัน ภายใต้

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

โครงการ “3 ตำบลร่วมใจ คีนน้ำใส ใ้ปลา คีนชีวาให้หมู่นก ภูมรดกเพื่อ ลูกหลานไทย ตำบลดอนแฝกวัดสำโรง และ สัมปทวน” โดยมีการกำหนด เป้าหมายหลัก ให้ผู้คน 2 ฝั่งคลอง 3 ตำบล มาทำร่วมกิจกรรม เพื่อ อนุรักษ์คลองบางกระอูนร่วมกัน โดย ไม่มีการแบ่งแยกอาณาเขตอีกต่อไป จึงกลายเป็นการเริ่มต้นกิจกรรมสำคัญ และมีการเชิญสักขีพยาน เช่นนาย อำเภอ ชมรมรักแม่น้ำท่าจีน ชาวบ้าน แกนนำ และโรงงานในพื้นที่ มาร่วม ด้วยช่วยกันยืนยันตอกย้ำแนวคิดดี ๆ นี้ให้มีความชัดเจนมากขึ้นในวันต่อมา

ภาพสวะ ผักตบชวา กิ่งไม้ กีดขวางทางน้ำ และสิ่งปฏิกูลค่อย ๆ ถูกลำเลียงขจัดออกจากพื้นที่คลอง ระยะทางกว่า 3,000 เมตร จนคลอง โลงสะอาดตา อีกทั้งภาพชาวบ้าน 3 ตำบล และตัวแทนโรงงานในพื้นที่ ช่วยกันปลูกต้นไม้ เพื่อให้ภูมิทัศน์ ริมคลองสวยงาม ได้ถูกบันทึกลงใน รูปแบบการ “ดูแลคลองแบบไร้เซต ปกครอง” ที่คลองบางกระอูนไว้อย่าง

เรียบร้อย นอกจากนั้นดูเหมือนว่า หลังจากที่คนต่างตำบลมีโอกาสมา ทำเพื่อคลองเดียวกัน จึงกล้าที่จะพูด แทนคลองได้ว่า “น้ำสายเดียวกัน ต้องการได้รับการดูแลเหมือนกัน” ดังที่พี่อารียา เรียบรอบกิจ แกนนำ ชาวบ้านที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงบอกว่า “หากผู้นำคนไหนเข้ามา ก็ต้องยอมรับ หลักการนี้ นำไปพัฒนาต่อเนื่องอย่าง เต็มใจ และให้ความร่วมมืออย่างพร้อม เปรียงในทิศทางเดียวกัน คลองก็จะได้ รับการดูแลอย่างยั่งยืนไม่กลับไปเป็น เหมือนเก่าอีก” นอกจากนั้นในการ ดูแลอย่างต่อเนื่องยังมีการสร้างข้อ ตกลงระหว่างแกนนำด้วยกันเอง จาก การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น “แกนนำตำบลเล่าให้อีกตำบลหนึ่ง ฟังว่า ตนเองไม่ยอมให้ยาสารเคมีฆ่า สวะ ผักตบชวาเพราะกลัวน้ำเสีย และ สารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม แกน นำอีกตำบลจึงรับปากว่าตนเองจะไป ต่อรองกับ อบต. ของตนเองให้ยกเลิก เรื่องฉีดสารเคมีบ้าง เพราะรู้สึกว่าเป็นการก่อปัญหาให้คนคลองเดียวกัน

โดยจะให้มาสนับสนุนการมีส่วนร่วม
ของคนในคลองจัดเก็บแทน หรือ
แกนนำในตำบลที่มีโรงงานมาตั้ง
ในพื้นที่ จะไปขอร้องโรงงานให้ดูแล
เรื่องการปล่อยน้ำเสีย ตรวจสอบ
เผื่อระวังมากขึ้น หรือหากไม่ทำตาม
จะชักชวนเพื่อนพี่น้อง 3 ตำบล
รวมพลังร้องเรียนกับหน่วยงานรัฐ
ให้ช่วยเหลือจัดการดูแลอย่างเข้มงวด
มากขึ้น ให้เพื่อนพี่น้องอีก 2 ตำบล
จะได้มีน้ำใส ๆ ใช้เช่นเดียวกัน” อย่าง
นี้เป็นต้น

ขณะนี้ก็มีคลองหลายแห่ง ตก
อยู่ในสถานการณ์ “คลองเดียวหลาย
เขตปกครอง” และกลายเป็นปัญหา
เรื้อรังเรื่องการพัฒนาในทิศทาง
เดียวกัน บางครั้งรุนแรงถึงขั้น
ขัดแย้งระหว่างชุมชน จนได้ยินเสียง
ที่บ่นอยู่บ่อย ๆ ว่า “เราก็ทำไป แต่เดียว
ต้นคลองไม่ทำ สวะก็ลอยมาเหมือน
เดิม กันไว้ก็เอาไม่อยู่ จะตัดปล่อยมา
ทำไม ไม่เก็บขึ้นกันบ้าง” หรือ “น้ำเสีย
มาจากโรงงานอีกตำบล สารเคมีมา
จากนาข้าวอีกตำบล เรารับเต็ม ๆ อยู่
ปลายคลอง ทำไปก็เหนื่อยเปล่า ช่วย
อะไรไม่ได้อยู่ดี” สุดท้ายจึงมักสรุปว่า

“ไม่ทำดีกว่า” ซึ่งปัญหาซับซ้อนเหล่านี้นี้ กำลังจะกลายเป็นปัญหาโลกแตก
ที่คลองหลายพื้นที่เผชิญอยู่ และมักจะ
รอให้หน่วยงานปกครองที่ใหญ่กว่า
เข้าทำหน้าที่ในวันหนึ่ง

หากแต่ถ้าผู้คนหลายคลอง
ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกันนี้ ได้
หยุดคิดพิจารณา ลองคิดในมุมกลับ
กัน หรือลองใช้กลวิธีอย่างคลอง
บางกระอูน ท้นหน้าจับเข้าคุยกันใน
ฐานะ “**ลูกคลองเดียวกัน**” คู่สักครั้ง
อาจจะได้คำตอบใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเดิม
 และได้พลังความร่วมมือจากหลาย
พื้นที่ โดยไม่ต้องทุ่มเทให้เหนื่อยอยู่
คนเดียว ที่สำคัญต้องไม่ทอดทิ้ง แม้
จะเชื่อมผู้คนครั้งนี้ไม่สำเร็จ ก็ให้ลองคุย
กับผู้นำคนอื่น ๆ อย่าเพิ่งราเมื่อง่าย ๆ
ต้องกัดไม่ปล่อย สุดท้ายหากได้หลาย
ชุมชนมารวมพลังลงคลองเดียวกัน
ได้ ก็จะเป็นพลังงาน “**อนุรักษ์คลอง
แบบก้าวกระโดด**” อยู่ไม่น้อยเหมือน
กัน ที่สำคัญเป็นการเปลี่ยนวิกฤติ
ให้เป็นโอกาสเสียเลยในคราวเดียว
ไม่แน่ว่าเริ่มต้นที่คลอง แต่อาจจะมี
ความร่วมมือการพัฒนาเรื่องอื่น ๆ ดี ๆ
ตามมา ก็ไม่แน่อีกเหมือนกัน.

“พอเริ่มเอาผักตบชวาออก เห็นได้ชัดเลยว่าน้ำในคลองไหลแรงขึ้น เพราะเป็นคลองลัดขวาง จึงสามารถผลักดันน้ำดำออก ทางปลายคลองอีกด้านหนึ่งด้วยตัวเอง น้ำจึงดีขึ้นทันตาเห็นกันทีละทีละ”

กานันเจ็ง อย่างที่ว่าข้าเจ็งมาถ่อน

บุคคลอันเป็นที่รัก ศรัทธา หรือเป็นบุคคลที่ผู้คนในชุมชนหนึ่ง จะยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า “พึ่งได้” ของชุมชนนั้น ๆ มิใช่เป็นเรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ หากแต่ต้องใช้เวลา และชีวิตทั้งชีวิต ของเขาเหล่านั้น เป็นเครื่องพิสูจน์ อีกทั้งยังต้องมั่นคง ในการเสียสละ ท่วมเททำเพื่อชุมชน นั้นอย่างแท้จริง ทำซ้ำ ๆ ทำทุกวัน ประหนึ่ง “เป็นผู้ปิดทองหลังพระ” จนกระทั่งวันหนึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัด ของคนในชุมชนและต่างให้การยอมรับ ในความดีงามนั้น และถูกขนานนาม ว่าเป็น “ผู้นำธรรมชาติ” ของชุมชน

อีกบุคคลหนึ่ง และไม่ว่าเขาเหล่านั้น ได้จากลาโลกไปนานแล้ว แต่ชื่อเสียง จะมีผู้เอ่ยถึงอย่างไม่เสื่อมคลาย อย่าง ไม่มีวันหมดอายุ ส่งผลให้ลูกหลาน รุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ ในบรรพบุรุษของ ตนเองไปอีกนาน

ในกลุ่มน้ำท่าเงินมีคลองอยู่ หลายแห่ง ที่มีความสำคัญมากมา ตั้งแต่ครั้งอดีตกาล ซึ่งส่วนมากมัก เป็นคลองขนาดใหญ่ และหากเรา อยากรู้แบบเร็ว ๆ ว่า คลองนั้นมีความ สำคัญว่าคลองนี้แค่ไหน จะลำดับ กันได้อย่างไร โดยไม่ต้องนั่งค้นคว้า ในตำราให้ปวดหัว ก็ให้ทดลองไล่ระดับ

ความสำคัญได้ดังนี้คือ 1 เป็นคลองใหญ่เชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำหนึ่งกับอีกแม่น้ำหนึ่งหรือไม่? 2 เป็นคลองที่เชื่อมเมืองหนึ่งกับอีกเมืองหนึ่งหรือเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดหรือไม่? และสุดท้ายเป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนหนึ่งกับอีกชุมชนหนึ่งหรือไม่? ฉะนั้นหากใครได้บอกว่าต้นคลองมาจากที่ใด ปลายคลองจรดที่ใด ก็สามารถสรุปได้โดยไม่ต้องกางแผนที่ ว่าคลองนั้นสำคัญมากน้อยเพียงใด อย่างนี้เป็นต้น ที่สำคัญจุดเด่นของคลองที่สำคัญเหล่านี้คือจะเป็นคลองที่มีปลายคลองเชื่อมต่อกับอีกคลองเสมอ เรียกได้ว่าไม่ใช่ “คลองตัน” นั่นเอง ซึ่งหากคนยุคนี้จะเข้าใจได้ดีขึ้น ให้ลองหลับตาจินตนาการว่า “เรือ ก็คือ รถ” ที่เรามีกันแทบทุกบ้าน รถมีทางหลวง มีทางรอง มีทางเล็ก ตรอก ซอก ซอย มากมาย ตามแต่ที่รถต้องการจะไป คลองก็เช่นเดียวกัน เรือมีแม่น้ำ แยกเข้าคลองใหญ่ คลองเล็ก คลองซอย ซึ่งสมัยก่อนทุกบ้านมีน้ำ ต้องมีเรือ บ้านไหนไม่มีเรือ ก็ต้องอาศัยเรือโดยสาร ประหนึ่งคนยุคนี้ต้องขึ้นรถเมย์นั่นเอง ดังนั้น “แม่น้ำ และคลองก็คือพื้นที่จราจรของเรือและน้ำ” นั่นเอง

หากแต่วันนี้มีคลองสำคัญ ที่เรามักจะนึกถึงน้อยมากนั่นคือ “คลองลัด” ชื่อก็บอกชัดอยู่แล้วว่า “เป็นทางลัด” บรรพบุรุษของเราช่างชาญฉลาด ขุดคลองลัดขึ้นในลุ่มน้ำท่าจีนหลายแห่ง เนื่องจากกายภาพแม่น้ำหลายช่วงมีความคดเคี้ยว จากการปันแต่งของธรรมชาติ และเป็นที่มาแห่งความอุดมสมบูรณ์ อย่างไม่รู้จากจบสิ้นให้พื้นที่ของเราเอง แต่ความคดเคี้ยวที่หลายคนเรียกว่า “กระเพาะหมู” เหล่านี้ ก็ทำให้เสียเวลาในการเดินทางด้วยเรือ ไม่ค่อยทันนอกทันใจเหล่าพ่อค้าแม่ค้าเท่าใดนัก คลองลัดจึงถูกขุดขึ้นเพื่อช่วยย่นระยะเวลาในการเดินทางให้รวดเร็วขึ้น ซึ่งชื่อคลองลัดที่สำคัญๆ ในแม่น้ำท่าจีน เช่น คลองลัดจั่วราย คลองลัดทางแท่น และคลองลัดท่าข้าม ซึ่งคลองเหล่านี้ นอกจากจะมีประโยชน์ใช้เป็นทางลัดเพื่อเดินเรือ ให้กับผู้คนในแม่น้ำแล้วยังเป็นคลองสำคัญช่วยระบายน้ำลงสู่ทะเลให้รวดเร็วขึ้น ในยามที่แม่น้ำท่าจีนมีน้ำมากอีกด้วย ประหนึ่งเป็นซอยลัดช่วยระบายรถยามรถติดจากถนนสายหลัก หรือยามที่เราเร่งรีบเดินทาง ยังไง ยังงั้นเลยทีเดียว

“คลองก้านเงิน” หรืออีกชื่อเรียกอย่างเป็นทางการคือ “คลองขวาง” เป็นคลองลัดที่สำคัญอีกคลองหนึ่งมาแต่เก่าก่อน เส้นคลองพาดผ่านภายในพื้นที่เกาะจั่วราย-ไทยาวาส ย่านอำเภอนครชัยศรี ด้วยความยาวเกือบ 3,100 เมตร จึงเชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีนผ่านคลองลัดจั่วรายด้านทิศตะวันออก ตัดตรงสู่หัวคู้้งด้านทิศตะวันตก เรียกได้ว่าแทบจะเป็นคลองที่ผ่ากลางเกาะ ทำให้ผู้คนเดินทางสัญจรด้วยเรือ ไปมาหาสู่กันอย่าง

สะดวกสบาย ประหนึ่งทางตัดใหม่ ไม่ต้องพายเรืออ้อมตามทางน้ำธรรมชาติที่ไกลกว่าหลายร้อยเมตรอีกต่อไป ที่สำคัญ “คลองกำนันเจิง” เป็นเส้นทางน้ำหลักที่สำคัญ กระจายน้ำส่งเข้าคลองเล็กคลองน้อยเต็มในพื้นที่สู่แปลงเกษตรภายในเกาะได้อย่างทั่วถึง และช่วยให้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนระบายเข้า ออกโดยง่าย หมุนเวียนสะสมตะกอนธาตุอาหาร สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้พื้นที่มากขึ้นทุกวัน โดยชาวบ้านไม่ต้องส่งปุ๋ยมาใส่ให้เปลืองเงินแต่อย่างใด

ชาวบ้านที่นี้ต่างรู้ดีว่า “**คลองกำนันเจิง**” สำคัญอย่างไร หากแต่ช่วงที่ผ่านมา ส่วนงานภาครัฐจะให้ความสำคัญกับคลองนี้ไม่มากนัก จนเรียกว่าแทบจะไม่รู้จัก หรือตรวจสอบก็อาจจะเป็นได้ หลายคนสรุปว่าอาจเพราะเห็นว่าเป็นคลองขนาดเล็กในชุมชนเท่านั้น ระยะหลังจึงไม่มีการดูแลรักษาปล่อยให้คลองรกร้างแน่นขนัดไปด้วยสวะ ผักตบชวา และดูเหมือนว่าหลายหน่วยงานเลือกไปให้ความสำคัญกับ “**คลองลัดจิวราย**” ซึ่งเป็นคลองลัดสำคัญ ในเกาะจิวราย-ไทยาวาส ที่สามารถย่นระยะทางน้ำได้ดีกว่า และเป็นเส้นทางหลักช่วยระบายน้ำ ในแม่น้ำท่าจีนที่สำคัญ

มากกว่า ยิ่งขณะนี้เป็นช่วงที่จำเป็นต้องมีการเตรียมแม่น้ำคูคลอง ให้พร้อมกับการรับมืออุทกภัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต “**คลองลัดจิวราย**” ก็เหมือนรับบทเป็นตัวเอกคนสำคัญ จึงได้รับการดูแลแต่งเนื้อแต่งตัวให้พร้อมแสดงอย่างเรียบร้อยสวยงาม จะมีสักกี่คนที่รู้ว่า “**คลองกำนันเจิง**” ก็คือคลองลัดที่สำคัญมากอีกคลองหนึ่งที่จะช่วยระบายน้ำ และรับบทเป็นพระรองเสมอมา โดยไม่เคยร้องขอการรับบทเด่น และการดูแลจากใคร

ดังนั้น**ชาวจิวราย-ไทยาวาส** ผู้ตระหนักเรื่องนี้ดีกว่าใคร จึงทำการชักชวนชาวบ้าน 2 ตำบล 2 ฝั่งคลองลุกขึ้นมาลงไม้ ลงมือ เอาแรงลง แยก เก็บสวะ ผักตบชวาขึ้นจากคลองกำนันเจิง อย่างขันแข็ง และพร้อมเพรียง จนคลองที่แน่นขนัดเต็มไปด้วยวัชพืชที่สะสมมานานกว่า 10 ปี โส่งสะอาดตา เห็นสายน้ำใสทอดยาวไกล จนแทบจำภาพเก่าไม่ได้ว่า วันวานเคยเป็นอย่างไรมาก่อน “พี่ละเอียด หรือพี่ป๊อก” แกนนำคนสำคัญชาวจิวรายเล่าว่า “พอเริ่มเอาผักตบชวาออก เห็นได้ชัดเลยว่าน้ำในคลองไหลแรงขึ้น จากวันแรก น้ำค่อนข้างดำ และเหม็น พอได้นำดีไหลเข้ามา เจือจางแม่น้ำ เพราะเป็นคลองลัดขวางที่ขุดให้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านขึ้นลงได้ง่ายอยู่แล้ว จึงสามารถผลักดันน้ำค้ำออกทางปลายคลองอีกด้านด้วยตัวเอง น้ำจึงดีขึ้นทันตาเห็นทันทีทันใด ไม่ต้องทำอะไรมาก ที่วันนี้คลองตกอยู่ในสภาพอย่างนี้ เพราะปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ใช้คลอง ใช้เรือ เหมือนเมื่อก่อน ยิ่งช่วงหลังเริ่มเจริญถนนเข้าถึง มีรถกันทุกบ้าน แถมส่วนใหญ่

ที่นี่เริ่มเปลี่ยนเป็นชุมชนเมือง คนที่อื่นเข้ามาอยู่เยอะขึ้น ทำเกษตรน้อยลง เลยไม่มีใครใส่ใจดูแล”

พีสมคิด หรือพี่แหลม แก่นนำด้านสิ่งแวดล้อมแห่งไทยवास หัวเรี่ยวหัวแรงคนสำคัญเล่าเพิ่มเติมอีกว่า “ช่วงน้ำท่วม ชาวบ้านจึงค่อยเห็นคุณค่า ว่าคลองกำนันเจิงจะช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่ให้เร็วขึ้นได้อีกคลอง แต่ตอนนั้นคลองรกรมากอุดตันไปด้วยสวะ เหมือนคนเจ็บป่วยอยู่ จะช่วยเราได้อย่างไร ตัวเองยังเอาตัวไม่รอดเลย ก็พวกเรานั้นแหละ ไม่ใส่ใจดูแลเขา เขาก็ช่วยเราอยู่ที่เดิมอย่างซื่อสัตย์มาตลอด ไม่เคยหายไปไหน ปีนี้จึงตัดสินใจชวนชาวบ้านสองฝั่งคลอง ระดมพลกันมาช่วยทำความสะอาดคลองครั้งใหญ่ และบอกกล่าวให้ทุกคนเห็นความสำคัญรักษาให้คงเดิมมากขึ้นทั้งคุณภาพน้ำและเผื่อระวังสวะ ผักตบชวา จะว่าไปแล้ว หากน้ำไม่มาปีก่อน เราคงไม่รู้ว่าเขาสำคัญกับเราขนาดไหนเป็นแน่”

นอกจากนั้นพี่แหลมยังกล่าวเสริมอีกว่า “พอทาง อบต.ตำบลไทยवास เขารู้ว่าชาวบ้านมาช่วยกันทำคลองนี้และจะยกให้เป็นคลองเฉลิมพระเกียรติจังหวัดนครปฐม จึงประชุมกันอนุมัติงบประมาณส่วนหนึ่งจ้างเครื่องจักรมาช่วยตักเก็บตรงที่มีสวะ ผักตบชวา แน่นมาก ๆ ให้อีก

ทาง ให้คลองสะอาด ทะลุลงตลอดคลอง คราวนี้คลองกำนันเจิง ก็กลับมาทำหน้าที่เป็นคลองสำคัญ ช่วยแม่น้ำท่าจีนระบายน้ำได้อีกทางหนึ่งในไม่ช้า คาดว่าต้องทันน้ำมากปีนี้อย่างแน่นอน”

ดูเหมือนว่า ท้ายที่สุดแล้วคนในชุมชนนั้นเท่านั้น ที่จะบอกหรือยืนยันได้ว่า ณ ที่นั้นใครกันที่ **“เจิงมาก่อน”** คนอื่น ๆ ที่เข้าไปภายหลังจะรู้อะไร มากกว่าคนอยู่เก่าดั้งเดิมหน้าซ้ำบางครั้งคนใหม่ยังมักเข้าไปจัดการโดยเขียนบทใหม่ ไม่ฟัง ไม่เรียนรู้ว่าบทเก่าเขาเล่าเรื่องกันมาอย่างไร จนกลายเป็น **“ได้ใหม่ลืมเก่า”** ไปโดยปริยาย นี่แหละอาจเป็นอีกเหตุผลสำคัญ ที่ทำให้คลองเก่า ๆ ที่สำคัญของเรา ถูกลืม ถูกทิ้ง และต้องยอมรับบทใหม่ในฐานะแค่ **“คลองระบายน้ำ”** เท่านั้น ยิ่งหากพื้นที่นั้นมีการทำเกษตรลดลงด้วยแล้ว คลองก็เหมือนจะถูกกลดบทบาทลงตามกันไปด้วย อย่างเสี่ยงไม่ได้ หากแต่วันนี้เราเพียงเชื่อว่า ของทุกสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นล้วนมีเหตุ มีผล ที่สำคัญทั้งนั้นและเลือกเสียเวลาส่วนใหญ่ศึกษาค้นคว้า หาความจริงเหล่านี้ดูบ้าง บางทีเราอาจจะได้ทางออกอันแยบยล และใช้เวลาเพียงนิดเดียวในการจัดการกับปัญหาที่สะสมมานาน แก้ไขได้แบบเด็ดขาด แถมยั่งยืน ก็อาจเป็นไปได้ ดังกรณีศึกษาที่วันนี้ ชาวจิ้วราย-ไทยवास “เชื่อแล้วว่ากำนันเจิง เจิงมาก่อน” และยังเจิงอยู่ต่อไป ได้อีกนาน จึงเป็นคำตอบที่ทำให้เราเรียนรู้ว่า **“คลองเก่า มีคุณค่าอย่างไร”** สำหรับวันพรุ่งนี้ของเรา วันที่น้ำต้องการ “การจราจรที่คลองตัว วังฉิวไหลต่อไปเลย”.

T
HACHIN RIVER
FOUNDATION
NAKORN PATHOM

“หากน้ำยังคงไหลมาปริมาณเท่าเดิมทุกปี แต่มีการออกแคมเปญทุกวัน น้ำจะระบายออกไปอย่างไร จะไม่ยกตัวสูงขึ้นจนเข้าท่วมตลิ่งทั้ง 2 ฝั่งได้อย่างไร ”

ชุดที่ ๗ ปฏิบัติการต้นดอกของไต้ฝุ่น

คลองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มักจะมีความแคบแควเป็นพิเศษ จากการเลือกกัดเซาะของกระแสน้ำ ที่ไหลมาจากทิศทางเหนือกว่า คลองใด “น้ำไหลเชี่ยว” ก็ถูกกัดเซาะอย่างรวดเร็วจนเป็นร่องลึก ทะลุทะลวงไปจรดพื้นที่ทางใต้ ที่ลุ่มต่ำกว่าลงมา เพื่อหาช่องทางนำพาน้ำจืด มาสู่ทะเล ให้ได้อย่างรวดเร็ว และไม่ทำให้สองฝั่งต้องเดือดร้อนจากน้ำแช่ขังนาน ส่วนคลองไหนที่กระแสน้ำไหลเอื่อยๆ อาจเพราะพื้นที่ลาดเอียงน้อย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ท้องกระทะ” น้ำก็จะค่อยๆ กัดเซาะทะลุ ทะลวง

เรื่อยไป ปิละนิด ปิละหน่อย เฉพาะในช่วงเดือนที่น้ำมากเท่านั้น หรือหากถิ่นไหน มีชาวบ้านต้องการให้น้ำส่งถึงที่ดินเร็วขึ้น ไกลขึ้น ก็จะรวมตัวมาลงแขกช่วยกันขุดแยกซ้าย แยกขวา หรือขุดให้มาเชื่อมต่อกับอีกคลอง ให้น้ำไหลเวียนผ่านที่ดินของตนเอง จนกลายเป็นเส้นสายโยงใย ในแผนที่ลุ่มน้ำนับพัน นับหมื่น ให้เราได้เห็นกัน ดังที่ชาวบ้านในลุ่มน้ำนครชัยศรี เรียกว่า “ลำประโดง” จวบจนมาถึงยุคปัจจุบัน

คลองบางคลองเป็นคลองธรรมชาติที่เกิดขึ้นนานมาก จนยาก

ยายบางคนเล่าว่า “ได้ยินจาก พ่อ แม่ ของตนเอง ว่า เกิดมาก็เห็นมีคลองนี้อยู่ก่อนแล้ว” แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ก็แต่ขนาดของคลอง บางแห่งกว้างมากขึ้นโดยเฉพาะคลองที่อยู่บริเวณนอกเมือง ซึ่งจะตรงกันข้ามกับคลองในเมือง ที่มีชุมชนตั้งรกรากอย่างหนาแน่น เห็นได้ชัดว่าขนาดของคลองมักจะแคบลง จนเป็นที่น่าเป็นห่วงว่า หากน้ำยังคงไหลมาปริมาณเท่าเดิม ทุกปี แต่มีทางออกแคบลงทุกวัน น้ำจะระบายออกไปอย่างไร จะไม่ยกตัวสูงขึ้นจนเข้าท่วมตลิ่งทั้ง 2 ฝั่งได้อย่างไรไหว ลองนึกภาพง่าย ๆ เอา น้ำ 1 ขวด เทใส่ถาด และลองเอาน้ำเทากัน มาเทใส่แก้ว ผลลัพธ์ที่ได้ ก็คงไม่ต่างจากวันที่ “น้ำกลับมาทวงคลองคืน” ในช่วงที่ผ่านมา

“คลองสุคต” คลองเก่าแก่ ย่านอำเภอสามพราน แยกจากแม่น้ำท่าจีนด้านทิศตะวันออกมีความยาวตลอดคลองรวมกว่า 2,600 เมตร ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า “คลองคต” เนื่องมาจากกายภาพของคลองที่คดไป คดมา สมชื่อเรียกขาน บางครั้งหลายคนบอกว่าเป็นคลองที่แยกจากคลองมหาสวัสดิ์ ที่ตำบลมหาสวัสดิ์ อ.พุทธมณฑล มาจรดแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลทรงคนอง อำเภอสามพราน คลองสุคตเดิมเป็นคลองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติจึงมีคลองเล็กสาขากลายในอีกหลายคลอง แยกทั้งฝั่งซ้ายและขวา หนึ่งในนั้นคือคลองที่เป็นปลายคลองเดิม ซึ่งยังคงใช้ชื่อ **“คลองคต”** หากแต่คลองหลักภายหลังที่เชื่อมต่อยังคลองมหาสวัสดิ์ มีการเปลี่ยนชื่อคลองให้น่าฟังขึ้นเป็น **“คลองสุคต”** มาจนถึงปัจจุบัน

เพราะเป็นย่านเก่าแก่ที่ชาวบ้านใช้ทำการเกษตรยังชีพมาตั้งแต่เก่านั้น เนื่องจากใกล้เมืองหลวงแถบฝั่งธนบุรีมาก จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็น **“ครัวของพระนคร”** ชาวบ้านจึงมีการขุดคลองเล็กคลองน้อย เชื่อมต่อจากคลองหลักที่เป็นคลองธรรมชาติ ให้เป็นระบบคูคลองส่งน้ำเข้าพื้นที่เกษตรของตนเองอย่างทั่วถึง ที่เรียกว่า **“ลำประโดง”** จำนวนมากมาหลายร้อยคลอง เปรียบได้กับการแตกของกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ ซึ่งส่วนใหญ่คนรุ่นเก๋ายืนยันว่า **“ทุกลำประโดงเหล่านี้จะเชื่อมต่อถึงคลองใหญ่ กับแม่น้ำได้หมด”** สังเกตได้จากมีน้ำขึ้น น้ำลง ตามน้ำทะเลภายนอก ทำให้ชาวสวนเปิดท่อน้ำน้ำเข้าสวนยามข้างขึ้น (น้ำทะเลหนุนสูง) ได้อย่างสบาย ๆ โดยไม่ต้องใช้เครื่องสูบให้เปลืองน้ำมัน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าลำประโดงเหล่านี้ เชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายกับแม่น้ำท่าจีน และเป็นเส้นทางลำเลียงน้ำเข้าออกจากพื้นที่ได้ทุกตารางเมตรของผืนดินทุกแปลงอย่างแท้จริง

หากแต่การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว ในช่วงระยะ 30 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะตั้งแต่มีถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรีตัดผ่านเพื่อนำพารถยนต์จำนวนมากให้เดินทางลัดตัดทุ่ง มุ่งลงสู่ภาคใต้ ได้อย่างรวดเร็วขึ้นอีกเส้นทาง ทั้งอาคารตึกแถว หมู่บ้านร้านรวง และโรงงานก็ตามติดมาประหนึ่งเรือฟาง ไหลเลือนพาทุกสิ่งพรั่งพรูออกมา รวากับการตัดถนนสายนี้เป็นการเปิดประตูเมืองจนกระทั่งย่านนี้กลายเป็นเมืองขยายสำคัญของกรุงเทพฯ ที่ทุกคนต่างเรียกชื่อให้ใหม่อย่างน่าฟังว่า “ปริมณฑล” และด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ ทำให้ราคาที่ดินพุ่งสูงขึ้นตั้งแต่หลักล้าน จนถึงขึ้นสิบล้าน ได้อย่างง่ายดายภายในชั่วอายุของเรา ซึ่งนับเป็นเหตุจูงใจที่ดี ให้ชาวบ้านหลายคนย่านนี้ เลือกขายที่ดินเกษตรของตน ยกเรือสวน ไร่นา และพื้นที่สีเขียว ให้กับผู้มาใหม่ จนวันหนึ่งทุ่งโล่งดงไม้ กลายเป็นภาพตึกกรมบ้านช่อง ลีสัน แพลกตา ผุดขึ้นมาดังดอกเห็ดวันละแห่ง สองแห่ง สลับกันแน่นริมสองฝั่งถนน จนยามขับรถผ่านแทบจะไม่มีพื้นที่สีเขียว เว้นวรรคให้พักสายตาได้บ้างสักน้อย

ทิศทางของชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น และลุกลามเติบโตอย่างรวดเร็วทุกนาทีย่านนี้ กลับตรงกันข้ามกับทิศทางของ “ลำประโดง” ที่ชาวบ้านต่างช่วยกันขุดไว้เพื่อการเกษตร ซึ่งกำลังลดน้อย และหายไปวันแห่ง สองแห่ง อย่างน่าใจหาย ผู้มาเยือนใหม่เลือกแทนที่น้ำด้วยดิน เพราะรู้สึก ว่า “ที่อยู่ของน้ำ” เหล่านี้ นอกจากจะไม่จำเป็น ไม่ทำเงิน ยังลดทอนพื้นที่ใช้สอยในรูปแบบของตนเอง ต่างคิด

ว่าการได้ครอบครองที่ดิน ก็ย่อมมีสิทธิอำนาจตัดสินใจทุกสิ่งในดินผืนนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงเสียงเพื่อนข้างเคียงแต่อย่างใด “ถมปิดโปะ เขาเลิกทำสวน ไม่ใช้เรือ กันแล้ว” “โอ้ แค่คลองเล็ก ๆ เขาไม่ใช้กันแล้ว บ้านอื่นเขายังปิดได้เลยไม่เห็นเป็นไร” ดังนั้น เมื่อตั้งใจให้มีสิ่งหนึ่งอยู่ อีกสิ่งหนึ่งต้องจากไป สิ่งนั้นคือก “ลำประโดง” นั่นเอง และนั่นจึงกลายเป็นอีกข้อสรุปของน้ำ ที่วันหนึ่งต่างกระจายตัว “ตาโถมเข้ามาขอพื้นที่คืน” และยืนยันสิทธิ โดยท่วมขังอยู่ในบ้านเรือนครบทุกหลังย่านนี้กว่าเมตรครึ่ง ทั้งยังขอย่อยยาวนานกว่า 50 วัน ในช่วงปลายปี 2554 แต่วันนี้..ไม่มีลำประโดงช่วยพาน้ำออกอีกต่อไป

ปัญญาช่วย กิ่งสวัสดิ์ สารวัตรกำนันตำบลทรงคะนอง ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์คลองสุคต เล่าว่า “ยังมีคน

เก่าแก่ อยู่ที่ดินเดิมและทำสวนอยู่แถวริมคลองหลายบ้าน ซึ่งมักอยู่ลึกจากถนนใหญ่ เขาจะรักษาลำประโดงมาก เพราะใช้น้ำเข้าออกจากสวน แต่ข้างเคียง หรือข้างหน้าที่ดินชายหมด จึงโดนปิดทางน้ำไปด้วย ตอนน้ำท่วม น้ำไม่รู้จะออกทางไหนมีเงินก็สูบไม่ได้ และมักไม่ยอมออกไปเพราะเป็นท่งบ้าน ท่งสวน หน่วยกู้ภัยอาสาอย่างพวกเรา ต้องคอยขับเรือตระเวนดูแลส่งข้าว ส่งน้ำ ส่งถุงยังชีพ แทบทุกวัน ลำบากมาก เพราะน้ำที่ท่วมล้นเต็มพื้นที่ไปหมด จนบอกตำแหน่งตลิ่งของคลองแทบไม่ได้ ต้องอาศัยคนเก่าและรู้จักคลองสุด และคลองเล็กข้างในเป็นอย่างดี ด้วยเป็นคลองที่แคบแค้ว ต้องขับเรืออย่างระมัดระวังมากที่สุด ทำให้รู้ว่า คนที่รู้จักคลองของตนเองโดยละเอียด ทุกโค้ง ทุกเลี้ยว มีความสำคัญมากยามพื้นที่ประสบภัย แถมยังรับรู้ได้ว่ามีใครบ้างที่อดทน รอคอยความช่วยเหลือจากเราอย่างมีหวัง อยู่ที่ปลายคลองอีกด้านหนึ่ง เมื่อก่อนมีคลองซอยช่วยระบายน้ำ ก็หาย หรือตันไปหมด ตอนนี้เหลือแต่คลองหลักซึ่งแคบลงมากไม่พอระบาย น้ำจึงขังอยู่นานมาก กว่าจะลดลงไป”

คงไม่มีใครอยากจะผ่านพ้นประสบการณ์อันเลวร้ายเป็นรอบที่สอง “ชาวคลองสุด” ก็เช่นเดียวกัน หากมีหนทางใดที่จะช่วยลดความเดือดร้อนได้ ก็พร้อมจะร่วมกันทำให้ทุกอย่างดีขึ้นอย่างตั้งอกตั้งใจ ดังนั้นหลังน้ำลดอาสาสมัครชาวบ้านจึงมาช่วยกันทำความสะอาดคลองเก็บสวะ ผักตบชวา กิ่งไม้ และตัดต้นไม้ที่ล้มขวางทางน้ำ กันอย่างขนานใหญ่ จนคลองคูโล่งสะอาดตา และหลายคนเข้าใจว่าเมื่อทำเช่นนั้นแล้ว คลอง

สุดจะระบายน้ำได้ดีขึ้น ลดผลกระทบจากน้ำท่วมได้อย่างแน่นอน แต่เดิวก่อน ! เหตุการณ์หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ยังมีชาวบ้านอีกหลายคนที่ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า “อุปสรรคสำคัญนอกจากลำประโดงของที่นี่จะแทบหายไปหมดแล้ว ยังมีสิ่งที่ยังขวางกั้นการระบายน้ำของคลองสุดมานาน ซึ่งมีได้อยู่บนหน้าน้ำให้มองเห็นได้เท่านั้น หากแต่ส่วนใหญ่อยู่จมขวางใต้ น้ำ” โดยเฉพาะบริเวณใต้สะพานใหญ่ที่เป็นส่วนหนึ่งของถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ข้ามคลองสุด โดยทุกคนที่รู้เห็นเหตุการณ์พร้อมใจกันบอกว่า “ใต้น้ำตรงนั้น เต็มไปด้วยสิ่งกีดขวางจำนวนมาก จนกลายเป็นเขื่อนกั้นน้ำที่มีความสูงกว่าระดับท้องคลองเดิมกว่า 1.5 เมตร” ซึ่งมาจากวัสดุเหลือใช้จากการก่อสร้างสะพานตั้งแต่ 20 กว่าปีที่แล้ว ยังไม่มีท่าทางว่าหน่วยงานไหน จะมาดำเนินการเอาขึ้นแต่อย่างใด สิ่งขวางกั้นเหล่านี้ จึงกีดขวางโคลนเลนไว้หลายปี กลายเป็นเนินสูงขวางกั้นน้ำดังกล่าว น้ำระบายออกได้ช้ามาก จึงท่วมขังในย่านนี้นาน

T
HACHIN RIVER
FOUNDATION
NAKORN PATHOM

หลายวันมาก ดังนั้นจึงเกิดแนวคิด “ปฏิบัติการคืนคลองสู่อำเภอ” ขึ้น

หลายคนที่มาลงแรง ในปฏิบัติการคืนคลองได้น้ำครั้งนี้ ช่วยกันเล่าให้เห็นรายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ว่า “เราลองใช้ภูมิปัญญาของคนที่อยู่บ้านริมน้ำ ที่ใช้ในการปักเสา หรือถอนเสา มาทดลองเอาซากเสาไม้ได้น้ำขึ้นมา ผู้รับเหมาก่อสร้างเขาปักไว้มากมายหลายต้น ใช้ทำแบบสร้างสะพานตั้งแต่ช่วงก่อน หลังจากสร้างเสร็จ ก็ไม่รับผิดชอบเก็บขึ้นให้เรียบร้อย ปล่อยให้มันเป็นตอปักคางมน้ำอยู่ใต้สะพาน เป็นอุปสรรคนานานมาก เราแค่ใช้เครื่องยนต์สูบน้ำ กับเครื่องเรือหางต่อสายยางเข้ากับหัวดับเพลิง หรือท่อเหล็ก มาช่วยเป่าโคลนออกก่อน จากนั้นก็ใช้รอก ผูกกับหัวเสาได้น้ำรอกดึงซากเสาไม้ และเศษเสาปูน เหล่านี้ ขึ้นทีละต้น ทีละต้น ค่อย ๆ ทำไป ลงแรงช่วยกัน 4-5 คน ไม่กี่วันก็เสร็จ ได้มากองโตเลย หากเราทำได้มาก น้ำก็ไหลระบายได้มาก เราเป็นคนที่นี่ทำเอง ต้องทำให้ได้มากที่สุดเพื่อบ้านเราเอง ลงแรงเหนื่อยแค่นี้ถือว่าคุ้มมาก หากน้ำท่วมลำบากกว่านี้เยอะ สะพานแถวนี้เป็นแบบนี้แทบทุกสะพาน อยากให้คลองที่อื่น ๆ ลองทำดูบ้าง เราทำเพื่อเป็นต้นแบบ ให้ทุกคนรู้ว่าทำได้เอง ไม่ใช่เรื่องยาก และแก้ไขปัญหาก็ตรงจุด จริง ๆ”

แนวทางการเรียนรู้ปรับใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน เพื่อมาช่วยกู้ภัยพิบัติ อาจจะเป็นไปได้มากมาย และหลากหลายวิธีการกว่านี้ หากเจ้าของภูมิปัญญา มีโอกาสได้บอกเล่า ได้ลงมือทำ หรือมีพื้นที่ให้แสดงออกท่ามกลางการสนับสนุนแนวคิด จากครอบครัวอย่างแท้จริง ด้วยกายภาพ

ที่แตกต่าง ย่อมเกิดปัญหาที่แตกต่างทางแก้ไขหรือปัญญาที่ได้มา ก็อาจจะต้องแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การประยุกต์ใช้ “ภูมิปัญญาการปลูกบ้านริมน้ำ” ของชาวคลองสกุค นำมาซึ่งนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการขจัดสิ่งกีดขวางได้น้ำอย่างได้ผล ช้ำยังประหยัดต้นทุน ด้วยกลวิธีง่าย ๆ และพร้อมให้ทุกที่ที่ยึดยึดความคิดไปทำได้จริงด้วยตนเอง แม้วันนี้ชาวคลองสกุค จะไม่สามารถยับยั้ง การหายไปของคลองเล็ก คลองน้อย หรือลำประโดงในพื้นที่ได้ แต่ปฏิบัติการกู้คลอง ก็เป็นการพิสูจน์ศักยภาพของคนกลุ่มเล็ก ๆ ผู้ “เป็นเจ้าถิ่น” มานานว่าใครว่ารู้จักคลองของตนเอง พร้อมจะทำเพื่อคลองของตนเอง และคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่นี้ ทั้งคนเก่าและคนใหม่ มากเพียงไร เห็นแล้วอย่างนี้ผู้มาอยู่ใหม่จะไม่เปลี่ยนใจ “เก็บลำประโดง” ที่ได้มาพร้อมที่ดินไว้บ้าง หรือ เมื่อก่อนลำประโดงสำคัญมากสำหรับชาวสวน ชาวนา วันนี้ลำประโดงก็จำเป็นสำหรับชาวเมืองเช่นกัน ช่วยกันเก็บไว้...รักษาไว้...เพื่อเราทุกคน “น้ำมาไม่กลัว เพราะข้างตึกฉัน มีลำประโดง ใครไม่มีลืสาสมัยมาก มาก”.

“สภาพของคลอง สี และกลิ่นของน้ำ
ที่เราสัมผัสได้ จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกเราได้อย่างชัดเจนว่า
ณ ที่นั้น “เจริญขึ้น” หรือ “เจริญลง” ”

หอมกรีด พียงชุมชน...ชนน้ำดำ

สิ่งที่เรียกว่า “ความเจริญ” ที่
ทุกคนเข้าใจ อาจจะมีได้มีองค์ประกอบ
ทุกมิติ ที่สำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เรา
อย่างครบถ้วนนัก เจริญของใคร?
เจริญแบบไหน? เจริญเพื่ออะไร? ใคร
เคยตั้งคำถาม สุดท้ายเจริญไปแล้ว
ใครได้? ใครเสีย? คงต้องมานั่งตกลง
กันให้ชัดเจนเป็นกรณีไป แต่ที่แน่ ๆ
แม้จะสรุปแล้วก็ยังไม่อาจจะเชื่อได้ว่า
เป็นเช่นนั้นจริง หลายชุมชนจึงมักจะ
ถูกหลอกล่อ ให้หลวมตัวหลงเชื่อและ
ยอมรับเข้ามาอย่างง่ายดายอยู่บ่อย ๆ
หากแต่วันนี้ชุมชนต้องการจะรู้ ว่า
สุดท้ายตนเองเป็นฝ่ายที่ได้รับผลจาก

ความเจริญนั้นอย่างแท้จริงหรือไม่
ก็ไม่ใช่เรื่องยากนัก ให้ลองทดสอบ
ด้วยการใช้เครื่องมือการวัด 3 ชิ้น ดังนี้
ชิ้นที่ 1 คือ คลอง “คลองช่วยเราวัด
ได้ จงเชื่อว่าคลอง เป็นตัวชี้วัดความ
เจริญของชุมชนได้” และง่ายกว่าที่
ทุกคนคิด สภาพของคลอง สี และกลิ่น
ของน้ำ ที่เราสัมผัสได้ จะเป็นสิ่งที่
บ่งบอกเราได้อย่างชัดเจนว่า ณ ที่นั้น
“เจริญขึ้น” หรือ “เจริญลง” กันแน่
หากได้คำตอบจากคลองแล้วว่าที่นั้น
“เจริญลง” ค่อยมาดูตัววัด **ชิ้นที่ 2** คือ
“คน” คนเป็นอย่างไร คนเก่า คนใหม่
ใครกันอยู่ที่นี่ เขาสนใจคลองแค่ไหน

แค่คลองหน้าบ้าน ยังไม่มีเวลาใส่ใจ โฉนเลยจะเห็นความสำคัญกับที่ ที่ตนอาศัยอยู่ และฝากความหวังว่าจะกอบกู้ชุมชนคืนได้ และสุดท้ายตัววัดขึ้นที่ 3 “**เครือข่าย**” ชุมชนของเรามีเพื่อนบ้านดี ๆ ไหม หรือเราเป็นเพื่อนบ้านที่ดีไหม มีภาคีเครือข่ายรอบข้างไหม ชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยว เรียกว่าไม่เอาใคร ไม่มีใครเอา ไม่เอาพวก เอาฟ้อง ก็เห็นจะต้องปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมจากความเจริญ ต่อไป และหากทุกคนยังไม่ค่อยแน่ใจว่า สิ่งเหล่านี้ใช้งานได้จริง เราลองมาดูเรื่องราวจากกรณีศึกษา “คลองหอมเกร็ด” ว่าสามารถใช้เครื่องมือวัดเหล่านี้ มาช่วยวัดความเจริญของชุมชนได้อย่างไรบ้าง

“**คลองหอมเกร็ด**” คลองเล็ก ๆ แยกจากแม่น้ำท่าจีนด้านทิศตะวันตก บริเวณหน้าวัดหอมเกร็ด อำเภอสามปราน ซึ่งเป็นที่มาของชื่อคลอง มีความยาวกว่า 2,500 เมตร แยกจากแม่น้ำท่าจีน มาเชื่อมต่อกับคลองใหม่ คลองข้างอำเภอกองใหม่ ก่อนจะออกสู่แม่น้ำท่าจีนทางตอนใต้ลงมา ซึ่งหากจะว่าไปแล้ว คลองหอมเกร็ดนับเป็นคลองลัดที่สำคัญของย่านอำเภอสามปรานอีกคลองหนึ่ง ที่ชาวบ้านช่วยกันขุดขึ้นเพื่อเชื่อมระหว่างชุมชน ภายในตัวอำเภอสามปรานเอง นอกจากคลองนี้จะเป็นคลองสำคัญ ส่งน้ำกระจายเข้าพื้นที่เกษตรมาตั้งแต่สมัยเก่าก่อน โดยเชื่อมต่อกับคลองเล็กอีกหลายคลองภายในเกาะหอมเกร็ด เช่น คลองข้างเบงค์ชาติ คลองชูเกียรติหรือคลองนายอำเภอกองใหม่ การเกิดขึ้นของคลองนี้ ยังนำไปสู่เส้นทางลัดสำคัญ ในการเดินทางของเรือ และน้ำจากทางเหนือ เพื่อผ่าน

คู้งคดเคี้ยวของแม่น้ำท่าจีนในย่านนี้ จากระยะทางในแม่น้ำเกือบ 20 กม. ให้ลดลงเหลือเพียง 6 กม. และด้วยเป็นการขุดคลองผ่านชุมชนต่าง ๆ จาก ต.หอมเกร็ด มายัง ต.คลองใหม่ คลองเล็ก ๆ สายนี้ จึงมีชื่อเรียกคลองหลายชื่อ ตามชื่อชุมชนที่เส้นคลองไหลผ่าน และแยกบรรจบกันคลองเล็กอื่น ๆ เช่น คลองหอมเกร็ด คลองสาย 8 คลองนายอำเภอกองใหม่ เป็นต้น คนภายนอกจึงค่อนข้างสับสนในชื่อคลอง ว่าคลองส่วนไหนเรียกชื่อว่าอะไรอยู่บ่อย ๆ

ด้วยที่ตั้งของ “คลองหอมเกร็ด” และชุมชนโดยรอบ เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ เชื่อมต่อระหว่างอำเภอนครชัยศรี กับอำเภอสามปราน และถนนสายหลักสองเส้น ซึ่งเป็นเส้นทางเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ นั่นคือถนนเพชรเกษม และถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ซึ่งมาบรรจบกันพอดี จึงมีการก่อตัวของชุมชน และอาคารสถานที่มากมาย อย่างรวดเร็ว สวนผลไม้ที่ค่อย ๆ ลดน้อยลง และเริ่มจะหายไป ถูกแทนที่ด้วยอาคารร้านค้า ตึกสูงที่พึก และหมู่บ้านจัดสรร เพื่อรองรับผู้คนที่เปลี่ยนอาชีพจากชาวนา มาสู่อาชีพอื่น ๆ ภายใต้ความต้องการของคำว่า “**เจริญ**” ที่แทรกตัวเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังนำพาผู้ที่เดินทางแสวงโชคที่มาจากถิ่นอื่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ให้เข้ามาในพื้นที่พร้อม ๆ กับจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นภายในอำเภอสามปรานกว่า 30 แห่ง ในช่วงระยะ 15 ปีที่ผ่านมา จึงเป็นที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า บริเวณริมสองฝั่งคลองและพื้นที่โดยรอบของชุมชนคลองหอมเกร็ดราว 2 ตารางกิโลเมตร มีประชากรหนาแน่นมาก รวมแล้วมากกว่า 1,000

“

กิจกรรม..."คนรักคลองหอมเกร็ด"

มาร่วมจัดทำแผน ก็รู้ว่า

ตนเองเป็นผู้นำที่มีส่วนร่วมสร้างทางทาง นำไปสู่ชุมชน

จากน้ำตก น้ำพิน กลายเป็นน้ำใสสะอาด เห็นตัวปลา

”

ครัวเรือน เลย์ทีเดียว และภายหลัง
สิ่งนี้ก็คือสาเหตุหลัก ทำให้คลอง
หอมเกร็ดกลายเป็นผู้รับบทหนัก ต้อง
ยอมจำนนรับน้ำเสียจากครัวเรือน
และมลพิษจากโรงงานที่เกิดขึ้น อย่าง
ไม่มีทางเลือกแม้แต่หน่อย

กำนันศิริลักษณ์ พันธุ์ทอง

ผู้นำหญิงคนเก่งแห่งตำบลหอมเกร็ด
เล่าว่า “การจะรณรงค์ให้คนที่นี่ ให้
มาช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่อง
ค่อนข้างยากมาก เพราะส่วนใหญ่เป็น
คนที่อื่นมาอยู่ใหม่ เข้าก็ออกไปทำงาน
เย็นจึงกลับมานอน เหมือนใช้ชุมชน
เป็นที่พักเท่านั้น ไม่มีความผูกพันกับ
ชุมชนเหมือนคนที่อยู่มาดั้งเดิม งาน
สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ก็ปล่อยให้
หน้าที่ของส่วนกลางคือผู้นำ หรือ อบต.
หอมเกร็ด ซึ่งก็มีงานหลายอย่างมาก
ต้องดูแล เพราะเป็นชุมชนใหญ่ ทำ
เท่าไรก็ทำไม่ทัน สภาพคลองหอมเกร็ด
ทุกวันนี้จึงดูแย่มาก ทั้งสระแน่นอุดตัน
เต็มไปด้วยขยะ น้ำเริ่มเน่าเสียมาก
ไม่ค่อยระบายไปไหนอีกต่างหาก
นอกจากนั้นในพื้นที่ ยังมีโรงงาน
ปล่อยน้ำที่มีสารพิษออกมา จนทุกวันนี้
ชาวบ้านไม่กล้าแม้แต่จะใช้น้ำรดต้นไม้
หน้าบ้าน ทางผู้นำกำลังอยู่ระหว่าง
ดำเนินการร้องเรียน เอาผิดอยู่ แต่
หากชุมชนไม่แข็งแรง ไม่รวมตัวกัน

ช่วยกันรักษา เฝ้าระวัง ก็ไม่ค่อยเป็น
ผล ไม่สามารถต่อรอง หรือเอาผิดกับ
ใครได้ทันเวลา วันนี้เราจึงต้องรวมตัว
กัน เพื่อจะได้ลุกขึ้นมาเอาจริง เอาจัง
กับงานสิ่งแวดล้อมสักที ต้องเปลี่ยนที่
คนให้ได้ก่อน เรื่องอื่น ๆ เอาไว้ว่ากัน
ทีหลัง ได้เครือข่ายคน เดียวสิ่งดี ๆ
จะตามมาเอง”

จากนั้น **“เวทีประชาคมเสริม
สร้างความร่วมมือ พัฒนาคลอง
หอมเกร็ด”** จึงเกิดขึ้น เพื่อระดมความ
คิดเห็นจากผู้คนในชุมชนว่า วันนี้เรา
ทุกคนจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาคลอง
หอมเกร็ดได้อย่างไรบ้าง? และคำตอบ
ที่ได้จากแกนนำชาวบ้านกว่า 30 คน
ผู้มาร่วมกิจกรรม ที่สะท้อนว่าแทบ
ทุกตารางเมตรของชุมชน ต่างเป็น
ที่ผลิตน้ำเสียลงคลอง และสิ่งนี้
นำไปสู่แผนงานพัฒนาคลองหอมเกร็ด
3 ระยะ อันประกอบด้วย **ระยะที่ 1**
ร่วมกันเก็บขยะ สะวะ ผักตบชวา โดย
รณรงค์สร้างแนวร่วมบ้านริมคลอง
ที่มีอยู่จำนวนมากช่วยกันเก็บเฉพาะ
หน้าบ้าน และช่วยกันปลูกไม้ประดับ
หน้าบ้านตนเอง ก่อนจัดตั้งเครือข่าย
อาสาชุมชนคนรักคลองหอมเกร็ด
ช่วยดูแลเฝ้าระวังส่วนกลางด้วยการ
เติมน้ำหมักชีวภาพ จากนั้นต่อเนื่อง
ใน**ระยะที่ 2** สร้างมิตร สานเครือข่าย

มาร่วมกันดูแลคลอง เช่นหมู่บ้าน
ผู้ประกอบการ และโรงงานในพื้นที่
จากนั้นสุดท้าย **ระยะที่ 3** นั้ดหมาย
มาร่วมวางข้อกำหนดรักษาคลอง โดย
มีการประชาสัมพันธ์ทุกพื้นที่ ชักชวน
โรงงาน ประสาน อบต. ในพื้นที่คลอง
คาบเกี่ยว มาร่วมกันจัดกิจกรรม “คน
รักคลองหอมเกร็ด” ร่วมกันบ่อย ๆ
เท่านี้ชาวคลองหอมเกร็ดที่มาร่วมจัด
ทำแผน ก็รู้สึกว่ามันเองเป็นผู้หนึ่ง
ที่มีส่วนร่วมสร้างลายแทง นำไปสู่
ชุมชนที่ชัดเจน และที่ทำให้ทุกคน
ในพื้นที่มีความหวังมากขึ้นว่า นับจาก
นี้ไปจากน้ำดำ เน่าเหม็น ในคลอง
หอมเกร็ดจะเปลี่ยนแปลงไปในทาง
ที่ดีขึ้น กลายเป็นน้ำใสไหลเย็น เห็น
ตัวปลา อย่างได้แน่นอนสักวันหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า ชาวคลองหอมเกร็ด
ได้มีโอกาสทดลองใช้เครื่องมือ 3 ชิ้น
คือ “คลอง คน เครือข่าย” มาช่วย
กันวัดความเจริญที่บังเอิญเดินผ่าน
ชุมชน จนรู้สึกได้แล้วว่า ความเจริญ
ที่เขาว่าไว้วาดี ไม่ได้ตกอยู่กับชุมชน

อย่างที่หลายคนประชาสัมพันธ์
ชวนเชื่อไว้ และจากตัววัดทั้ง 3 ชิ้น
ก็เป็นเหมือนเหรียญสองด้าน ที่นำ
ไปสู่ทางออกของปัญหา และทำให้
ทุกคนมีความหวังจะกอบกู้ชุมชน คืบ
จากซากปรักหักพังของความเจริญ
ได้ระดับหนึ่งแล้ว และจากนี้ไปคงจะ
ต้องเป็นการทำงานที่ต้องทำอย่าง
ต่อเนื่องจากทั้งคน และเครือข่าย
เพื่อกู้คลองของชุมชนเอง เสี่ยง
สะท้อนจากคนใน ที่บอกว่าให้
ทุกคนรับรู้เหตุแห่งทุกข์ของคลอง
หอมเกร็ดร่วมกัน ทั้งชี้เป้าได้อย่าง
ชัดเจนว่ามาจากแหล่งใดบ้าง นำไปสู่
แนวทางการจัดการที่ดี ในลำดับต่อ
มา ซึ่งก็เปรียบได้กับการเห็นหนทาง
แห่งการดับทุกข์นั่นเอง เราคงต้อง
มาช่วยกันลุ้นว่าพรุ่งนี้ **“ชาวคลอง
หอมเกร็ด”** จะลุกขึ้นมากู้คลองสำเร็จ
หรือไม่ เพราะอีกด้านของเหรียญชื่อ
“คลองที่ดี” ก็คือ “ชุมชนที่ดี” ไม่เชื่อ
ก็ลองพลิกคลองดู โดยชวนคนกับ
เครือข่ายมาช่วยกัน ก็จะรู้เอง.

“ เป็นไปได้ไหม
ที่จะทดลองเอาหญ้าแฝก มาลองช่วยแก้ปัญหา
น้ำเสียในคลองดูบ้าง ”

บางกรรทีถ หญ้าแฝก...ชนมว

กระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับ
คุณประโยชน์ของ “หญ้าแฝก” ในการ
ช่วยรักษาดินและน้ำ จากพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทาน
ให้เหล่าพสกนิกรปวงชนชาวไทย ใน
ช่วงหลายปีที่ผ่านมา นอกจากจะเป็น
แนวทางสำคัญ นำทางให้หลายหน่วย
งานน้อมรับ นำมาปฏิบัติอย่างเป็น
รูปธรรมแล้ว พระมหากรุณาธิคุณ
อันใหญ่หลวงอีกประการหนึ่งคือ ทรง
ชี้ให้ทุกคนได้ตระหนักถึงสิ่งสำคัญ
แม้เพียงเรื่องเล็กน้อย ดังเช่น “หญ้า
แฝก” ที่หลายคนมักมองข้าม และเห็น
เป็นแค่ต้นหญ้าริมทาง ว่าหากเราใส่ใจ

ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง ก็จะรู้จักทุก
สรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง รู้ว่ามีคุณประโยชน์
ด้านใด รู้ว่าสำคัญอย่างไร และสามารถ
นำมาปรับใช้ ช่วยรักษาทรัพยากรดิน
และน้ำของประเทศได้ดีขนาดไหน
แจกเช่นมือเล็ก ๆ ของพวกเราเมื่อมา
ประสานร่วมมือกัน ทำสิ่งดี ๆ ทุกวัน
เชื่อว่าจะสามารถต่อสู้กับภัยที่คุกคาม
สิ่งแวดล้อมในบ้านของเราเอง และ
ขยายผลเปลี่ยนแปลงโลกใบนี้ให้ดีขึ้น
ได้อย่างแน่นอน หากแต่วันนี้เราอาจ
ต้องตั้งคำถาม กับพวกเราเองก่อน
ว่า ต่างใช้มือเล็ก ๆ ของเราทำอะไร
อยู่ และในการกระทำนั้น เป็นส่วน

“ ด้วยฝีมือกลุ่มคนในตำบลที่มาร่วมใจกัน ทั้งเทศบาลบางกระพิก
 ภาวน์ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชนโรงเรียนวัดดอนหวาง อสม. อบพร.
 และแกนนำชุมชนอีกทางคน ทำให้เห็นภาพ...
 “กลางดกของน้ำก็ใสริมสองฝั่งดกของก็สวยงาม ”

หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงชุมชนเล็ก ๆ
 รอบตัวเราให้ดีขึ้นอยู่หรือไม่

การไต่ยนได้ฟังกระแสพระราช
 ดำรัสเกี่ยวกับหญ้าแฝกครั้งนั้น ทำให้
 พี่สุนันท์ ศรีวิเชียร แกนนำกลุ่มอนุรักษ์
 คลองบางกระพิก ได้เรียนรู้และเข้าใจ
 ว่า หญ้าแฝกมีประโยชน์มากแค่ไหน
 โดยเฉพาะส่วนของราก ที่นอกจาก
 จะช่วยยึดเกาะหน้าดินได้ดีแล้ว ยัง
 ช่วยปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่าง
 ช่วยให้ดินที่มีคุณภาพต่ำ สามารถปรับ
 ตัวดีขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องมี
 กรรมวิธีที่ยุ่งยากแต่อย่างใด แถมยัง
 ต้นทุนต่ำมากอีกด้วย ซึ่งสิ่งที่ได้เรียน
 รู้เหล่านี้ เป็นการจุดประกายความคิด
 ให้กับตัวเองว่า “เป็นไปได้ไหม ที่จะ
 ทดลองเอาหญ้าแฝก มาลองช่วยแก้
 ปัญหาน้ำเสียในคลองคูบาง” ด้วยเห็น
 ปัญหา จากการที่ตนเองทำงานด้าน

สิ่งแวดล้อมของ “คลองบางกระพิก”
 มานาน และรู้สึกว่แม้จะเก็บสวะ
 ผักตบชวาออกจนหมด จนคลองโล่ง
 สะอาดตา แต่ก็ยังเห็นได้ชัดว่าคุณภาพ
 ของน้ำค่อนข้างแย่งลงทุกวัน สังเกต
 ว่าน้ำมีสีคล้ำ หน้าข้าวบางวันยังส่ง
 กลิ่นเหม็น โหม้โสสะอาดเหมือนดังแต่
 ก่อน อีกทั้งสัตว์น้ำก็ค่อย ๆ ลดจำนวน
 ลงอย่างมาก จนแทบไม่มีให้เห็น ไม่มี
 ให้ชาวบ้านได้จับกินอีกต่อไป

อาจด้วยเพราะสภาพคลอง
 บางกระพิกปัจจุบัน ตกอยู่ท่ามกลาง
 ย่านชุมชนที่ค่อนข้างหนาแน่นมาก
 ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาที่ดินย่านนี้มี
 ความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนและ
 รวดเร็ว ส่งผลให้อาณาบริเวณโดย
 รอบสองฝั่งคลองมีทั้งโรงงาน หมู่บ้าน
 จัดสรร และสถานประกอบการ เกิดขึ้น
 จำนวนมาก จนแทบไม่มีที่ว่างสีเขียว
 ให้เห็นมากนัก อีกทั้งสิ่งปลูกสร้าง
 หนาตาเหล่านี้ ยังพร้อมใจกันทิ้งน้ำ
 เสียของตนเอง มาสู่คลองบางกระพิก
 ทุกวัน โดยไม่คำนึง หรือรับรู้ ถึง
 ผลกระทบที่จะตามมาภายหลังแม้แต่น้อย
 จนหลายคนที่เข้ามารวมกลุ่ม
 อนุรักษ์คลอง รู้สึกท้อใจและรู้สึกว่
 งานที่ตนเองพยายามทำอยู่ อาจจะ
 ไม่ค่อยทันภัยคุกคามเหล่านี้เสียเลย
 เหมือนยิ่งวิ่งหนี ก็ยิ่งวิ่งตาม ประหนึ่ง
 มารคอยผจญอยู่ตลอดเวลา

อย่างไม่รอช้า พอได้วิธีคิด
 “หญ้าแฝกสู้กับน้ำเสีย” พี่สุนันท์ จึง
 เร่งรีบออกปากอธิบายขยายความ
 ชักชวนพี่น้อง ผองเพื่อน ที่อยู่ในกลุ่ม
 “อนุรักษ์คลองบางกระพิก” ด้วยกัน มา
 รวมพลช่วยประดิษฐ์แพ เพื่อทำการ
 ทดลองให้หญ้าแฝกสามารถยึดต้น
 อยู่กลางน้ำให้ได้ โดยนำภูมิปัญญา
 การถักแปกมุงหลังคา มาใช้ในการถัก

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

ยึดต้นหญ้าแฝกในน้ำ เปลี่ยนจากถัก
แวนนอน มาเป็นการถักในแนวตั้ง
แทน แบ่งเป็นกอเล็ก ๆ จับต้นตั้งตรง
เรียงชิดขนานกัน ค่อย ๆ ถักให้แน่น
ที่ละกอ ด้วยเชือกไขว้สลับขึ้นลง แบ่ง
เป็นแถว ๆ ภายในแพสี่เหลี่ยม ที่
ประกอบขึ้นจากท่อพีวีซีขนาดใหญ่
ด้านล่างมีตระแกรงพลาสติกกรองรับ
เหมือนเป็นกระบะขนาดใหญ่ กว้าง
1 เมตร ยาว 3 เมตร ซึ่งจากกล
วิธีการถักแบบนี้ทำให้ในแต่ละแพ
นำต้นหญ้าแฝกใส่ลงไปได้มากกว่า
800-1,000 ต้นเลยทีเดียว ซึ่ง
หลายคนที่มาช่วยคนละมือ คนละไม้
ต่างได้เรียนรู้ว่าขั้นตอนการถักสำคัญ
มาก เพราะจะทำให้หญ้าแฝกใส่ลงแพ
ได้มากขึ้น และคงรูป โดยไม่ล้มง่าย
ตามกระแสลม กระแสน้ำ ต้นหญ้าแฝก
จะตั้งตรงจนกว่าจะหยั่งรากยึดเกาะ
ตะแกรงด้านล่างได้เอง ในอีก 1 ถึง
2 สัปดาห์ หลังจากนั้น

จากนั้น ในคลองบางกระทึก
คลองธรรมชาติเก่าแก่ของอำเภอสาม
พราน ซึ่งแยกจากแม่น้ำท่าจีน
ด้านฝั่งตะวันออก ตรงบริเวณตำบล
บางกระทึก หรือเป็นที่รู้จักกันดีว่าคือ
ย่านตลาดน้ำดอนหวาย ระยะทางกว่า
5,000 เมตร ก็เริ่มเต็มไปด้วยสิ่งของ
แปลกตาที่มีชื่อว่า “แพหญ้าแฝกพอก
น้ำ” ลอยเด่นเป็นสง่าอยู่กลางคลอง
จำนวนหลายแพ ซึ่งสิ่งประดิษฐ์เหล่านี้
นี้ คงดูเป็นของแปลกสำหรับผู้คนใน

ย่านนี้พอสมควร เพราะต่างหยุดรถดู
แวะเข้ามาซักถามว่า คืออะไร? ทำ
ทำไม? หรือทำอะไร? จนแกนนำ
บางคนต้องคอยทำหน้าที่เป็น
ประชาสัมพันธ์ ตอบคำถามอย่างเดียว
ไปโดยปริยาย และจากนวัตกรรมนี้
นอกจากจะทำให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ต่าง
มั่นใจว่าน้ำในคลองบางกระทึกจะได้
รับการบำบัดให้ดีขึ้นแล้ว ยังมีของแถม
จากความหวังของทุกคนอีกครั้ง คือ
พื้นที่ริมตลิ่งสองฝั่งก็ได้รับการแต่งเนื้อ
แต่งตัวใส้ใจดูแลไม่แพ้กัน เพราะบัดนี้
เต็มไปด้วยต้นหญ้าแฝกปลูกไล่ระดับ
เป็นชั้น ๆ และพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ
นานาชนิด ที่แข่งกันเติบโตสวยงาม
ด้วยฝีมือกลุ่มคนในตำบลที่มาร่วมใจ
กันปลูก ในช่วงที่ผ่านมา ทั้งเทศบาล
บางกระทึก กำนันผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน
โรงเรียนวัดดอนหวาย อสม. อปพร.
และแกนนำชุมชนอีกหลายคน เพื่อ
เป้าหมายปรับภูมิทัศน์สองฝั่งคลอง
บางกระทึกให้สวยงามน่าดูต่อไป เรียก
ได้ว่าภาพที่ทุกคนจะเห็นต่อจากนี้ไปคือ
“กลางคลองน้ำก็ใส ริมสองฝั่งคลอง
ก็สวย” อย่างนั้นเลยทีเดียว และ

ผลลัพธ์อีกประการที่ตามมาภายหลัง
โดยที่ผู้ทำเองก็ไม่ได้บรรจุในเป้าหมาย
ไว้ล่วงหน้า ก็คือกลายเป็นพื้นที่ดูงาน
ของผู้คนจากคลองที่อื่น ๆ ที่แวะเวียน
มาขอหยิบยืมแนวความคิดนี้ กลับ
ไปทำที่คลองของตนเองบ้างอย่างไม่
ขาดสาย

ซึ่งพี่สุนันท์บอกว่า “ใครอยาก
รู้บอกเขา แนะนำเขาไปให้หมด จะ
ได้เอาไปทำกันเยอะ ๆ ยิ่งโรงงาน
ริมน้ำที่ปล่อยน้ำเสียมานาน ทำแพ
หญ้าแฝกบำบัดน้ำแบบนี้คืนให้คลอง
คืนให้แม่น้ำบ้าง ก็จะได้ไม่น้อย ถือว่า
พอทดแทนกันได้ ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย
วันหลังพวกเราทดลองเอาต้นเตยหอม
มาปลูกแทรกลงไป คิดว่าก็เป็นพืชอีก
ชนิดหนึ่ง ที่ช่วยบำบัดน้ำได้ดีเหมือน
กัน หรือตอนน้ำท่วม เอากระถางผัก
มาฝากในแพเพิ่ม เป็นผักลอยน้ำ กิน
ได้อีก นับว่าได้ประโยชน์หลายทาง
เลยทีเดียว”

สรุปว่าจากความรู้เก่า ๆ บวก
กับความตั้งใจจริงของนักปฏิบัติหน้า
ใหม่ ๆ ที่สนใจทุ่มเททำ กล้าลองผิด
ลองถูก ก็สามารถแก้ปัญหาเดิม ๆ
ที่ยาก ๆ ได้สำเร็จอย่างเหลือเชื่อ
ที่สำคัญเป็นการสร้างพลังแห่งความ
หวังให้คนรอบข้างได้เป็นอย่างดี อีก
ทั้งองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ ก็สามารถจะ
พัฒนาต่อยอดไปได้โดยไม่รู้จักอีก
ด้วย ซึ่งวันนี้ “ชาวคลองบางกระทึก”
ต่างได้ร่วมลงมือ ทั้งแรงกาย และ
แรงใจ พิสูจน์ให้ทุกคนประจักษ์ชัด
แล้วว่า “ใช้หญ้าแฝกสู้กับน้ำเสียได้ ไม่
ยากอย่างที่คิด” และหากคลองไหน
อยากทดลองทำดูบ้าง ชมของจริงที่
กำลังปฏิบัติงานบำบัดน้ำอยู่ตลอด
24 ชั่วโมง โดยไม่เว้นวันหยุดราชการ
ได้ที่คลองบางกระทึกทุกวัน.

Thachin River Foundation
Nakorn Pathom

“ ต้องลดการปล่อยน้ำเสีย เติมน้ำดีลงแม่น้ำท่าจีน
อย่างเร่งด่วน กิจกรรมแบ่งงานให้แต่ละครัวเรือนช่วยกัน
ทำน้ำหมักชีวภาพเกลือกคลองทุกเดือน ”

นางหมก กับน้ำหมัก ดินน้ำใส่ให้ทำเงิน

ปี พ.ศ.2553 ชาวชุมชนคลอง
นายหมก หลังโรงเรียนนายร้อย
สามพราน ได้รวมตัวกันก่อตั้งเครือข่าย
“อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองนายหมก”
ขึ้น ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อต้องการ
รณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ผู้คนในชุมชน
เล็ก ๆ ซึ่งหากจะนับรวมแล้วแทบไม่ถึง
200 ครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมา
นานหลายปี เห็นความสำคัญของการ
ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคลอง
นายหมก คลองธรรมชาติสายเล็ก ๆ
แยกจากแม่น้ำท่าจีนก่อนถึงบริเวณ
หน้าอำเภอสสามพราน ซึ่งชาวบ้านที่
ตั้งรกรากช่วงแรกยืนยันว่า “สายน้ำ

คลองนี้ไหลผ่านกลางชุมชน มาตั้งแต่
ก่อนมีการก่อตัวของบ้านเรือน” อีก
ทั้งแรกเริ่มเดิมที มีความยาวมากถึง
3,000-3,500 เมตร แต่ภายหลังถูก
ทับถม แทนที่ด้วยชุมชนที่ก่อตัวใหม่
ปัจจุบันจึงเหลือระยะตั้งแต่ต้นคลอง
จรดปลายคลองเพียง 1,800 เมตร
เท่านั้น และจึงเป็นที่มาของคำบอกเล่า
ว่าที่นี่ “คลองหาย”

แกนนำเครือข่ายคนสำคัญ คือ
พี่สมศักดิ์ วารี และน้องพิทักษ์ชัย
จันทร์สมวงษ์ ได้มีโอกาสเข้าร่วม
กิจกรรมกับมูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีน บ่อยครั้ง
จึงตระหนักดีว่า หากทุกส่วนของ

สายแม่น้ำท่าจีน โดยเฉพาะ “คลอง
ทุกคลอง ได้รับการดูแลรักษาคุณภาพ
น้ำที่ดี แม่น้ำท่าจีนก็จะสบายขึ้นได้เอง
โดยอาจไม่ต้องมีใครกระทำสิ่งใดเลย ก็
เป็นได้” หากแต่สิ่งที่จริงวันนี้ กลับ
ตรงกันข้ามกันอย่างสิ้นเชิง ภาระที่ตก
อยู่กับแม่น้ำส่วนใหญ่ นั่นคือบรรดา
น้ำเสีย และสวะ ผักตบชวา ล้วนมา
จากการรับฝากของคลองที่แยกซ้าย
แยกขวาออกไป โดยที่แม่น้ำเองก็ไม่ได้
รับการปรึกษาหารือ ส่งสัญญาณหรือ
ประสานล่วงหน้าแต่อย่างใด เมื่อมา
สมทบกับน้ำทิ้ง ที่จำต้องรับจากครัว
เรือน หมู่บ้าน ชุมชน โรงงาน ในสอง
ฝั่งเดิม ๆ ที่ตนเองไหลผ่าน จึงส่งผลให้
ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา “แม่น้ำท่าจีน ขึ้น
ชื่อว่าเป็นแม่น้ำอันดับหนึ่งในสามของ
ประเทศ ที่มีคุณภาพน้ำต่ำที่สุด ทั้งยัง
ครองแชมป์ติดต่อกันมาหลายปี โดย
ไม่มีแนวโน้มว่าใคร จะเข้ามาแทนที่
ได้” ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ทุกคนที่อยู่ในแวดวง
อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน รู้สึกว่าเป็นรางวัล
ที่ช่างท่ามกลาง กับความชื่นชมยินดี
และตกอยู่ในอาการ “ยิ้มไม่ออก บอก
ไม่ถูก” ไปตาม ๆ กัน

หากแต่ภายใต้สถานการณ์
วิกฤติ ก็นำมาซึ่งโอกาสอันใหญ่หลวง
เพราะเป็นเหตุของการนำพาผู้คน
มากหน้าหลายตา หลายชนชั้น หลาย
สถาบัน หลายองค์กร มาสู่วงสนทนา
วงใหญ่ที่มีเป้าหมายเดียว คือค้นหา
หนทางดับทุกข์ให้แม่น้ำท่าจีนร่วมกัน
อย่างที่ไม่เคยมีใครคาดเดาไว้ล่วงหน้า
ราวกับหลักคิดที่ว่า “ร่วมทุกข์ จะทุกข์
น้อยลง ร่วมสุข จะสุขมากขึ้น” นั่นเอง
ฉะนั้นเมื่อเครือข่ายคูคลองต่างเปลี่ยน
จาก “ตระหนักร่วม” มาเป็น “ตระหนัก
ร่วม” จึงเลือกเอาปัญญามากองรวม
กันเพื่อแก้ปัญหา และเป็นที่มาของ

การสร้างเครือข่าย อปท.ริมแม่น้ำท่าจีน
เพื่อดูแลรักษาคลองในอาณาจักรตำบล
เล็ก ๆ ของตนเอง ก่อนจะปล่อยให้เป็น
ภาระของแม่น้ำเพียงฝ่ายเดียว ดังเช่น
หลายปีที่ผ่านมา และแน่นอน 1 ใน
นั้นก็ต้องมีชื่อ “คลองนายหมก แห่ง
ตำบลสามพราน” นับรวมอยู่ด้วยอย่าง
ไม่ต้องสงสัย

แล้ววันนี้ คลองนายหมกทำ
สิ่งใดเพื่อแม่น้ำท่าจีนบ้าง? คำตอบ
ที่ได้คือ วันนี้สมาชิกของชุมชนส่วน
ใหญ่ ต่างเข้ามาร่วมประชุมปรึกษา
หารือกัน จนได้ข้อสรุปเชิงยุทธศาสตร์
ของชุมชนว่า “ต้องลดการปล่อยน้ำ
เสีย เดิมน้ำดีลงแม่น้ำท่าจีนอย่างเร่ง
ด่วน” และนั่นจึงเป็นที่มาของกิจกรรม
หลากหลาย แบ่งงานให้แก่ละครว์เรือน
ช่วยกันทำ เช่น น้ำหมักชีวภาพเทลง
คลองทุกเดือน ใช้ผลิตภัณฑ์ชีวภาพ
ในการซักล้าง ลดการใช้สารเคมี แยก
ขยะ ชวนเพื่อนบ้าน ชวนหน่วยงาน
รอบตัว มาร่วมทำส่วนกลาง เก็บสวะ
เก็บขยะ ปลูกต้นไม้ ดูแลสองฝั่งคลอง
ให้มีสภาพที่สวยงาม น่ามองมาก
ขึ้นทุกวัน โดยหลายเรื่อง หลายงาน
มีการประสานกับส่วนงานด้าน

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

สิ่งแวดล้อม ของโรงเรียนนายร้อย ตำรวจสามพราน ที่ส่งกำลังพล กำลังใจ มาร่วมด้วยช่วยชุมชนเป็นระยะ ๆ เสมอมา

และหลังจากนั้น ในวันต่อมา ท้องเรียนกลางชุมชน เพื่อสร้างเครื่องมือช่วยลดน้ำเสีย ทำน้ำดี ก็มีการเปิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ณ ริมคลองนายหมก ซึ่งได้อาจารย์ใหญ่ ที่หลายคนรู้จักดีคือลุงวิที หลงสมบูรณ์ แห่งศูนย์วิถีดีพอเพียง มูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีน กับตารางสอนง่าย ๆ ทั้งการทำน้ำหมัก น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาอเนกประสงค์ แบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเหล่านักเรียนหลายเพศ หลายวัย ของชุมชน ก็ตกลงปลงใจเข้าสู่บรรยากาศห้องเรียนแบบบ้าน ๆ อย่างคึกคัก สนุกสนาน และพร้อมเพรียง ทุกคนต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “นอกจากจะได้ความรู้ใหม่ ๆ ยังได้ของแถมเป็นตัวอย่างที่ดี ๆ ดิดมือกลับไปทดลองที่บ้านกันถ้วนหน้า เบิกบาน

สำราญใจ แม้นตนเองจะเป็นแค่เพียงส่วนเล็ก ๆ ที่ไม่สร้างน้ำเสีย ก็น่าภูมิใจอยู่ไม่น้อยที่ได้ทำ ตั้งใจว่าจะมาร่วมกันทำบ่อย ๆ จะได้ช่วยเติมน้ำดี ลงแม่น้ำอย่างสม่ำเสมอต่อไป”

“คลองนายหมก”ทำสิ่งธรรมดา ที่หลายแห่งคิดทำกัน แถมบางแห่งยังคิดได้ก่อนหน้านี้เสียอีก นั่นสิ ! เรื่องธรรมดาจริง ๆ ด้วย “แล้วคนที่เขาคิดก่อนหน้านี้ เขายังทำอยู่หรือเปล่า” คนอยู่คลองนายหมก เขาฝากถามมา นั่นสิ ! เขาทำกันหรือเปล่า “ชักไม่แน่ใจ ไม่ใช่แฟน ตอบแทนไม่ได้เสียด้วย” ถามทุกคนต่อดีกว่า ว่าอย่างไร?

จริง ๆ แล้วทุกวันนี้หากเราลองเปิดตา เปิดใจ รับฟังเสียงรอบ ๆ ข้าง จะได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ว่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีวิธีการรื้อแ่ดพันประการ ที่ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้น ด้วยเป้าหมายเดียวกันคือต้องการ “รักษาน้ำ” ซึ่งหากลองวัดเทียบเคียงกันระหว่าง “วิธีทำให้น้ำเสีย” และ “วิธีทำให้น้ำดี” โดยเอาทั้งสองเรื่อง มาเขียนใส่กระดาษเอ 4 หน้าละ 1 เรื่อง จากนั้นนำมาวางเรียงต่อ ๆ กัน แบบคู่ขนาน ไปตามถนนหลวงร่วมกัน เชื่อว่าวิธีทำให้น้ำดีคงเรียงยาวไปถึงนครสวรรค์ในขณะที่วิธีทำน้ำเสียอาจไปได้แค่รังสิต กระมัง แต่ทำไมในสนามจริงที่ซื้อแม่น้ำ จึงเอาชนะกันไม่ได้สักที หน้ำซ้ำหลายแห่งน้ำเสียกลับแข่งหน้าน้ำดี แบบไม่เห็นฝุ่นอยู่บ่อย ๆ บางทีคำตอบของเรื่องนี้คงต้องย้อนกลับไป ที่คำถามจากคนอยู่คลองนายหมกถามมาอีกครั้ง นั่นคือ “คิดไว้เยอะ แล้วทำบ้างหรือยัง ?”

สรุปว่าชาวคลองนายหมกไม่ได้ลุกขึ้นมาสร้าง “นวัตกรรม” อะไรใหม่ ๆ พวกเขาเพียงแค่เอา “นวัตกรรม” เก่า ๆ ที่หลายคนเอาแต่คิดไว้มาทำ

จริง และอย่างต่อเนื่องก็เท่านั้น งาน
สิ่งแวดล้อมที่ทุกคนชอบคิดว่าเหมือน
ยาขม สำเร็จยาก จนไม่อยากทำ อาจ
จะยากตรงที่ต้องทำเรื่องซ้ำ ๆ ซาก ๆ
ทำเรื่องเดิม ๆ หรือทำเรื่องปกติ ๆ ที่
ควรจะเป็นนิสัยของทุกคนมากกว่า ซึ่ง
บางครั้งทำให้เราเรียนรู้ว่าเรื่องใหม่ ๆ
ก็คือเรื่องเก่า ๆ ในช่วงเวลาใหม่ ๆ
เท่านั้น เช่นครั้งหนึ่งในอดีต “คลอง
ก็เคยเป็นเครื่องมือในการสร้างการมี
ส่วนร่วมมาแล้ว” เพราะทุกคนมาร่วม
กันขุด ร่วมกันดูแลรักษา ด้วยต้องใช้
ประโยชน์จากน้ำร่วมกัน ไม่ต่างกับการ
แพ้วทางทางรกร้าง ให้เป็นเส้นทาง
สายแรกเข้าสู่หมู่บ้าน ที่ระดมการมี
ส่วนร่วมได้ดี ช้ายังต้องช่วยกันดูแล
รักษาต่อไปไม่ให้อก จนรตังไม่ได้ หรือ
คนเดินลำบาก

หากเราคิดว่าเรื่องของคน
กับคลอง ก็คงไม่ต่างอะไรกับนิยาย
น้ำเน่า ที่ยังคงอยู่คู่สังคมไทย ซึ่ง
หลายคนชอบบ่นค่อนข้าง แต่ก็แอบ
ซาเลียงมองบ่อย ๆ เทาได้นัก ก็แค่
มองบ่อย ๆ เดียวก็ติดงอมแงมไป
เอง เหมือนกับคนทำคลอง แค่คิดถึง
คลองให้บ่อย ๆ ทำเรื่องคลองบ่อย ๆ
เดี๋ยวก็รักไปเอง แม้จะต้องทำเรื่อง
เดิม ๆ ที่ดูน่าเบื่อ แต่ก็เชื่อว่าที่สุด
แล้วทุกคนจะตั้งใจไปเอง อย่าง
ที่ วันนี้หลายคลองก็อยากกริ อยาก
ลอง ทำให้ดีขึ้นทุกวัน ส่วนจะทำ
อะไร จะทำแบบไหน หรือจะทำกับ
ใคร อาจจะไม่สำคัญอีกต่อไป หาก
ลองเชื่อ ชาวคลองคลองนายหมก
สักครั้งว่า เครื่องมือขึ้นเดี๋ยวก็พอ คือ
“ทำสักที จะดีกว่ามั่ง”.

Tachin River
Foundation
Nakorn Pathom

“ คลองคือพื้นที่ที่เก็บน้ำ
เก็บน้ำของที่ลุ่มปากแม่น้ำที่สำคัญ ”

ภูมิปัญญาของคนจันทรา บทเรีงนอตุถกัษ 2554

“มาพบนวลน้องที่คลองจินดา
พี่น้องเรือผ่านมา สาวคลองจินดา
ยังยิ้ม..ให้พี่....” มีหลายคนที่ยกมาว่า
รู้จักชื่อ “คลองจินดา” จากบทเพลง
“รักสาวคลองจินดา” นี้ เพลงลูกทุ่ง
อันแสนไพเราะที่ถูกแต่งขึ้นมากกว่า
40 ปี ขับร้องคนแรกโดยคุณเพชร
โพธาราม และต่อมาคุณมนต์สิทธิ์
คำสร้อย นำมาร้องและทำดนตรีใหม่
จนเป็นที่รู้จักในแวดวงลูกทุ่งมาจน
ถึงปัจจุบัน แต่ในฐานะที่ผู้เขียนเอง
ก็เป็น “ลูกสาวคลองจินดาคนหนึ่ง”
ได้ฟังครั้งใด ก็ยังอดตั้งข้อสงสัยไม่ได้
ได้ว่า จะเป็นไปได้อย่างไรที่สาว ๆ ใน

สมัยนั้น จะส่งยิ้มให้ชายที่ตนเองไม่
รู้จักมักคุ้นมาก่อน ซึ่งไม่มีทางอย่าง
แน่นอน เพราะต่างถูกพ่อแม่ปู้ย่าตา
ยาย อบรมสั่งสอนไว้ว่า “เป็นสาว
เป็นนาง ต้องรักษนวล สงวนตัว รักษา
การเจรจา ทำที เดียวจะไม่งาม อับอาย
เขาไปทั้งตระกูล” ดังนั้นเพลงก็คือ
เพลง วันนั้น..สาวคลองจินดาคงจะ
ยิ้มสวย จนนักร้องประทับใจ นำไป
แต่งเป็นเพลงร้องเป็นแน่แท้ ข้าพเจ้า
เชื่ออย่างนั้น “แล้วเรื่องยิ้ม ไม่ยิ้ม
มันเกี่ยวอะไรกับคลอง?” เกียวลิ ก็
มันอาจเป็นคำตอบของคลองหลาย
คลอง ที่มักจะถูกถามว่า “ทำไม

ไม่ค่อยเห็นคนในคลองนี้ มาทำกิจกรรมเกี่ยวกับคลองเลย ดูเงียบ ๆ เงา ๆ ไม่คึกคัก ? อีกทั้งยังริบสรูปให้เสร็จเรียบร้อยว่า “สงสัยเขาไม่รักคลองของเขา” เราจะได้รับตอบสวนทันควันว่า “รักสิ ทำไมจะไม่รัก แต่จัดอยู่ในประเภท รัก..แต่ไม่ชอบแสดงออก..” ต้องสงวนท่าที ตามที่ถูกสั่งสอนสั่งไว้ ต่างหาก

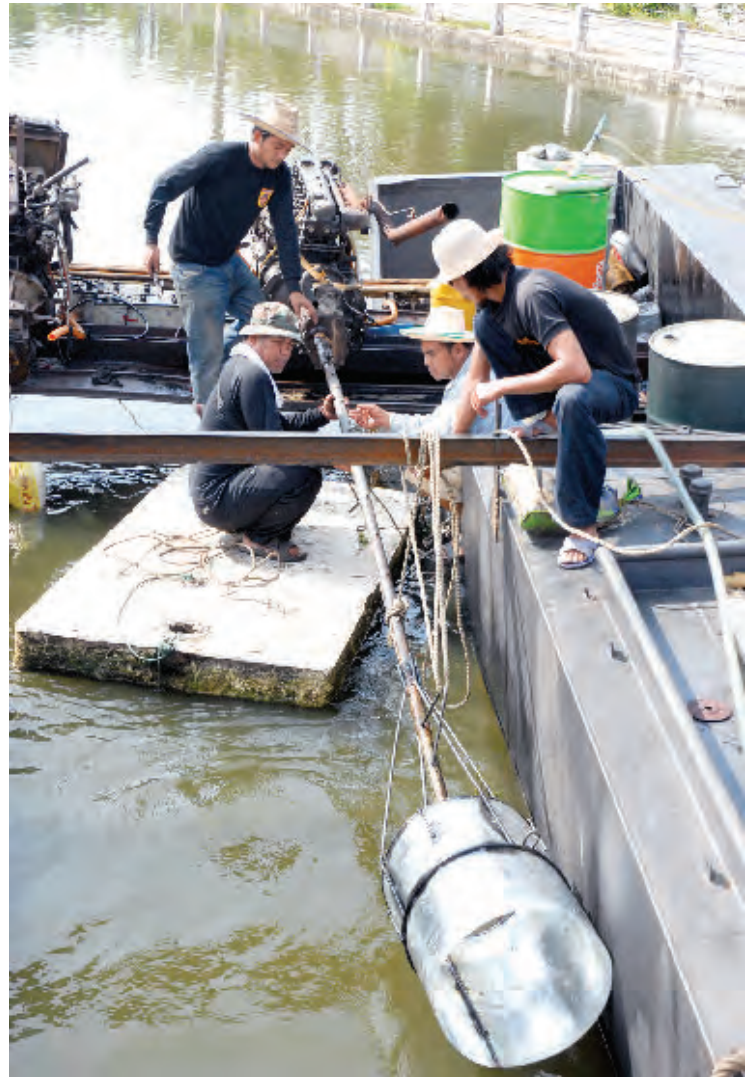
“คลองจินดา” แยกจากแม่น้ำท่าจีนด้านทิศตะวันตก ตรงเขตติดต่อระหว่างจังหวัดนครปฐม กับจังหวัดสมุทรสาคร ด้วยระยะทางกว่า 9,300 เมตร และกว้างเฉลี่ยเกือบ 20 เมตร จึงนับเป็นคลองขนาดค่อนข้างใหญ่ ไหลผ่าน 3 ตำบล ได้แก่ปากคลอง คือ ตำบลบางช้าง ตำบลคลองจินดา และสิ้นสุดปลายคลองที่ตำบลตลาดจินดา ทั้งสองฝั่งของคลองจินดาเชื่อมต่อ กับคลองสำคัญมากมาย เช่นด้านเหนือ คลองบึงบางช้าง คลองบางแก้ว คลองโคกพระ คลองผู้ใหญ่โต๊ะ คลองตาพ่อน เป็นต้น และด้านใต้ เชื่อม

ต่อกับคลองเจ็ดริ้ว คลองเขื่อนขันธ คลองตาปลั่ง คลองสี่แยก ซึ่งเชื่อมต่อไปยังคลองดำเนินสะดวกจังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนั้นยังมีคลองเล็ก คลองน้อย คลองซอย ลำประโดง แยกเข้าตามหมู่บ้าน และสวนทุกแปลงรวมแล้ว นับพัน ๆ คลอง ซึ่งคลองจำนวนมากเหล่านี้เป็นที่มาของบทสรุปที่ว่า “คลองคือพื้นที่แก้มลิง” เก็บน้ำของที่ลุ่มปากแม่น้ำที่สำคัญ ด้วยเพราะลักษณะพื้นที่ลุ่มต่ำ น้ำเดินทางจากทางเหนือมาถึงคลองจินดาในช่วงเดือนกันยายน - เดือนพฤศจิกายน ของทุกปีเพื่อมากองรอ ก่อนค่อย ๆ ทยอยลงสู่ทะเลตามอิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลง ดังนั้นธรรมชาติ ผู้คนอยู่อาศัย และผู้ที่ต้องปรับตัวทำเกษตรในย่านนี้ จึงร่วมกันออกแบบสร้างสรรค์ คลองเล็ก คลองน้อย คลองซอย ลำประโดง และร่องสวน จำนวนมากให้เป็นพื้นที่เก็บน้ำ และทำให้คนที่นี่ สามารถอยู่ร่วมกับน้ำได้อย่างมีความสุข เกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มาเน้น

นานหลายปี หรือหากจะลองนึกภาพพื้นที่ย่านนี้ ก็เปรียบเหมือนกระเบาะไล่ดินไปใหญ่ ที่โดนเกลี่ยให้อยู่ระดับเดียวกัน เมื่อถูกเทน้ำลงไปจนท่วมดิน น้ำจะกระจายตัวโดยรอบ แต่หากเราเอาไม้ค้ำๆ ชีดลากเส้นไปมาให้เกิดเป็นร่อง น้ำทั้งหมดจะไปรวมอยู่ในร่องนั้น และจะเห็นว่าพื้นที่ที่แห้งเกิดขึ้น ยังมีร่องมากและมีระดับความลาดเอียง หรือความลึกที่แตกต่างกัน น้ำจะเคลื่อนที่ไหลไปรวมในที่ร่องลึกกว่า หรือเปรียบได้กับการชักร่องน้ำ หลังจากทำเทือกก่อนหว่านข้าวเปลือก ของชาวนานั่นเอง สิ่งนี้แหละคือ **“ระบบการจัดการน้ำตามระบบธรรมชาติ ของคลองจินดา”**

ชาวคลองจินดาไม่ค่อยว่าง หากใครมาชวนทำอะไรที่ไม่โดนใจมากพอ จะขอเลือกทำงานสวนของตนเองก่อน เพราะเป็นกิจกรรมสำคัญมากของทุกบ้าน แทบจะละทิ้งห่างตาไม่ค่อยได้ ด้วยกังวลว่าข้าวของในสวนอาจจะเสียหายจนแก้ไขไม่ทัน จนหลายคนบอกว่า **“ทำสวนก็เหมือนเลี้ยงลูกอ่อน ไปไหนไม่ได้”** ด้วยความขยันขันแข็ง ไม่เคยปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า สร้างเงิน สร้างงาน ได้ทุกตารางเมตร จนกลายเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า **“พืชพันธุ์ใดลองตกมาอยู่ที่นี่ หากคนคลองจินดาปลูกไม่ได้กิน ก็อย่าหวังไปปลูกที่อื่นเลย”** ดังนั้นผลไม้จากคลองจินดาจึงรสชาติดีมาก โตงโตงไปไกลถึงเมืองนอกเมืองนา แม้แต่ **“เพลงรักสาวคลองจินดา”** เลยทีเดียว ด้วยได้รับการดูแลจากเจ้าของสวนทุกบ้านเป็นอย่างดี และที่สำคัญทำเลที่ตั้งของคลองจินดาอยู่ใจกลางถิ่นที่ได้ชื่อว่าเป็นดินดีที่สุดของประเทศไทยอีกแห่งหนึ่ง ที่เรียกว่า

“ดินดอนปากแม่น้ำ” นั่นเอง

กว่า 60 ปี ที่ชาวคลองจินดาปรับเปลี่ยนที่ดินทำกิน จากแปลงนาคันล้อมเดี่ยว มาสู่การยกดินคันล้อมสูงเป็นร่องสวน เพื่อทำเกษตรได้ตลอดปี โดยไม่ต้องกังวลเรื่องน้ำท่วม ทำให้ทุกบ้านต่างมีภูมิความรู้การจัดการน้ำในสวนของตนเองเป็นอย่างดี โดยไม่ต้องเปิดตำราเล่มไหนดู เรียกได้ว่าอยู่ในสายเลือดเลยทีเดียว ไม่ว่าน้ำเกิด น้ำตาย น้ำเท่อ หรือน้ำจะท่วม **“ธรรมชาติจะส่งสารให้ทุกบ้านรับรู้ผ่านทางคลองจินดา”** อย่างซื่อสัตย์ตรงเวลา ไม่เคยละเลยหน้าที่สักวัน และด้วยเหตุที่ว่าคลองจินดา เป็นคลอง

ที่ไม่มีการสร้างประตูกั้นน้ำ ชาวบ้านจะรับรู้ระดับที่แท้จริงของน้ำมาโดยตลอด จึงมีการปรับตัว ยกกระต๋คันล่อมให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี จนสามารถวัดได้ว่า 30 ปีที่ผ่านมา แต่ละบ้านเพิ่มคันล่อมให้สูงขึ้นกว่าเดิมเกือบ 1.5 เมตร และจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกเรียกขานว่า “**เป็นเซียนทำคันล่อมแข็งแรงมาก**” ที่ยากจะหาตัวจับหรือหาคนถิ่นที่โหนดเหมือน ดังนั้นแม้บางปีน้ำจะหลังไหลมาจากทุกสารทิศเพียงใด ชาวบ้านคลองจินดา ก็จะ “เอาอยู่” และผ่านพ้นความเสียหายมาได้ด้วยดีทุกครั้งไป จนกระทั่งวันหนึ่ง วันที่น้ำก้อนใหญ่ปลายปี 2554 มาเยือน

“**เราต้องพร่องน้ำออกไป**” ข้อสรุปจากการประชุมร่วมแกนนำ 3 ตำบล ที่ใช้น้ำร่วมกันอยู่ในคลองจินดา ภายหลังจากที่ทุกบ้านต้องเผชิญหน้าต่อลู่กับน้ำที่สูงขึ้นทุกวัน ทั้งจากด้านเหนือ ด้านข้าง ด้านใต้ และบนฟ้า ตั้งแต่ต้นเดือนกันยายน ด้วยกำลังของตนเองอย่างหนัก และเริ่มมั่นใจว่า “เราทั้งหมดคงไม่รอดแน่” จากข่าวคราวที่โหมทางลู่อย่างต่อเนื่อง บวกกับคำบอกกล่าวจากญาติพี่น้องที่อยู่ทางเหนือกว่า “สวนจมน้ำมิดหมดแล้ว” ดังนั้นทุกคนจึงตื่นตัวและพร้อมที่จะเข้าร่วมต่อสู้ด้วย “ยุทธการพร่องน้ำคลองจินดา” ครั้งนี้เป็นอย่างมาก หลังจากนั้นไม่ทันข้ามวันปฏิบัติการร่วมครั้งใหญ่ที่สุด เท่าที่ชาวคลองจินดาเคยมีมาในประวัติศาสตร์ ก็เกิดขึ้นตามมา เสียงประกาศที่ตั้งจากหอกระจายข่าวอย่างไม่ขาดสาย “ระดมเครื่องเรือหางจากชาวบ้าน และเรือจากชาวบ้านให้มากที่สุด ระดมทุนค่าน้ำมัน ระดมทีมช่างทำเครื่องยนต์

ต่อหาง เฝ้าเครื่อง สร้างทีมช่วยสนับสนุน หาข้าว หาปลา หาอุปกรณ์ หาคนตัดสวะ ทำลูกบวบกันสวะ หาแนวร่วมอื่น ๆ หาเครือข่ายสื่อสาร หางบจากภายนอก” สรุปหาทุกอย่างมากองให้ทันเวลา และพร้อมเดินเครื่องใน 24 ชั่วโมง จากนั้น “เสียงเครื่องยนต์กระหึ่มที่ดังขึ้น ระงมไปทั่วท้องน้ำคลองจินดา ก็กลายเป็นสัญญาณแห่งความหวังของทุกคน ว่าเรารอดแล้ว”

คนภายนอกมักจะถามว่า “**พร่องน้ำคืออะไร**” ชาวสวนในเขตสามพรานจะรู้จักคำนี้ดีกว่าใคร ด้วยเพราะเป็นต้นตำหรับ การพร่องน้ำ ก็คือการใช้เครื่องยนต์ผลักดันก้อนน้ำใต้น้ำ ให้เคลื่อนย้ายออกไปในทิศทางเดียวกันแต่เร็วขึ้น ด้วยหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ คือหากเราลองเอาน้ำใส่ขวดจนเต็ม จากนั้นเจาะรู ด้านล่าง ตรงกลาง และด้านบน น้ำที่ออกจากรูด้านล่าง จะพุ่งไปได้ไกลกว่าตรงกลาง และด้านบน เนื่องจากน้ำด้านล่าง ได้รับแรงกดจากน้ำด้านบนนั่นเอง ดังนั้นการพร่องน้ำ คือการผลักดันน้ำด้านล่างออกไป โดยอาศัยกำลังจากใบพัดเครื่องยนต์ และน้ำด้านบนมาช่วยกด พอน้ำก้อนหนึ่งถูกผลัก จะเกิดที่ว่างเรียกว่าน้ำ “**พร่องลงไป**” จากนั้น

น้ำด้านหลังจะถูกดึงด้วยใบพัดไหลเข้ามาแทนที่ หมุนเวียนเป็นระบบไหลเวียนตามกัน ส่งผลให้มวลน้ำระบายออกจากพื้นที่ด้านหลังได้เร็ว และประหยัดพลังงานกว่าการสูบน้ำส่งออกทางท่อด้านบนมาก

ซึ่ง “ภูมิปัญญาการพร่องน้ำ” นี้ ชาวสวนใช้ผลักดันน้ำออกจากสวน โดยใช้เครื่องทางเป่าต้นในท่อที่ฝังอยู่ระหว่างคันล้อมติดต่อกับคลองธรรมชาติ ช่วยให้น้ำจำนวนมากออกจากสวนได้เร็วขึ้น ซึ่งมีการทำกันมาเนิ่นนานหลายปีแล้วจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นแค่ข่าวประกาศให้รู้กันทั่วว่า ทั้ง 3 ตำบลมี “แผนพร่องน้ำคลองจินดา” จึงเป็นที่เข้าใจร่วมกันได้ว่า หากเราประยุกต์ขยายระบบจากแปลงร่องสวน มาเป็นลำคลองกว้าง โดยใช้เครื่องยนต์ใหญ่ขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นมาช่วยกันผลักดันน้ำ จนเต็มหน้าน้ำ หรือหน้าตัดคลอง มวลน้ำก้อนใหญ่ก็ถูกผลักดันออกพร้อมกัน

ช่วยระบายน้ำจำนวนมากออกจากคลองจินดาได้รวดเร็วขึ้นลดลงจากตลิ่ง และช่วยให้ชาวสวนแต่ละบ้านนำน้ำออกมาจากสวนด้วยเครื่องของตนเองได้ดีขึ้น ไม่ท่วมขังทำให้ต้นไม้ตายลง ได้อย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นทุกคนจึงรวมพลัง มาร่วมกันจัดการให้ทุกอย่างเป็นจริงด้วยกำลังทุน และเครื่องจักรจำนวนมาก นับรวมมูลค่ากว่า 3 ล้านบาท จนวิกฤติน้ำผ่านพ้นไปด้วยดี และสรุปว่ามีชาวสวนที่เดือดร้อนแท้จริงจากน้ำท่วมขังไม่ถึง 20% ของพื้นที่ ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับความเดือดร้อนในที่อื่น ๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งแม้ระยะ 5 ปีที่ผ่านมา จะมีหลายหน่วยงานประยุกต์การผลักดันน้ำโดยใช้มอเตอร์ใบพัดไฟฟ้า พัฒนาเครื่องยนต์อีกหลายระบบ หรือปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีไปขนาดไหน ดังที่เราเห็นกันทุกวันนี้ ชาวคลองจินดาผู้เป็นต้นตำหรับก็ยังยืนยันว่า จะได้ผลหรือไม่ต่อทำให้ถูกวิธี

และข้อควรระวัง คือควรใช้ผลิตภัณฑ์น้ำเฉพาะน้ำที่ไหลลงทางเดียว หรือแน่ใจว่าเป็นช่วงน้ำลงเท่านั้น เพื่อลดผลกระทบกับชุมชนข้างเคียง จึงจะดีที่สุด

สรุปแล้วหลังจากทุกคนผ่านพ้นเหตุการณ์ครั้งนั้น เราก็ต้องปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปตามปกติ หากสถานการณ์ทุกอย่างรอบตัวยังคง “ปกติดี” ดังภาษิตอยุธยาว่าไว้ “**ยามศึกเรารบ ยามสงบเราปั้นหม้อ**” หลายคลองพัฒนางานด้านสิ่งแวดล้อมสำเร็จจาก “**ประเด็นร้อน**” เพราะทำให้ทุกคนตื่นตัว ยินยอมพร้อมใจเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่อึดอัด ลังเล เพราะเห็นเป็นเรื่องทุกซักร้อนใกล้ตัว ผิดกับบางคลองที่พยายามชักชวนคนในคลองมาร่วมทำงานรณรงค์สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า “**ประเด็นเย็น**” มากมาย ซึ่งผู้นำมักบ่นว่า “เหนื่อยมากกับการรวมคน” เพราะหลายคนรู้สึกเป็นเรื่องไกลตัว ยังไม่สำคัญ เอาไว้ก่อน ดังนั้นหลายกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นภายใต้ประเด็นเย็น จึงอยู่ในอาการ “นั่งตบยุง” อยู่บ่อยๆ “แต่เชื่อเถอะ” ว่างานประเด็นเย็นที่ผู้นำเหล่านั้นทำ แม้หลายคนจะฟังบ้าง ไม่ฟังบ้าง เห็นความสำคัญบ้าง ไม่เห็นบ้าง แต่ก็มีอีกหลายคนเปิดใจรับรู้อยู่ “แบบที่เรียกแอบห่วงอยู่ห่างๆ” ประหนึ่ง “รักคลองนะ แต่ไม่ชอบแสดงออก” เหมือนชาวคลองจินดา ที่สำคัญการทำงานต่อเนื่องคือไม่ลดละ อย่างฮึด และทน ไม่สะทกสะท้านต่อลม ฟ้า ฝน ของคนนำหลายคน ก็เป็นการหล่อหลอมสร้างผู้นำตัวจริง เสียงจริง ให้เกิดขึ้นชัดเจน และพร้อมจะเป็นที่พึ่งที่ดี ในยามเกิดประเด็นร้อนในพื้นที่

เช่นวันนี้ ชาวคลองจินดาทุกคน ต่างแยกย้ายกันกลับไปอยู่กับ

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

สวนของตนเองต่อไป เช่นที่เคยผ่านมา หากแต่ที่เปลี่ยนไปบ้างคือ มือก็ทำไป แต่ทุกทีจะคอยฟังเสียงรอบข้างมากขึ้นว่า จะมีภัยมาเยือนอีกหรือไม่ มีอะไรให้ช่วยไหม หรือต้องการจะให้ไปรวมตัวเพื่อทำสิ่งใดบ้าง ที่สุดแล้ว สรุปได้ว่า ผู้คนที่นี้ยังมีใจรวมกันเป็นหนึ่งเดียว แม้จะไม่มีโอกาสลุกขึ้นมาทำสิ่งใดร่วมกันบ่อยนัก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะเราอยู่ร่วมกันมานานมาก และยังเป็นชุมชนดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน จึงเชื่อใจได้ว่า “มาช่วยแน่” หาก “เหตุการณ์ไม่ปกติ” การที่นำมาเยือนครั้งนี้ จึงเป็นบททดสอบระบบป้องกันของชุมชนได้เป็นอย่างดี ว่าพร้อมอยู่หรือไม่ รับไหวไหม และได้รับคำตอบสำคัญว่า “ทุกคนไม่เคยลืมคลองจินดา ทุกคนยังรักคลองจินดา ไม่เคยเปลี่ยน” เหตุการณ์ที่ผ่านมายิ่งทำให้รักมากขึ้นไปอีก ก็บอกแล้ว “คนอยู่ร่วมกันนาน ๆ เขาก็ไม่ค่อยแสดงความรักต่อกันนักหรอก อายเขา.

หมายเหตุ : กรณีศึกษาคลองจินดา นำเสนอภูมิปัญญาการพร่องน้ำ และการจัดการน้ำแบบร่องสวนลำประโดง ให้เห็นวิถีของการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม เพิ่มเติมจากกรณีศึกษา 12 คลองต้นแบบ

“รู้จักมูลนิธิกลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม”

Thachin River Foundation Nakorn Pathom

มูลนิธิกลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม เริ่มก่อตั้งจากการรวมตัวของภาคประชาชนที่มีเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนร่วมกันในนามของ “ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน” ตั้งแต่ปี 2540 ด้วยเหตุแห่งการตระหนักรู้ถึงพิษภัยที่คุกคามแม่น้ำท่าจีน โดยเฉพาะด้านมลพิษที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง โรงงานอุตสาหกรรม สารเคมีจากภาคเกษตร และน้ำเสียจากครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุกปี โดยใช้หลักคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมดูแลรักษาแม่น้ำท่าจีนของบ้าน วัด โรงเรียน หรือหลัก “บวร” ซึ่งต่อมาเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง 7 อำเภอ มากกว่า 50 เครือข่าย จัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้อนุรักษ์แม่น้ำ

ท่าจีนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการระดมทุนจากการทอดผ้าป่าสายน้ำเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อดูแลรักษาแม่น้ำ และขับเคลื่อนกิจกรรม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อม อปท. ริมน้ำ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตร มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการจัดทำแผนงานด้านดูแลอนุรักษ์ และเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างกันมาโดยตลอด จนกระทั่งคณะทำงานของชมรมฯ มีมติร่วมกันในการพัฒนาองค์กรให้มีความเป็นสากล และเป็นที่รู้จักในแวดวงองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างเป็นทางการ โดยการจัดตั้งเป็น “มูลนิธิกลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม” ในปี 2548 กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักการดำเนินงานร่วมกัน ให้มีความเป็นองค์กรเพื่อดูแลรักษาแม่น้ำท่าจีนที่มีขอบเขตการดำเนินงานที่กว้างขวางและชัดเจนมากยิ่งขึ้นคือ

1. เพื่อส่งเสริมการศึกษา การวิจัยของกลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม
2. เพื่อการดูแล พื้นฟู ดูแล รักษา กลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม

Thachin River
Foundation
Nakorn Pathom

3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่
เยาวชน และประชาชน ช่วยกันดูแล
รักษาลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม

4. เพื่อดำเนินการหรือร่วมมือ
กับองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณ
ประโยชน์

5. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการ
การเมืองแต่อย่างใด

จากนั้นมูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีนจึงมี
พันธกิจร่วมกับองค์กร และภาคส่วน
อื่น ๆ ที่ต้องการรักษาดูแล อนุรักษ์
แม่น้ำท่าจีน โดยทำกิจกรรมสาธารณ
ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง พัฒนากองทุน
แม่น้ำท่าจีน โดยการจัดกิจกรรม
ทอดผ้าป่าทุก 3 ปี เพื่อสร้างกองทุน
ที่เข้มแข็งมั่นคง นำดอกผลมาขับเคลื่อน
กิจกรรมเพื่อแม่น้ำท่าจีน มีการจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อขอรับการ
สนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น
กองทุนสิ่งแวดล้อม อบจ. สถาบันการ
ศึกษา เพื่อรวบรวมเครือข่ายคุณลอง
ให้เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ พัฒนา
แนวคิดด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการจัดการน้ำเสีย
การจัดการขยะ การทำเกษตรปลอด
สารพิษ การพัฒนานโยบายสาธารณะ
ผลลัพธ์ที่ปรากฏชัดเจน คือการพัฒนา
เครือข่ายเหล่านี้จนเป็นศูนย์เรียนรู้
ของลุ่มน้ำท่าจีน เช่นศูนย์เรียนรู้ท่าจีน

ศึกษา ศูนย์เรียนรู้เกษตรปลอดสารพิษ
มีผู้สนใจจากทั้งในและนอกประเทศ
เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง จนมี
ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมาจนถึงปัจจุบัน
ดังผลงานที่มูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีนมี
การดำเนินการร่วมกับภาคีต่าง ๆ เพื่อ
อนุรักษ์แม่น้ำอย่างต่อเนื่องดังนี้

● **โครงการสานเครือข่าย
ยั่งยืนคืนน้ำใสให้ท่าจีน** ในปี
2552-2554 ได้รับงบประมาณ
สนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม
สำนักนโยบายและแผนทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

● **จัดประชุมเครือข่าย
ทุกเดือน** ร่วมกับชมรมเรารักแม่น้ำ
ท่าจีน โดยมีการจัดประชุมสัปดาห์ไป
ตามเครือข่ายที่ร่วมงานกันในช่วง
หลายปีที่ผ่านมา กำหนดทุกวันจันทร์
ที่ 2 ของเดือนโดยมีการขับเคลื่อน
กิจกรรมของมูลนิธิฯ และชมรมฯ
และการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ระหว่าง
กัน และเป็นพื้นที่ให้หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมกิจกรรม แก้ปัญหา
ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

● **พัฒนาศูนย์ท่าจีนศึกษา**
ร่วมกับโรงเรียนดอนทวาย โดยจัด
สร้างเป็นศูนย์กลางการศึกษาข้อมูล
เกี่ยวกับแม่น้ำท่าจีน เป็นพื้นที่ให้
เครือข่ายอื่นเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ส่งเสริมการจัดหลักสูตรท่าจีนศึกษา
ในสถานศึกษา และเป็นหลักสูตร
ท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกให้เยาวชนรัก
สิ่งแวดล้อม รักท้องถิ่นของตนเอง

● **โครงการศึกษาลุ่มน้ำ
ท่าจีนแม่กลอง** โดยให้ข้อมูลและทำ
กิจกรรมภายใต้โครงการฯ ที่ดำเนิน
งานโดยมหาวิทยาลัยมหิดลศาลายา

โดยเฉพาะเรื่องของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ในการทำแผนงาน เพื่อเป็นข้อเสนอในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนอย่างยั่งยืน และการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำท่าจีน เชื่อมโยงกับเครือข่ายอีก 3 จังหวัด คือชัยนาท สุพรรณบุรี และสมุทรสาคร

● **คัดค้านการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำท่าจีน** โดยเป็นแกนนำ ร่วมกับชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน และแกนนำจังหวัดสมุทรสาคร คัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่กันแม่น้ำท่าจีนในปี 2545 มีการประชาสัมพันธ์ระดมพลังภาคประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้าร่วมการทำประชาพิจารณ์ เรียนรู้ผลกระทบทางระบบนิเวศที่จะเกิดขึ้น และร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการดำเนินการนโยบายสาธารณะขนาดใหญ่ จนทางกรมชลประทานต้องระงับโครงการฯ และทบทวนผลการศึกษา วางแผนการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำท่าจีนอย่างยั่งยืนมากขึ้น

● **พัฒนาเครือข่ายคูคลอง** ร่วมกับชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน มีการสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายคนรักคลองในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด เช่น ชมรมเรารักคูคลองสวิตชาติ ชมรมเรารักคลองบางระกำ ชมรมเรารักคลองจินดา ชมรมเรารักคลองท่าสาธบางปลา เป็นต้น เพื่อให้เป็นเครือข่ายย่อยดำเนินกิจกรรมในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม จนปัจจุบันมีเครือข่ายคูคลองกว่า 30 คลอง ที่มีเครือข่ายที่แข็งแกร่งดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

● **พัฒนาสภาลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม** ปี 2552 มีโครงการศึกษา

ด้านการตัดคลองลัดท่าจีน เพื่อเป็นเส้นทางระบายน้ำ จนเครือข่ายที่เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้น คณะทำงานจึงทำการศึกษาคู่ขนานร่วมกับองค์กรอื่นๆ ในจังหวัด เปิดเวทีเรียนรู้เพื่อนำข้อมูลผลกระทบมาเปรียบเทียบผลการศึกษาจากสถาบัน AIT มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เครือข่ายได้เรียนรู้ร่วมกัน จนเป็นที่มามีการพัฒนาจัดตั้งองค์กร เพื่อดำเนินงานเชิงนโยบายเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในเชิงรุก ในชื่อ “สภาลุ่มน้ำท่าจีน” และดำเนินงานพัฒนางานเชิงนโยบายเชื่อมโยงจังหวัดอื่นๆ ในลุ่มน้ำท่าจีนพัฒนาเป็นเครือข่ายสภาลุ่มน้ำท่าจีน 4 จังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน

● **จัดตั้งกองทุนผลักดันน้ำแม่แม่น้ำท่าจีน** ปี 2554 เกิดสถานการณ์ภัยแล้งคือภัยพิบัติน้ำท่วมหนักในลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำท่าจีน เครือข่ายได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก จึงเข้าร่วมกับชมรมฯ และสภาฯ ระดมทุนจากหน่วยงาน องค์กรห้างร้าน เพื่อดำเนินงานผลักดันน้ำในแม่น้ำท่าจีน ให้น้ำระบายออกจากแม่น้ำท่าจีนอย่างรวดเร็วมากขึ้น และให้ความช่วยเหลือเครือข่ายที่ได้ได้รับความเดือดร้อน เช่นระดมข้าวของ อาหารเครื่องใช้จำเป็น และประสานความช่วยเหลือ เข้าไปในพื้นที่ประสบภัย

● **ร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือฝ่าภัยพิบัตินครปฐม** ซึ่งเป็นการรวมตัวของเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ กว่า 30 องค์กร ทั้งเอกชน ประชาสังคม สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในปีต่อไป.

Thachin River Foundation
Nakorn Pathom

“ ภาษาความ คำอื่น ”

ภาษาเฉพาะถิ่น บางครั้งก็เป็นเรื่องของการสื่อความหมายของคนเฉพาะถิ่น ยกที่คนที่อยู่ถิ่นอื่น ๆ จะเข้าใจได้โดยง่าย ดังนั้นจึงต้องมีการขยายอธิบายความ ผนวกกับข้อมูลกลาง ๆ ซึ่งเป็นชุดข้อมูล ที่สามารถรับรู้ และเข้าใจได้ของคนโดยทั่วไป ภายในเล่มหนังสือ คนรักคลอง.. คลองรักคน... มีคำอยู่หลายคำที่เป็นคำภาษาถิ่นเฉพาะของชาวลุ่มน้ำท่าจีนนครปฐม โดยเฉพาะ ดังนั้นเพื่อความเข้าใจความหมายที่ตรงกันระหว่างผู้เขียน และผู้อ่าน จึงต้องมีบทขยายความ เพื่อจะได้สร้างความเข้าใจคำบางคำให้มากขึ้น และได้ความรู้ชุดเดียวกัน ดังต่อไปนี้

► คำ

► ภาษาความ

คลองธรรมชาติ

คลองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ส่วนมากแยกจากแม่น้ำใหญ่ สังกัดได้จากแผนที่ และกายภาพทั่วไป คือมักจะมีความคดเคี้ยว

คลองขุด

คลองที่เกิดจากการขุดของมนุษย์ มีทั้งคลองที่ขุดแยกจากแม่น้ำ ขุดเชื่อมระหว่างคลอง 2 คลอง สังกัดได้จากแผนที่ และกายภาพว่าจะมีลักษณะเป็นเส้นตรงยาว หรือหักมุมเลี้ยวเป็นระยะที่แน่นอน

คลองตัน

คลองธรรมชาติ หรือคลองขุด แยกสักเป็นทางให้น้ำเข้าสู่พื้นที่ด้านในปลายคลองไม่เชื่อมต่อกับคลองใด มีทางออกด้านปากคลองด้านเดียว ปัจจุบันอาจใช้เรียกคลองบางคลองที่ถูกถมตัดขาดจากกัน

คลองลัด

เป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำสู่แม่น้ำอีกด้าน หรือคลองสู่คลองอีกคลอง ในลักษณะลัดตัดตรง ช่วยย่นระยะทางน้ำ และการเดินเรือ โดยเฉพาะคู้่งแม่น้ำที่มีความคดเคี้ยวมาก จะมีการขุดคลองลัดขึ้น หรือบางแห่งมีเส้นทางน้ำธรรมชาติเกิดขึ้นบางส่วน จากนั้นก็มีการขุดให้เชื่อมต่อทะลุแม่น้ำอีกด้าน เป็นต้น

คลองหาย

เป็นการเรียกคลอง ที่ผู้อยู่ในพื้นที่ถิ่นนั้น ยืนยันว่าเคยมีเส้นคลองหรือทางน้ำในอดีต แต่ปัจจุบันอาจถูกรุกสร้างไม่ปรากฏเป็นเส้นคลอง หรือบางครั้งเส้นทางน้ำมีความเปลี่ยนแปลงไม่ตรงกับที่มีในแผนที่

น้ำเขียว

กระแสน้ำที่ค่อนข้างไหลเร็วและแรงกว่าปกติ โดยเฉพาะส่วนของแม่น้ำ หรือที่กระแสน้ำที่ต้องไหลผ่านขอบตลิ่ง ที่มีลักษณะแคบลง เช่นบริเวณสะพาน เขื่อนริมตลิ่งกันน้ำ หรือคู้่งน้ำที่เชื่อมต่อกับปากคลองหรือปากแม่น้ำ ที่ไหลมาบรรจบกัน เกิดเป็นกระแสน้ำวน

น้ำเกิด	ช่วงข้างขึ้นหรือข้างแรม 12 ค่ำ ถึง 5 ค่ำ (ดูในปฏิทิน) เป็นช่วงที่น้ำทะเลหนุนสูงกว่าปกติใน 1 เดือน จะมี 2 รอบ บริเวณปากแม่น้ำที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุน เกิดเป็นลักษณะน้ำขึ้น น้ำลง ที่มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก คือขึ้นสูง และลงต่ำกว่าตลิ่งชัดเจน บางครั้งชาวบ้าน เรียกว่า น้ำเข้า น้ำตึก
น้ำตาย	ช่วงข้างขึ้นหรือข้างแรม 6 ค่ำ ถึงข้างขึ้น 11 ค่ำ (ดูในปฏิทิน) เป็นช่วงที่น้ำทะเลหนุนน้อยกว่าปกติใน 1 เดือนจะมี 2 รอบ บริเวณปากแม่น้ำที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุน เกิดเป็นลักษณะน้ำขึ้น น้ำลงต่ำ มีความแตกต่างกันไม่มากนัก คือขึ้นไม่มาก แต่ลงต่ำกว่าตลิ่งชัดเจน
น้ำเท้อ	ช่วงระหว่างน้ำกำลังจะขึ้น สังเกตหน้าน้ำจะนิ่งหยุดไม่ไหลขึ้น หรือลง ซึ่งเกิดจากน้ำทะเลเริ่มหนุนขึ้นมาด้านล่าง หรือจะเกิดขึ้นระหว่างรอยต่อแม่น้ำหรือคลอง ส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล
น้ำนอนคลอง	ช่วงที่น้ำไหลมาจากต้นน้ำ มาอยู่ที่บริเวณปากแม่น้ำ เพื่อระบายลงสู่ทะเล แต่ได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น น้ำลงวันละ 2 รอบ ทำให้น้ำไม่สามารถไหลลงทะเลได้อย่างต่อเนื่อง จึงกระจายตัวเข้าไปยังอยู่ตามคลองสาขา และหากน้ำทางเหนือไหลยังคงไหลมาอย่างต่อเนื่อง คลองจึงถูกเติมน้ำตลอดเวลา แต่ระบายลงได้น้อยกว่า จึงมีน้ำค้างคลองอยู่ในปริมาณที่สูง
น้ำเหนือ	เป็นการเรียกกระแสน้ำที่ไหลมาจากพื้นที่ต้นน้ำ ช่วงปลายฤดูฝน ที่ลงมาถึงพื้นที่ต่ำกว่าด้านล่าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากปริมาณน้ำฝน ที่ตกในพื้นที่ต้นน้ำ รวมตัวลงมาสู่แม่น้ำ และไหลตามลำน้ำ เพื่อออกสู่ทะเลที่ปากแม่น้ำในที่สุด
น้ำหนุน	เป็นการเรียกของภาวะกระแสน้ำทะเล ที่ไหลเข้าสู่ปากแม่น้ำ และเนื่องจากน้ำทะเลเค็มกว่าน้ำจืด ทำให้มีปริมาตรหรือน้ำหนักมากกว่า จึงอยู่ด้านล่าง เป็นที่มาของคำว่าหนุนด้านล่าง
น้ำอาบควาย	ลักษณะของน้ำที่ไหลมาจากพื้นที่ต้นน้ำในช่วงปลายของฤดูฝน ซึ่งไหลผ่านทุ่ง สะล้างเอาดิน ตะกอน โคลนเลน ปะปนมากับกระแส น้ำ น้ำมีลักษณะเป็นสีน้ำตาล ปนกลิ่นโคลน ชวนคล้ายปลักควาย ชาวบ้านจึงเรียกน้ำอาบควาย
น้ำลั้ง	ในอดีตมีการเกิดอุทกภัยใหญ่ขึ้นหลายครั้ง ทำให้พื้นที่ทั้งหมดมีระดับน้ำขังสูง จนมองเห็นแต่น้ำ ไม่เห็นแผ่นดิน กลายเป็นทุ่งน้ำโล่งไกลสุดลูกหูลูกตา ที่ผ่านมาช่วงที่ชาวบ้านเรียกว่าเป็นปีน้ำลั้ง และค่อนข้างอยู่ในความทรงจำมาจนถึงปัจจุบัน คือน้ำท่วมใหญ่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 2 และ ปี พ.ศ. 2485

▶ ขอบขอบคุณที่คุณจงรักภักดีของ

ด้วยแรงบันดาลใจ จากการพบปะ พูดคุย บอกเล่าแลกเปลี่ยนข้อมูล ของเหล่าผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ในช่วงหลายเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับคลอง เกี่ยวข้องกับคนเห็นประโยชน์ของคลอง เกี่ยวข้องกับเครือข่ายที่ต้องการปกป้องคลอง และรักคลอง จนกลั่นกรองตกผลึกเป็นตัวอักษรหลายพันคำ บอกเล่าผ่านเรื่องราว ภายในหนังสือชื่อ “คนรักคลอง... คลองรักคน”

ผู้เขียนขอขอบพระคุณข้อมูลทุกประโยค จากทุกท่าน ซึ่งเป็นตัวจริง เสียงจริง และเป็นเจ้าของคลองทั้ง 13 คลอง ที่ถูกระบุในแต่ละเรื่อง เป็นอย่างยิ่ง ด้วยภูมิความรู้ น้อยนิด และระยะเวลาอันจำกัด จึงอาจยังมีข้อบกพร่องในการถ่ายทอดความชัดเจนของข้อมูลอยู่ไม่มากนักน้อย ซึ่งผู้เขียนขออ้อมรับคำแนะนำ ดีชม จากผู้อ่านทุกท่าน ด้วยความยินดี และที่นอกเหนือไปกว่านั้น ขอขอบคุณสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 5 คณะทำงานกลุ่มจังหวัดฯ เหล่าพี่น้องผองเพื่อน มูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีน ชมรมรักแม่น้ำท่าจีน และสภาลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ที่ร่วมด้วย ช่วยกัน สนับสนุนให้โครงการฯ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อย่างสวยงาม บุญกุศล จากความรู้ ความเข้าใจ และความสุซุที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันครั้งนี้ ขอให้เป็นอานิสงส์กลับมา ปกป้องคลองของพวกเรา ให้ยังคงสวยงาม ทรงคุณค่า เพื่อลูกหลานของเราได้ชื่นชมต่อไป ตราบนานเท่านาน...

จากใจ คณะทำงานมูลนิธิลุ่มน้ำท่าจีน นครปฐม

THACHIN RIVER FOUNDATION NAKORN PATHOM

คนรักคลอง...คลองรักคน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมปรับปรุงน้ำเสีย ป้องกันน้ำท่วม

ภาพประกอบ: เสริมศักดิ์ ศุภะกุล, วชิราภรณ์ งามชื่น, วชิราภรณ์ งามชื่น, วชิราภรณ์ งามชื่น, วชิราภรณ์ งามชื่น

